

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

ÇİN'İN EKONOMİK PERFORMANSI

Elif Derya BAĞBAŞI

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2022

ÇİN'İN EKONOMİK PERFORMANSI

Elif Derya BAĞBAŞI

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2022

ÖZET

BAĞBAŞI, Elif Derya. *Çin'in Ekonomik Performansı*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2022.

1979 yılına kadar korumacı politikalar uygulayan, ekonomisi merkezi kontrol altında, durgun ve fakir olan Çin, dünya ticaretine entegre olduktan sonra serbest piyasa reformlarını kısmen hayata geçirerek hızlı bir büyüme ve gelişme gerçekleştirmektedir. Uzun yıllar boyu ekonomisi dış dünyadan soyutlanmış haldeki Çin, 1979'dan itibaren kolektif tarım uygulamalarını durdurarak kısmen de olsa özel teşebbüse izin verdi. Ülkede dış ticaret işiyle uğraşan girişimlerin önü açıldı, bunlara yönelik olarak kısıtlamalar kaldırıldı, kısmi otonomi verildi. Böylece Çin, yurt dışından ithal ettiği ürünleri örnek alarak, kendi üretim bandını genişletti. Çin, gümrük vergilerini de kademeli şekilde azaltarak böylece teknoloji transferinin yolunu açmış oldu. Çin, Dünya Ticaret Örgütü ile uzun yıllar süren üyelik görüşmelerini 2001 yılının son ayında tamamladı. Bu anlaşmaya göre Çin, uluslararası ticaret kurallarına uyacağını, ekonomide ve ticaret rejiminde köklü değişikliklere gideceğine dair söz verdikten sonra, yüksek büyüme hızını yakaladı, takip eden yıllarda ticaret hacimlerinde rekorlar kırıldı. Yabancı yatırımcılara büyük kolaylıklar sağlanması, dünyanın en büyük şirketlerinin üretimlerini Çin'e kaydırması sonucunu doğurdu. Bu da Çin'in uluslararası doğrudan yatırımların en cazip çekim merkezi olmasını sağladı. Ülkeye rekor düzeylerde dış yatırım çekmekte olan Çin şu anda dünyanın en büyük ihracatçılarından biridir. Yakın geçmişte hızlı bir büyüme ivmesi de yakalayan Çin, İngiltere ve Fransa'yı da geride bırakarak dünyanın en güçlü ekonomilerinden biri oldu. Bu tez çalışmasında ABD'den sonra dünyanın ikinci büyük ekonomisine sahip olan Çin, ekonomik gelişmesi ve büyümesi inceleniyor. Dünya Bankası'nca 2018'de %9,5 Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla büyüme ortalaması ile, 'en hızlı büyüyen ekonomiler arasında' birinci oldu. Bu çalışmada, Çin'in ekonomik kalkınmasında ve hızlı büyümesinde en büyük etkenler araştırılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Çin'in Ekonomik Büyümesi, Çin'in Performansı, Büyüyen Çin.

ABSTRACT

BAĞBAŞI, Elif Derya. *China's Economic Performance*, Master's Thesis, Nevşehir, 2022.

Applying protectionist policies until 1979, with its economy under central control, stagnant and poor, China achieved rapid growth and development by partially implementing free market reforms after integrating into world trade. China, whose economy has been isolated from the outside world for many years, has allowed private enterprise, albeit partially, by halting collective agricultural practices since 1979. Initiatives dealing with foreign trade were opened in the country, restrictions were lifted and partial autonomy was given to them. Thus, China expanded its own production line by taking the products imported from abroad as an example. China has also gradually reduced customs duties, thus paving the way for technology transfer. China completed its membership negotiations with the World Trade Organization in the last month of 2001. According to this agreement, after China promised to abide by the rules of international trade and make radical changes in the economy and trade regime, it achieved a high growth rate, and records were set in trade volumes in the following years. Providing great facilities to foreign investors resulted in the world's largest companies shifting their production to China. This made China the most attractive center of international direct investments. China is now one of the world's largest exporters, attracting record levels of foreign investment to the country. Achieving rapid growth in the recent past, China has become one of the strongest economies in the world, leaving Britain and France behind. In this thesis proposal study, the economic development and growth of China, which has the second largest economy in the world after the USA, is examined. By the World Bank, it ranked first among "fastest growing economies" in 2018, with an average of 9.5% Gross Domestic Product growth. In this study, the biggest factors in China's economic development and rapid growth were investigated.

Keywords

China's Economic Growth, China's Performance, Growing China.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ETİK BEYAN	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	viii
GRAFİKLER DİZİNİ.....	ix
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMA KONUSUNUN ÖNEMİ.....	1
ARAŞTIRMANIN AMACI.....	1
ARAŞTIRMADA CEVABI ARANAN SORU	2
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	2
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	3
1. BÖLÜM.....	5
KAVRAMSAL TANIM VE AÇIKLAMALAR.....	5
1.1. EKONOMİ	5
1.2. EKONOMİK BÜYÜME.....	6
1.3. EKONOMİK GELİŞME (KALKINMA).....	7
1.4. EKONOMİK BÜYÜME VE EKONOMİK GELİŞME (KALKINMA)	
KAVRAMLARININ KARŞILAŞTIRMASI	8
1.5. GSYİH	9
1.6. İÇSEL BÜYÜME.....	9
1.7. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA	12
1.8. İNOVASYON (EKONOMİDE YENİLİKÇİLİK YAKLAŞIMI)	12
1.9. AR-GE VE AR-GE HARCAMALARI	15
1.10. SAGP	17
1.11. ÖZEL EKONOMİK BÖLGE VE SERBEST TİCARET BÖLGELERİ	19
1.11.1. Özel Ekonomik Bölge (Special Economic Zone)	19
1.11.2. Serbest Ticaret Bölgeleri	20

1.11.3. Özel Ekonomik Bölgeler ile Serbest Ticaret Bölgeleri Arasındaki Farklılıklar.....	22
1.12. LİTERATÜR ÖZETİ.....	22
2. BÖLÜM.....	28
1979 YILI ÖNCESİNDE ÇİN'İN EKONOMİSİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ	28
2.1. KISA TARİHÇE	28
2.2. EKONOMİK REFORMLARDAN ÖNCE ÇİN'İN EKONOMİSİ	29
2.3. MAO DÖNEMİ (PLANLI EKONOMİ) <i>MAOİST DÖNÜŞÜM VE ETKİSİ</i> .31	
2.4. EKONOMİK KALKINMANIN BAŞLANGIÇ NOKTASI.....	39
3. BÖLÜM.....	42
1979'DAN BUGÜNE ÇİN'İN EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER	42
3.1. EKONOMİK REFORMLARIN İLANI VE UYGULANAN KALKINMA POLİTİKALARI.....	42
3.2. ÖZEL EKONOMİK BÖLGELER	42
3.3. SERBEST TİCARET BÖLGELERİ	44
3.4. AÇIK KIYI KENTLERİ.....	45
3.5. EKONOMİK SİSTEMİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI	45
3.6. DENG DÖNEMİ (ÇİN TARZI SOSYALİST PİYASA EKONOMİSİ).....	47
3.7. ÇİN'İN EKONOMİK REFORMLARININ TARİHSEL ARKA PLANI	49
3.8. ÇİN KALKINMA STRATEJİLERİ	53
3.9. ÇİN'İN EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ	60
3.10. ÇİN'İN EKONOMİK BÜYÜMESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	65
3.11. DIŞ TİCARET YAPISINDAKİ GELİŞMELER.....	73
3.12. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR (DYY).....	77
3.13. ÇİN'İN İHRACATI	83
3.14. ÇİN'İN İTHALATI	86
SONUÇ	92
ÖZET	92
BELLİ BAŞLI BULGULAR	93
YORUM.....	95
KAYNAKÇA	96
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	102
ÖZGEÇMİŞ.....	103

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Literatür Özeti	22
Tablo 2. Çin'in İthalat-İhracat Verileri, Dış Ticaret Dengesi (1952-1978)	35
Tablo 3. Mao Dönemi GSYİH ve Reel Büyüme Verileri	36
Tablo 4. Çin'in Temel Ekonomik Göstergeleri (2017-2019)	64
Tablo 5. Ülkelerin Nominal ve SAGP'ye göre GSYİH'ları (Trilyon ABD Doları) .	64
Tablo 6. Çin'in Yıllara Göre Dış Ticareti	74
Tablo 7. Çin'in Temel Ekonomik Göstergeleri	76
Tablo 8. Çin'in Ülkelere Göre İhracatı (bin dolar)	85
Tablo 9. Çin'in Ülkelere Göre İthalatı (bin dolar)	88
Tablo 10. İhracatın teknolojiye göre yapısal değişimi: Çin ve Dünya (yüzde) ...	90

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Çin'in İthalat-İhracat Verileri, Dış Ticaret Dengesi (1952-1978).....	35
Grafik 2. Mao Dönemi GSYİH ve Reel Büyüme Verileri.....	37
Grafik 3. Çin Kişi Başına Düşen GSYİH: 1950-1978 (SAGP bazında) (ABD doları).....	38
Grafik 4. Çin'in Reform Öncesi Dönem Büyüme Performansı (1949-1978)	39
Grafik 5. Çin ve Japonya Kişi Başına Düşen GSYİH Karşılaştırması:.....	49
Grafik 6. Çin Yoksulluk Trendi (2010-2017)	61
Grafik 7. Ülkelerin Nominal ve SAGP'ye göre GSYİH'ları (Trilyon ABD Doları).....	65
Grafik 8. Yıllık Bazda Çin'in Ekonomik Büyüme Oranı (1978-2018)	67
Grafik 9. Çin Yıllık Reel GSYİH Büyümesi: 1979-2018 (yüzdelik değişimi).....	68
Grafik 10. Çin'in Reel Yıllık GSYİH Büyümesi: 2007-2018 (yüzde).....	69
Grafik 11. Çin'in Kişi Başına GSMH Dünya Bankası Ölçümleri: 2000-2017.....	69
Grafik 12. Çin GSYİH.....	70
Grafik 13. Çin'in Ekonomik Büyümesi (3'er aylık dönemler).....	71
Grafik 14. Satın Alma Pariteli GSYİH'e göre en yüksek değere sahip ülkeler. (Trilyon \$).....	72
Grafik 15. Çin, ABD, İngiltere ve Japonya GSYH (ABD\$).....	72
Grafik 16. Çin'de GSYİH Yıllık Büyüme Oranı	73
Grafik 17. Çin'in Dış Ticaret Göstergeleri (milyar dolar)	74
Grafik 18. Fortune Global 500 listesinde Çinli Firma sayıları	75
Grafik 19. DYY girişleri, ilk 20 ekonomi, 2019 ve 2020 (Milyar dolar)	79
Grafik 20. DYY çıkışları, ilk 20 ekonomi, 2018 ve 2019 (Milyar dolar)	80
Grafik 21. İlk 10 DYY yatırımcı ekonomisi 2014-2018.....	81
Grafik 22. Ülke Dışına Yatırım Yapan İlk 5 Ekonomi.....	81
Grafik 23. Çin'in Yıllık DYY Giriş ve Çıkışları: (2005-2018).....	82
Grafik 24. Çin'in İhracatı (1978-2018) (Milyon \$)	83
Grafik 25. Dünyanın Büyük İhracat Yapan 4 Ülkesi	84
Grafik 26. Çin'in İhracatı (2021)	86
Grafik 27. Çin'in İthalatı (1978-2018) (Milyon \$).....	87
Grafik 28. Çin'in İthalat 2020-2021 Verileri	89
Grafik 29. Dünya Mal Ticaretinde Çin (1948-2015).....	89
Grafik 30. Çin'in yıllık ticaret değerleri (ithalat/ihracat) (milyar \$)	90

KISALTMALAR DİZİNİ

AIIB (The Asian Infrastructure Investment Bank)

APEC (Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği / Asia-Pacific Economic Cooperation)

ASEAN (Brunei, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar (Burma), Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam)

CIC Çin Yatırım Şirketi (China Investment Corporation CIC)

ÇHC (Çin Halk Cumhuriyeti)

ÇKP (Çin Komünist Partisi)

DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü)

DYY (Doğrudan Yabancı Yatırım)

EU28 (AB28) Avrupa Birliği'ni oluşturan 28 ülke

GSMG (Gayri Safi Milli Gelir - Kişi Başına)

GSMH (Gayri Safi Millî Hâsıla)

GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla)

IMF (Uluslararası Para Fonu)

IPR Fikri Mülkiyet Hakları (Intellectual Property Rights)

OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü - The Organisation for Economic Co-operation and Development)

ÖEB (Özel Ekonomik Bölge – Special Economic Zone)

SAGP (Satın Alma Gücü Paritesi) PPP (Purchasing Power Parity)

SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği – Sovyetler Birliği)

UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development)

WEF (Dünya Ekonomik Forumu)

YSİ (Yabancı Sermayeli İşletmeler)

GİRİŞ

ARAŞTIRMA KONUSUNUN ÖNEMİ

Günümüz dünya ekonomilerinin majör dinamikleri göz önüne alındığında Çin'in çok hızlı bir şekilde büyümesine yol açan temel politikaların ve koşulların neler olduğu ekonomi araştırmacılarının ilgisini çekmeye devam etmektedir. Çin'in gerçekleştirdiği bu değişimle elde ettiği ekonomik büyüme ve gelişme üzerinde yerli ve yabancı pek çok çalışma yapıldığı gözlenmiştir.

Çin'e yapılan yabancı sermaye yatırımları her geçen gün artarak devam etmektedir. Gelişmekte olan ülkeler arasında dünyada en hızlı büyüyen Çin'in ekonomisi bu büyümeyi 40 yıldır devam ettirebilmektedir. Bugün dünya ülkelerinin ekonomilerinde Çin etkisinin doğurduğu sonuçların önemi, Çin'in gösterdiği ilgi çekici gelişmeler, uygulanan reform ve ekonomi politikalarıyla büyüme ve kalkınma yönleri nedeniyle bu konunun araştırılması ve değerlendirilmesi gerekir. Çin'in gösterdiği ekonomik performans ile ilgili veriler ve çıkarılan sonuçlardan gelişmekte olan ekonomiler; büyüme, gelişme, sektörleri güçlendirme, potansiyel zayıflıkları kendi başlarına fark etmeleri konularında yararlanabilecektir. Bu nedenle büyüme aşamaları ve etkin dinamikleri üzerine bir inceleme ve araştırma yapılmalıdır.

Bu nedenle son 40 yılda Çin'de yaşanan ekonomik dönüşüm süreci ve sahip olduğu yüksek büyüme hızı, gösterdiği performans bu çalışmada değişik açılardan incelenmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırma ile, yansızlık temeliyle, bilinenler ışığında araştırarak öğrenmeyi, Çin'in ekonomik durumu ile diğer dünya ülkeleriyle olan ticari ilişkilerini incelemeyi ve Çin'in ekonomisinin dünya üzerindeki gelişiminin ayrıntılı bir analizini sunmak amaçlanmıştır. Ayrıca 40 yıldır yaptığı ekonomik hamlelerle ABD'den sonra ikinci büyük ekonomi haline gelen Çin'in yükselişini, bu yükselişi sağlayan ekonomik koşulları inceleyerek açıklamaktır. Bundan başka Çin'in gelişen ekonomisine paralel olarak üçüncü dünya ülkeleri üzerinden geliştirdiği dış politikalara da değinilmiştir.

Çin’de 1978-2021 yılları arasında gösterdiği ekonomik performansının aşamalarının araştırıldığı bu çalışmanın, literatüre katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

ARAŞTIRMADA CEVABI ARANAN SORU

Komünist bir yönetime sahip olduğu halde içeride bir dizi ekonomik reformu hayata geçirerek serbest piyasa düzenini kurmaya yönelik adımlar atan Çin, dışarıda da dünya ekonomisine eklemlenme yoluna gitmiştir. Çin’in ekonomik performansının nedenlerinin araştırıldığı tezimizde, ülkenin uluslararası ticarette elde ettiği başarıyı nasıl sağladığı sorusuna cevap aranmaktadır.

Çin’i 40 yıl önceki durumundan bugün dünyanın en büyük üç ekonomisinden biri konumuna getiren gelişmeler, ekonomik büyümeyi sağlayan dinamikler neler olmuştur?

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

40 yıllık sürede Çin’in uyguladığı ekonomik hamleler, reformlar ve gösterdiği performansın aşamalarında elde edilen ekonomik seviyelere ait istatistiksel veriler analiz edilerek sunulmuştur. Literatür taraması ile elde edilen bilgiler konuya uygun bir şekilde işlenerek kazanılan ekonomik gelişme ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada, Çin’in ekonomik gelişmesi yapısal boyutlarıyla incelenmiştir. Bu bağlamda Çin’in ekonomik değişimleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma konusu gereği nicel, tarihsel araştırmalar, istatistik ve analiz ışığında işlenmiştir. Çin’in ekonomik performansı süreci ile ilgili tanımlayıcı, sayısal/sayısal olmayan veya grafiksel bilgiler kullanılmıştır. Sayısal bir değer bildiren nicel ve sayısal bir değer bildirmeyen nitel veriler de araştırılmıştır. Çin’in 40 yıllık performansını içeren bilgilerden derlenerek sağlanan verilerin analizleri yapılmış, bu veriler gruplanarak, sıralanarak ve özetlenerek varılan sonuçlar ortaya konulmuştur.

İçerik taraması ile toplanmış veriler ve bu verilerden elde edilen istatistiki analiz bilgileri anılan tekniklerle yorumlanarak sunulmuştur. Bu sebeple çalışma alanımızda istatistiksel veri analizinin önemi büyüktür. Çin’in 40 yılda gösterdiği performansının ve ekonomik başarısının sürdürülebilirliğinin öne sürülebilmesi

için çalışmada elde edilen veriler istatistik teknikleriyle analiz edilerek verilere dayalı geçerli bilgiler sunulmuştur.

Tarihsel araştırmalar, toplumların geçmişindeki olayların durumunu inceleyen araştırmalardır. 40 yıllık Çin'in ekonomik performansının tarihsel arka planı ekonomik verilerle ortaya konulmuştur. Çin'in ekonomik geçmişine ait topladığımız istatistiki bilgi ve analizler, kıyaslamalarla değerlendirilerek neticeler ortaya çıkarabilmemizde önemli olmuştur.

Gözlemleyici araştırma yöntemi ile belirlenen evrelerin özellikleri nicel verilerden çıkarılan sonuçlarla ortaya konulmuştur. Çalışma konusu mümkün olduğunca akıcı, verilerle, örneklerle desteklenen, grafik ve tablolarla güçlendirilerek sunulmuştur.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Birinci bölümde araştırma amacına ve hipotezine uygun olarak konu ile ilgili kavramsal tanım ve açıklamalar yapılmıştır.

İkinci bölümde Çin'de esas ekonomik büyümenin başladığı 1979 yılı öncesi ekonominin genel görünümü ana hatlarıyla ele alınmıştır. Bunun için bu dönemle ilgili literatür taramaları yapılmış ve mümkün olduğunca tarihsel kronoloji göz önünde bulundurularak geçilen dönemler incelenmiştir. Bu bölümde özellikle Mao döneminde uygulanan politikalar ve sonuçları açıklanmıştır. Daha sonra 1978 sonlarından itibaren özellikle Deng dönemi ve daha sonraki dönemlerde ülkede uygulanan ekonomik reformlar ile elde edilen ekonomik büyüme ve gelişmeler ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde araştırma konumuz 1979'dan bugüne Çin'deki 40 yıllık büyüme süreci ile ilgili ilgi çekici gelişmeleri, uygulanan reform ve ekonomi politikalarıyla yaşanan ekonomik dönüşüm süreci, gösterdiği performansı açıklanmıştır. Çin'in büyüme süreçlerini temsil edebilecek aşamalar yansız ve sistematik bir bakışla ele alınmıştır. Konu derinlemesine incelenirken gerektiğinde nicel bilgiler araştırma amacımıza uygun yöntemle işlenmiştir. Bu çalışmada hiçbir siyasi görüş etkisi altında kalmadan tamamen objektif olarak Çin'in 40 yılda geçtiği ekonomik safhalar ve gösterdiği performans gözler önüne serilmiştir. Literatür taraması ve doküman incelemelerinden elde edilen verilerin analizleriyle gelişmedeki dinamikler göz önüne getirilmiştir. Ekonomik büyüme, kalkınma ve sahip olduğu

yüksek büyüme hızı konularında önceden yapılmış araştırma sonuçları incelenecek ve bu çalışmalardan çıkarılan verilerle araştırma sorusu cevaplandırılmaya gayret edilmiştir.

Araştırma konusu ile ilgili olarak yapılan literatür taramasıyla değişik yazarlar tarafından daha önce gerçekleştirilmiş konu ile ilgili benzer çalışmalar detaylı incelenmiştir. Bu incelemelerden elde edilen bilgiler bir fikir süzgecinden geçirilerek şu başlıklar altında çalışılmıştır: Çin’de uygulanan kalkınma politikaları, özel ekonomik bölgeler, yabancı sermayenin ülkeye girmesi için sağlanan kolaylıklar, serbest ticaret bölgeleri, açık kıyı kentleri, ekonomik sistemin yeniden yapılandırılması ve reformlar ve bu reformların tarihsel arka planı, kalkınma stratejileri, ekonomik büyümeyi etkileyen faktörler, dış ticaret yapısındaki gelişmeler, doğrudan yabancı yatırımlar.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL TANIM VE AÇIKLAMALAR

1.1. EKONOMİ

Kaynaklarda ekonomi tanımlamalarına genellikle, ihtiyaçların sınırlı ancak bu ihtiyaçları karşılayacak imkânların kaynakların ise sınırlı olduğu ifade edilerek başlanır. Mal ve hizmetler insanların isteklerini ve maddi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla üretilmektedir. İnsanlar maddi yaşamlarını bu üretilmiş mal ve hizmetleri tüketerek sürdürürler. Buradan hareketle ekonominin insan ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yapılan faaliyetleri kapsadığı söylenebilir. Ekonomi, mal ve hizmetlerin üretimi, bölüşümü ve tüketimi alanını kapsamaktadır.

Ünlü ekonomistlerden Lionel Robbins¹, “Ekonomi Biliminin Yapısı ve Önemi” adlı kitabında ekonomiyi, “alternatif kullanım alanlarına sahip kıt kaynaklar ile amaçlar arasındaki ilişkiyi inceleyen bir bilim dalı” diye tanımlamıştır. Günümüzde ekonomi, “sonsuz insan ihtiyaçlarının, kıt kaynaklarla karşılanmasını inceleyen sosyal bilimdir” ve “kıt kaynakların alternatif kullanım olanaklarını inceleyen bir bilimdir” şeklinde ifade edilmektedir. Prof. Dr. Yaşar Sarı, “ekonomi, insanların sınırlı kaynaklarla ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamak için gösterdikleri çabaları inceleyen bir sosyal ilim” olarak tanımlıyor. “Ekonomi bilimi, istekleri karşılamaya yönelik mal ve hizmetlerin üretimi, bu üretimin katkıda bulunanlar arasında paylaşılması ve eldeki sınırlı imkânlarla çeşitli istekler arasından tercih edilenlerin karşılanması çabalarını inceleyen ve bu ilişkilerin doğru kurulabilmesi için çözümler öneren bilim dalıdır.” (Eğilmez, 2012)

Tüketimde kullanılan kaynaklar sınırlı olduğu gibi, üretim için gerekli olan üretim faktörleri de sınırlıdır. Üretim için zorunlu unsurlar olan emek, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimci üretim faktörlerini oluşturur. Ekonomi bilimi sınırlı kaynaklar ile sınırsız ihtiyaçlar arasında tercih inisiyatifini inceler. İnsanlık nispeten kıt kaynaklarını olabildiğince etkin kullanarak üretken olabilmeyi ve sonsuz görünen ihtiyaçlarını böylelikle karşılayabilmeyi amaçlar. İhtiyaçları karşılamada ekonomik kaynakların verimli bir şekilde kullanılması ekonominin konusunu teşkil

¹ Londra Üniversitesi profesörlerinden Lionel Robbins'in, 1932'de yayınlanan ve 1935'te ikinci baskısı yapılan (The Nature and Significance of Economic Science) "Ekonomi İlminin Mahiyeti ve Önemi" adlı kitabı, ekonomi ilminde usul meselesi üzerinde o zamanlarda hararetli tartışmalara sebebiyet vermişti.

eder, amacı ise insanların refahının nasıl artırılabilirliğini araştırmaktır. Ekonomi insanların ihtiyaçları için kıt kaynakları kullanırken tercih yolunu inceleyen bilimdir.

1.2. EKONOMİK BÜYÜME

“Ekonomik büyüme, bir ülke ekonomisinde zaman içinde (dönemler itibarıyla) mal ve hizmet üretim miktarında (hacminde) artış olmasıdır.” (Sullivan, 2003) François Perroux'ya göre ekonomik büyüme reel millî hâsılanın belirli bir dönem içindeki düzenli genişlemesidir. “İktisadi büyüme, kişi başına reel (yani fiyat değişimlerinden arındırılmış) hâsıladaki artışları ima eder.” (Akiş, 2010)

“Ekonomik büyüme sermaye yatırımadaki artışa bağlıdır. Ekonomik büyüme, bir ekonominin üretim hacminde dönemler itibarıyla meydana gelen artış olarak tanımlanmaktadır. Bir ülkedeki üretim hacmindeki artış göstergelerinden önemli bir tanesi de Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla'daki (GSYİH) değişimlerdir.” (Turan, 2008)

Ekonomi geleneği olarak büyüme reel GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla) ile ifade edilir. Ekonomik büyüme genellikle üretim imkânlarının artışı olarak tanımlanır. Esasen büyüme genellikle gelirdeki ve üretim miktarındaki artış olarak değerlendirilir. Zaman itibarıyla ekonomik büyümeyi bir süreç olarak düşündüğümüzde bazı etmenlerle olan ilişkilerinden doğrudan veya dolaysız şekilde etkilendiğini görürüz.

“Kişi başına düşen hâsıla miktarı, fiziki ve beşerî sermaye birikimi, teknolojik gelişme, demografik etkenler, coğrafi etkenler ve iklim, kültürel veya kurumsal etkenler, demokrasinin düzeyi, gelir dağılımı, hükümet politikaları ve makroekonomik istikrar vb. etmenler ekonomik büyümeyi doğrudan etkilemektedir. Ayrıca ekonomik büyüme bu etmenlerin kendi aralarında ilişkilerinden de dolaylı şekilde etkilenir.” (Akiş, 2010)

Belirli dönemlerde bir ülkede elde edilen mal ve hizmetlerdeki çoğalma ekonomik büyümeyi ifade eder. Ekonomik büyüme üretimdeki artış anlamına gelir ve genellikle bir ülke içinde bir yıllık bir dönemde oluşan mal ve hizmetlerin üretilmesindeki artış (yüzde) olarak ifade edebiliriz. Buna göre, ülkede kişi başına düşen gelir ve hâsıla miktarı, üretim artışı büyümeyi gösterir.

“Kaynaklarını büyük ölçüde geliştirmiş ve ileri derecede sanayileşmiş ülkeler için ilk ve en önemli sorun bu kaynakların tam çalıştırılmasını sağlamaktır. Henüz kaynaklarını geliştirememiş ve yeterince sanayileşememiş ülkelerde ise ekonomik büyümenin başarılması bütün sorunlardan önce gelir ve onların olumlu çözümlere bağlanıp bağlanamayacağını da büyük ölçüde etkiler.” (Aktuğ, 2010)

Ülkenin bir yıllık bir sürede gayrı safi yurt içi hâsıladaki (GSYİH) artışları gösteren büyüme bir yandan kişi başına gelir artışını, bir yandan da ekonomik faaliyet artışını gösterir. Burada önemli bir husus olarak büyüme için sürekliliğin olması gerektiğini ifade edelim. Yani ekonomik büyüme uzun bir dönemi kapsar ve her bir ülkede değişik oranlarda gerçekleşmektedir. Bu farklılıklar da bu ülkelerin sahip olduğu ekonomik kaynakların farklı seviyelerde olmasından kaynaklanır.

“Ekonominin sağlıklı büyümesi; işsizliğin azalması, alım gücünün artması, tüketimin toplumun her kesimine üretime katkısı doğrultusunda dağılarak artması, daha fazla gelir ve satış vergisi ödemeleri, devlet bütçesinde gelirlerin yükselmesi, yabancı yatırımcıların bu potansiyelden pay alabilmek için ülkeye kaynak aktarması ve yerel para biriminin talep edilir hale gelmesi gibi olumlu makro ekonomik sonuçlar vermektedir.” (Özel, 2000)

1.3. EKONOMİK GELİŞME (KALKINMA)

Ekonomik kalkınma kavramı ülkenin milli gelirinin artması ile birlikte sosyal, kültürel ve yapısal değişimleri kapsar, yani ülkede refahın artışını ifade eder.

“Ekonomik gelişme; kişi başına düşen gelirdeki artış oranının yanında ülkenin ekonomik, toplumsal, kültürel yapısının da olumlu olarak değişmesini içine alır. Ekonomik gelişme içinde olan ülkelerde üretim faktörlerinin kullanım oranları artar. Sanayi ve teknolojinin ihracattaki payı ile birlikte ülkenin toplumsal, sosyal, kültürel yapısında olumlu değişimler meydana gelir.” (Akiş, 2010)

Ekonomik kalkınma, nispeten az gelişmiş ülke toplumlarının refah düzeylerinin artırılması, teknolojik gelişimi hızlandırarak yoksulluğu azalmak ve daha fazla üretim yaparak ekonomik reel gelirin artışını sağlama çabaları ile değerlendirilir. Ülkenin refah seviyesinin artışını ifade eden ekonomik kalkınma milli gelir seviyesinin artırılması ile sosyal ve kültürel alanlarda yapısal değişimi ifade eder. Günümüzde bilgi, mesleki becerilerle eğitilmiş donanımlı çalışanlardan oluşan

istihdam ekonomik kalkınmanın önemli unsurunu teşkil eder. Kalkınma ülkenin potansiyelini genişleten GSYİH ve GSMH'sındaki değişimleri ve büyümeyi de kapsar. Kalkınma bu ekonomik büyüme ile birlikte, sayısal büyümeden ziyade, eğitim, kültür, beslenme, sağlık, eğitim ve benzeri alanlarında ülke ve toplumun hayat refah seviyesinin artması şeklinde sosyal ve kültürel iyileşmeler anlamına gelir.

1.4. EKONOMİK BÜYÜME VE EKONOMİK GELİŞME (KALKINMA) KAVRAMLARININ KARŞILAŞTIRMASI

Yukarıdaki büyüme ve gelişme açıklamalardan anlaşıldığı gibi, ekonomik büyüme kavramı daha çok rakamsal ifadeleri içerirken, ekonomik kalkınma kavramı ise sosyal gelişmeyi, toplumsal olguyu kapsar. Ekonomik kalkınma ekonomik büyümeyi de içermekle birlikte ondan biraz farklı ve daha kapsamlıdır. Ekonomik büyüme, bir ülkenin ekonomi hacminde toplam hâsılasındaki artıştır. Ekonomik gelişme yani kalkınma ise, bir ülkede, ekonomik büyüme ile birlikte pek çok alanda refahın artması ve istenilen yapısal değişimler meydana gelmesidir.

“Ekonomik büyüme; bir ülkenin ekonomik yığınlarında, özellikle toplam hâsılasında meydana gelen artıştır. Ekonomik gelişme, bir ülkede, ekonomik büyümenin yanı sıra arzu edilir yapısal değişimler meydana gelmesidir. Ekonomik büyüme ile yapı arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Buna karşılık ekonomik gelişme yapısal değişimler içerir. Ekonomik kalkınma ise optimal (en iyi) ekonomik yapıya ulaşmaktır.” (Dura, 2009)

Ekonomik kalkınma kavramı, modernleşmeyi, toplumsal bütünleşmeyi, kurumsal yapıların iyileştirilmesi sürecini de kapsar.

“Görülüyor ki büyüme daima nicel, ölçülebilir bir olgu iken; gelişme nitelikli ilgilidir, ölçüden kaçabilen bir olgudur. Gelişme ‘açılma’ ve ‘tamamlanma’ demektir.” (Barre, 1969)

Ekonomik gelişme süreci eğitim, sağlık, refah düzeyi gibi yapısal değişimi içerir. “Çıktıdaki artışla tanımlanan ekonomik büyüme gelirin daha eşit dağılımını sağlayacak herhangi bir yetkiye sahip değildir. Buna karşılık ekonomik gelişme yalnızca yapısal değişim ve daha fazla çıktı anlamına gelmemekte, aynı zamanda bu süreçte elde edilen kazanımların daha adil dağılımını da kapsamaktadır.” (Akiş, 2010)

1.5. GSYİH

Gayri safi yurtiçi hâsıla (GSYİH), öngörülen bir süre içinde ülke içinde üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin toplam harcamalarına eşittir. “Gayri safi yurt içi hâsıla (GSYİH), bir ülkenin ekonomik gücünü ölçmenin ve diğer ülkeler ile dolar bazında karşılaştırmanın standart yöntemidir. IMF'ye göre gayri safi yurt içi hâsıla (GSYİH), piyasada satılmak üzere üretilen mal ve hizmetlerden oluşur. Devlet tarafından sağlanan savunma veya eğitim hizmetleri gibi bazı piyasa dışı üretimi de içerir, bir ekonominin her şeyidir. GSYİH, nihai mal ve hizmetlerin parasal değerini ölçer. Belirli bir zaman diliminde bir ülkede üretilen ve satılan mallar hesaba katılır. Bir ülke sınırları içinde üretilen tüm çıktılar hesaba dahil edilir”. (Akın, 2021)

Kişi başına düşen GSYİH, ülkenin gayri safi yurtiçi hâsılasının nüfusuna bölünmesiyle hesaplanır. Bu bizlere ülkenin ekonomik performansı hakkında fikir verir. Ekonomik performansın boyuta göre göstergesidir. Bu hesaplamada Birleşmiş Milletler (BM) cari fiyatlarla GSYİH'yi esas alırken, Dünya Bankası yıl ortası nüfusu esas almaktadır.

Alternatif bir kavram, Gayri Safi Milli Hâsıla veya GSMH, bir ülkenin sakinlerinin tüm üretim çıktılarını hesaba katar. Dolayısıyla, Almanya'ya ait bir şirketin Amerika Birleşik Devletleri'nde bir fabrikası varsa, bu fabrikanın çıktısı ABD GSYİH'sine, ancak Alman GSMH'sine dahil edilecektir.” (Akın, 2021)

1.6. İÇSEL BÜYÜME

1980'li yıllardan sonra büyümeyi dışsal faktörlere bağlayan dışsal modellerin işlememesi ile, büyümeyi ekonomi içi faktörlere bağlayan içsel büyüme teorileri ortaya çıkmıştır. Teknolojik gelişmelerde devrim yaşanmış, ekonomik büyüme ile teknolojik gelişme birlikte içsel bir olgu olarak kabul edilmiştir (Parasız, 2003). Ekonomik sistemde inovasyon ve teknolojinin önemli bir faktör olarak kullanılması neticesinde içsel büyüme ortaya çıkar ve yeni ekonominin belirlenmesinde etkin rol oynar.

İçsel büyüme kavramı çerçevesinde içsel faktörler olarak nitelikli emek ve teknolojik inovasyon ele alınabilir. Nitelikli emek uzun dönem dengeli ekonomik büyümede etkin ve çok önemli bir faktördür. Bunun yanında üretim faktörlerinin verimli kullanılmasında etkin olan bilgi, beceri ve tecrübenin toplamı olan beşerî sermaye teknolojik inovasyon için elzemdir.

Rekabet ve inovasyon ekonomilerde rekabet gücünü oluşturan unsurlardır. Bu iki unsur birbiri ile ilgili olup her ikisi de önemlidir. Ancak günümüzde bilgiye sahip olmak her şeyden önemlidir. Bilgiye sahip olan, bilgi üreten toplumlar diğerlerine göre daha refah içindedirler.

“Yeni dünya ekonomik düzeninde rekabetin ağırlıklı olarak bilim, sanayi ve teknoloji alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Dolayısıyla ülkeler nitelikli işgücü ve beşerî sermayeyi, teknolojik altyapıyı, araştırma ve geliştirme harcamalarını daha çok önemsemektedirler.” (Göçer, 2013)

Bilindiği gibi, yenilikçiliğe önem veren ülkeler, Ar-Ge ve inovasyon ile bunu teknolojik ürüne dönüştürerek büyük kazançlar elde etmektedirler. Günümüzde Ar-Ge ve inovasyon ile ulaşılabilen yeni teknolojilerle yüksek katma değerli ürünler geliştirilmesi ülke ekonomilerinin gelişmelerine çok büyük katkılar yapıyor.

“Araştırma geliştirme ve yenilik odaklı ekonomilerde, bilgi üretimi, ürün niteliği, katma değeri yüksek olan mal üretimi, üretim maliyetlerinin azaltılması ve ekonominin uluslararası rekabet gücünün artması çok büyük önem kazanmaktadır.” (Ergün, 2009)

Sınırlı kaynaklardan en çok katma değeri alabilmek ve bunu en düşük maliyet ile ürün haline çevirmede Ar-Ge ve inovasyon çabaları rekabette büyük fırsatlar oluşturmaktadır. Bunu yıllar önce kavrayan bu tür amaçlara yönelik yatırımcılar bunun sonuçlarını diğerlerine göre fazlasıyla alabilmektedirler.

“Orta gelir tuzağından² çıkmakta zorlanan ve düşük iktisadi büyüme sorunlarıyla yüz yüze kalan orta gelirli ülkelerin de nitelikli eğitim, Ar-Ge ve inovasyon gibi konulara önem vererek katma değeri yüksek ürünler üretmesi ve büyümeyi sürdürülebilir kılması gerekmektedir” (Göçer, 2013).

İnsanlar tarafından kullanılan ve hiç azalmayan bir sermaye şekli olan bilgi, ülke ekonomilerindeki büyümenin de en önemli etkin güç faktörüdür. Bilgi üretimi ve bilgi birikimi artış sağlayan kaynaktır.

² “Orta gelir tuzağı kavramı, “düşük gelir grubunda bulunan bir ülkenin yakaladığı hızlı iktisadi büyüme trendi ardından orta gelirli ülkeler grubuna yükselmesinden sonra çeşitli faktörler nedeniyle hızlı büyüme trendini sürdürüremeyerek bir üst gelir grubuna geçememesi” olarak tanımlanmaktadır. Orta gelir tuzağını, “kişi başına gelir düzeyinin belirli bir aşamadan öteye gidememesi” olarak da açıklayabiliriz (Keskin, 2021).”

“İçsel büyüme, bilgi, beşerî sermaye ve teknolojik gelişmenin, tıpkı emek ve sermaye faktörlerinde olduğu gibi, büyüme modellerinde içselleştirildiği büyümedir. Bugün gelinen noktada içsel olmayan büyüme modellerinin gerçekleri yeterince yansıtamadığı genel kabul görmektedir” (Demir, Üzümcü, & Duran, 2006).

Teknolojik yenilikleri uzun vadeli makroekonomik analize entegre eden Paul Michael Romer, 2018’de Nobel Ekonomi Ödülü’nün³ ortak kazananı oldu. Ar-Ge alanında teknolojik gelişme ekonomik büyümenin itici gücü olarak belirtilir. İçsel büyüme; yaparak öğrenme, araştırma-geliştirme (Ar-Ge), üniversite-sanayi iş birliği yayılma yoluyla sağlanabilir.

“İçsel büyüme modelleri emek ve sermaye oranındaki artışın yanında beşerî sermayenin de ekonomik büyümeyi etkilediğini vurgulamaktadır” (Telatar & Terzi, 2010).

Üretim alanlarında bilgi, beşerî sermaye ve teknolojik gelişmenin belli başlı içselleşme süreçleri olmaktadır. Bu içselleşme eğitim, yaparak öğrenme, yayılma, Ar-Ge ve üniversite-sanayi iş birliği yoluyla olmaktadır.

Ülkelerin ve firmaların rekabet güçlerinin artmasında önemli unsurlar olarak şunlar sıralanabilir:

- Ar-Ge ile elde edilen yeni bilgi ve teknolojilerin üretimde kullanılması,
- Eğitimli kişilerin iş hayatında daha çok görev alması ve bilgi ve tecrübelerini diğer insanlara ve kendi çocuklarına aktarması,
- Teorik bilginin üniversite-sanayi iş birliği ile uygulamayla buluşması,
- Y yaparak öğrenmeyle çalışanların deneyimlerinin artması.

Y yaparak öğrenmeye, öğrenme olasılığı yüksek işlerden başlamak ve yayılmanın etkin olması için enformasyon kanallarını güçlendirmek içselleşmeye olumlu katkı yapabilir (Demir, Üzümcü, & Duran, 2006).

³ Paul Michael Romer: "Teknolojik yenilikleri uzun vadeli makroekonomik analize entegre ettiği için" içsel büyüme teorisine yaptığı katkılardan dolayı 2018’de Nobel Ekonomi Ödülü’nün (William Nordhaus ile) ortak kazanan Amerikalı ekonomist.

1.7. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesilleri göz önünde bulundurarak doğal kaynakları tüketmeden bugünkü ve gelecekteki ihtiyaçların karşılanmasına dair programlamalar yapmaktır. Çevre, ekonomi ve sosyal unsurlar sürdürülebilir kalkınmanın vazgeçilemez unsurlarıdır. İlk defa 1987’de Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan raporda ekonomik büyüme gerçekleştirilirken çevre sorunlarının çözülebilmesi, yoksulluğun önlenmesi, doğal kaynakların gelecek nesiller gözetilerek kullanılması, çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi önerilmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı kısaca; ‘çevreye saygılı olurken insanların yaşam kalitesinin iyileştirilmesidir’ şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımda üzerinde önemle durulan iki önemli unsur ekonomik gelişme ve çevrenin korunmasıdır (Çelik, 2006).

Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneğini ortadan kaldırmaksızın şimdiki neslin ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Bugünkü ve gelecekteki nesillerin kalkınmanın getirdiği fırsatlardan hakkaniyetli bir şekilde yararlanmasının sağlanması, sürdürülebilir kalkınmanın temel felsefesini oluşturmaktadır.

1.8. İNOVASYON (EKONOMİDE YENİLİKÇİLİK YAKLAŞIMI)

İnovasyon kelimesinin aslı Latince “innovatus, innovare”den geliyor ve İngilizcedeki “innovation” kelimesi karşılığı kullanıyoruz. İnovasyon Türk Dil Kurumunun sözlüğünde, yenilik, yeni olma, eskiyerek yetersiz olanı yeni yararlı yeterli olanıyla değiştirme olarak tanımlanıyor. “Innovation” kavramı için Türkçe’de yenileşim, yenileme, yenilik, yenilikçilik gibi kelimeler kullanılsa da daha geniş anlamda, değer oluşturma olgusu anlamında geliştirmek, değiştirmek, daha verimli ürün hizmet veya planlar ortaya koymak şeklinde de ifade edilebilir. İnovasyon, problemleri yeni fikirler ürünler hizmetler yöntemler yönetimler geliştirmek suretiyle çözüme gayretleridir. İnovasyona bir ürünün üzerinde yine fikirlerle çalışarak geliştirilmesi, değiştirilmesi ve daha işlevsel, daha faydalı, daha kullanışlı hale getirilmesi bir örnek teşkil edebilir. İnovasyon bir ürün, hizmet, program veya yöntemin tamamen özgün, benzeri olmayan ve yaratıcı fikirlerle ticarileşmesi halidir diyebiliriz. Ekonomi araştırmalarında inovasyon ve Ar-Ge ile rekabetçilik gelişmiş

ve bu da zenginliğe ve refaha yol açmıştır. Ar-Ge ve inovasyon rekabet için en temel unsurlardır.

“Bir yenilik, işletme içi uygulamalarda, işyeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir ürün (mal veya hizmet), veya süreç, yeni bir pazarlama yöntemi ya da yeni bir organizasyonel yöntemin gerçekleştirilmesidir.” (OECD ve Eurostat, 2006)

Son yıllarda üretim ve yönetim aşamalarındaki yenilikçi yaklaşımların sonuçları, ekonomik değer olarak görülüyor. Ekonomik kalkınmayı etkileyen faktörlerden biri de yenilikçi politikalar. Bu politikaların uygulanması ile amaçlanan neticelere daha kolay ulaşıldığı ifade edilir. Günümüzde inovasyon kavramı ekonomik anlamının yanında pek çok alanda da kullanılmaktadır.

Ekonomistlerce orta gelir tuzağından çıkabilmek için Ar-Ge yatırımları ve inovasyon önerilmektedir. Bu konuda orta gelir tuzağından çıkabilmede teknoloji ve buna dayalı inovasyona gerekli önemi veren firmalar başarılı örnekler olarak öne çıkmaktadırlar. Büyümenin en önemli etkeni inovasyon ile teknolojik gelişmeler ve ilerlemelerdir.

Günümüzde farkına varılan bir handikap, orta gelir tuzağıdır. Orta gelir tuzağına yakalanmamak için, ülkelerin inovasyona yeteri kadar önem vermeleri gerekiyor. Orta gelire sahip bulunan ülkelerin inovasyonla katma değeri yüksek yeni ürünler üretmesi ve bununla yetinmeyip bu tür üretimleri sürdürülebilir hale getirmeleri bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Yenilikçi yüksek teknoloji ürün sanayilerinin oluşturduğu katma değer de yüksektir.

Teknolojiye ve inovasyona gerekli önem veren ülke ekonomileri bu sayede ileri teknoloji, ilginç, yenilikçi, katma değeri yüksek olan ürünler üretebilmekte ve bu üretimlerinin ihracı ile ekonomik büyüme performanslarını da artırmaktadırlar.

“Yenilik faaliyetleri, yeniliklerin uygulanmasına yol açan veya yol açması öngörülen tüm bilimsel, teknolojik, organizasyonel, finansal ve ticari adımlardır. Yenilik faaliyetleri aynı zamanda, özel bir yeniliğin geliştirilmesi ile doğrudan ilişkili olmayan Ar-Ge’yi de içermektedir.” (OECD ve Eurostat, 2006)

Beşerî sermaye üretime dahil olan bireylerin sahip oldukları tecrübe, bilgi, kabiliyet ve becerileri anlamına gelmektedir. Beşerî sermaye ve nitelikli işgücünün artırılması orta gelir tuzağından çıkmada önemli bir etkidir. Ülkelerin beşerî

sermayeleri sayesinde yeni bilgiler işlenerek katma değeri yüksek yenilikçi ürünlerin üretilibilmeleri sağlanabilmektedir. Bu emek verimliliğini ve işgücü niteliğini artırmada önemlidir.

Schumpeter, 'Theory of Economic Development' kitabında, ekonomik gelişmenin muharrik gücü olarak yenilikleri vurgulamıştır. Schumpeter'e göre, inovasyon (yenilikçilik);

1. Yeni bir ürünün ya da mevcut ürünün yenilenmiş halinin piyasaya tanıtılması,
2. Bilimsel yeni bir buluş neticesinde oluşan bir malın, ekonomik olarak yeni bir metotla üretiminin sağlanması,
3. Ulusal boyutta ya da bahsedilen sektör için yapılan bir yeniliğin piyasaya açılması,
4. Önceden hiç var olmamış bir hammadde ya da ürünü oluşturacak özelliğin piyasaya sunulması,
5. Bir sektörde yeni birimlerin ortaya konması (Schumpeter, 1934, 1983).

Teknolojik gelişmeler olarak da ifade edilen yenilikçilik (inovasyon), kapsam olarak büyüme, kalkınma ve rekabet edebilme araçlarından biri olarak ve daha çok dışsal değişkenler arasında görülmektedir.

"Bilgi, dijitalleşme, sanallaşma, molekülleşme, entegrasyon, aracısızlaşma, bir noktada buluşma, yenilikçilik, üretici-tüketici ilişkisi, hız ve çatışma. Bunların her biri kendi başına faktör olmakla birlikte, birbirilerini de etkiler durumdadır. Yenilikçilik kavramı yeni ekonomide en önemli etkenlerden biri olarak görülmektedir." (Yumuşak & Özgür, 2007)

Günümüzde inovasyon ile yeni değer üretmek ekonomik büyümenin önemli bir aracı olmuştur. İnovasyon artık ekonomide bir gereklilik ve zorunluluk olup işletmelerin kurumsal kimliğinde etkindir. Yenilikçi fikirlerin uygulanması firmaların malî değerlerini artırmaktadır. İnovasyon işletme için gerekli bilgi ve teknolojileri üretim sistemlerinin modernleştirilmesinde ve güçlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

“Yenilikçilik politikalarının ve uygulamaların, maliyetler üzerinde azaltıcı etkiler sağladığı iddia edilmektedir. Yenilikçilik yapılan alanlarda verimlilik sağlanarak hedeflere ulaşılabildiği görüşü hâkim olmaktadır.” (Öztopcu, 2016)

Bugün yenilikçi teknolojik gelişim ve inovasyon üretim için gereklidir. Burada beşerî sermaye öne çıkmakta olup işletmelerin en önemli kaynakları haline gelmiştir. Çok tanınan Apple ve Microsoft firmalarının maddi kaynaklarından çok en önemli varlıkları çalışanlarıdır. Böylece günümüzde inovasyon kaynağı olarak bilgi, ekonomik büyümede etkin rol oynamaktadır. İnternet ve bilgisayar mal ve hizmet üretiminde bilgi edinmenin maliyetini azaltmıştır. Bu sayede mal ve hizmet talepleri hızla cevaplanabilmekte, stokların azalarak ekonomik büyümenin artması imkânı sağlanmaktadır. Ürün yeniliği, süreç yeniliği, organizasyon yeniliği ve pazarlama yeniliğinden bahsedilebilir.

“Yenilikler sonucu eski ürünler piyasadan çekilecek, eski ürünleri üreten firmalar iflas edecek, eski ürünlere özgü becerilere sahip işçiler işsiz kalacak, bazı durumlarda tüm bir sektör ortadan kalkacak, hatta bu sürece uyum gösteremeyen ülkelerin büyüme tempoları giderek yavaşlayacaktır.” (Taymaz, 2016)

Bugünkü rekabetin özünde devamlı yenilik çabaları vardır. Bütün ekonomik sistemlerin temelinde elbette bilgi vardır. Bilgi sayesinde ülke ekonomileri arasında iletişim ve etkileşim artmış, iç pazarlardan dış pazarlara yönelim gelişmiştir. Yeni ekonomiler bilgi, dijital, sanal, ağ (network), hız ve küresel ekonomileri haline gelmiştir. Nitelikli beşerî sermaye yüksek ücret ve yaşam standardına ulaşmışken, vasıfsız işgücü ise istihdam ve geçim sorunu yaşamaktadır. İşletmeler için inovasyon rekabette de avantajlar sağlamaktadır. Bugünün ekonomisinde küresel ölçekte yeni pazar ve teknolojik gelişmelere hassas olunmakta, inovatif bakışla fırsatlar değerlendirilmektedir. Etkin ve hızlı bir şekilde yeni inovatif fikirlerden yararlanabilen firmalar ve uluslar günümüz ekonomilerinin kazananları olmaktadır. Orta geliri tuzağı söz konusu olduğunda inovasyon zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. İnovasyon olmadan orta gelir tuzağını aşmak çok kolay değil, zordur.

1.9. AR-GE VE AR-GE HARCAMALARI

Araştırma bilimsel-teknolojik faaliyetlerle bilinmeyen bir şeyi bilmeye öğrenmeye yönelik çabalardır. Geliştirme ise elde bulunan bilgiyi veya teknolojiyi yeni düzenlemeler ile daha da iyiye yönlendirme faaliyetidir. Araştırma geliştirme, sistematik bir temele dayalı olarak, teknik bilgi ve bilimsel birikimi artırmak

amacıyla yürütülen gayret ve eldeki bilgi birikiminin yeni uygulamalarda kullanılmasıdır.

Sanayileşme ve teknolojik gelişme yirminci yüzyıla iyice damgasını vurmuştur. Bu da toplumsal, ekonomik ve siyasi dönüşümleri de yanında getirmiştir. Baş döndürücü bir şekilde gelişen yeni teknolojiler insanlığa pek çok kolaylıklar sağlamaktadır. Bir yandan da bu gelişmeler yeni ihtiyaçları doğurmakta ve bu da daha yeni teknolojilerin geliştirilmesini gerektirmektedir.

“Sanayileşmesini yıllar önce tamamlamış olan gelişmiş ülkeler artık ‘sanayi toplumu’ olmaktan çıkmış ve ‘bilgi toplumu’ olma yolunda yürümektedir. Günümüzde bu süreç baş döndürücü bir hızla devam etmektedir.” (TMMOB, 2007)

Dünyada rekabet üstünlüğü bulunan firmaların güç kaynağı Ar-Ge’ye yaptıkları yatırımların sonucudur. Firmalar üretim kalitelerini artırmak ve üretim verimliliği için Ar-Ge harcamaları yaparlar. Eski ekonomiden yeni ekonomiyi ayıran en büyük farklılıklar Ar-Ge, insan kaynaklarına verilen önem, dijitalleşme ve küreselleşmedir. Ar-Ge, inovasyon yoluyla gelişme ve büyümenin ana unsurudur diyebiliriz.

“AR-GE destek programlarının değerlendirilmesinin bir başka önemli işlevi daha vardır. Değerlendirme çalışmaları, bir bütün olarak ulusal yenilik sisteminin daha etkin kurulması ve faaliyet göstermesi için gerekli bilgi ürettiği, teknoloji ve yenilik politikalarının geliştirilmesine yardımcı olduğu için aslında yenilik sisteminin bir parçası olarak kabul edilmektedir.” (Taymaz, 2016)

Bugünün ekonomilerinde teknoloji önem kazanmış olup bilişim sistemleri ve mukayese, Ar-Ge en önemli araçlar olmuştur. Ar-Ge küreselleşme sürecinde ve hızlanmasında önemli etken haline gelmiştir.

“Ar-Ge OECD tarafından, ‘bilgi dağılcığını artırmak amacıyla sistematik olarak sürdürülen yaratıcı çalışma ve bu bilginin yeni uygulamalar yaratmak için kullanılması’ olarak tanımlanmıştır. Araştırma ve geliştirmenin üç bölümü vardır: Temel araştırma, Uygulamalı araştırma, Deneysel geliştirme.” (OECD Factbook, 2008)

Ar-Ge ile bilgiler üretimde kullanılarak katma değerler oluşmakta, yeni bilginin gelişmesiyle sonraki Ar-Ge çalışmaları için olumlu veriler oluşturmaktadır.

Ar-Ge sayesinde yeni teknolojiler hayata geçmekte, eski teknolojiler verimlilik kaybına uğramakta ve olumsuz etkilenmektedirler.

1.10. SAGP

Satın alma gücü paritesi ülkeler arasında yaşam standartlarını ve ekonomik üretkenliği karşılaştırmak için kullanılan popüler bir makroekonomik analiz metriğidir. Mükemmel bir ölçüm metriği olmasa da, satın alma gücü paritesi, farklı para birimlerine sahip ülkeler arasında fiyatları karşılaştırma olanağı sağlar. Satın alma gücü paritesi (SAGP), ülkeler arasındaki yaşam standartlarını karşılaştırmasını sağlar.

Uluslararası ekonomik karşılaştırmalarda verilerin daha doğru yapılabilmesi amacıyla **Satın Alma Gücü Paritesi** (SAGP) ölçeği kullanılır. SAGP, ülkeler arasındaki mal ve hizmetlerin fiyat farklılıklarını karşılaştırabilmek için, farklı ülkelerin paralarının mal ve hizmetleri satın alma düzeylerini göstermeye yarayan hesaplama yöntemi ile bulunan paritedir.

“Ülke şartlarından kaynaklı ayrı fiyatlandırmayı ortadan kaldıran para birimi dönüştürmesi olan SAGP ülkelerin mali durumlarının objektif olarak görülmesinde önemli bir araçtır. SAGP ülkelerin para birimleri farklılıklarını ortadan kaldırıldığında ve bütün para birimlerinin tek bir çatı altında hesaplandığında ortaya çıkan para birimine verilen isimdir.” (Uslu, 2020)

Uluslararası ekonomik karşılaştırmalarda önemli bir gösterge niteliğinde olan SAGP ülkelerin kişi başına gelirlerinin olabildiğince doğru şekilde ortaya konabilmesi amacıyla kullanılmaktadır. SAGP ifadesi karşılaştırmalarda tüm ülkelerin tek düzlemde değerlendirilmek için ülkeler arasındaki fiyat düzeyi farklarının ortadan kaldırılmasını sağlayan paritedir.

“Satın Alma Gücü Paritesi hesabında, ürün ve hizmetlerin ülkeler arası fiyat farklılıklarını ortadan kaldırmak için ‘SAGP kuru’ (PPP rate - Purchasing Power Parity) kullanılıyor. ‘SAGP kuru’ hesabı ABD dolarına karşı her ülkenin kendi para birimi için hesaplanıyor. SAGP kuru, 1 ABD dolarının ABD’de satın aldığı ürün veya hizmetin, diğer ülkenin para birimiyle diğer ülkede kaçta alınabildiğini gösteriyor.” (Akça, 2020)

Satın alma gücü paritesi ülkelerin milli gelirlerinin ABD dolarına göre hesaplanmasıyla yapılır. SAGP iki ülke arasında şu şekilde hesaplanır:

$SAGP = \text{Sepetin ilk ülkedeki bedeli} / \text{Sepetin ikinci ülkedeki bedeli}$

ABD’de bir gömlek fiyatı 10 dolar iken Almanya’da aynı gömlek 8 Euro ise, karşılaştırma yapabilmek için önce 8 Euro’yu ABD dolarına çevirmeliyiz. Döviz kuruna göre Almanya’daki gömleğin fiyatı 15 ABD doları olursa $SAGP = 15 / 10 = 1,5$ olurdu. Yani ABD’de gömleğe harcanan her 1 dolar için, aynı gömleği Almanya’da Euro ile satın almak için 1,5 ABD doları gerekir.

Ülkemizden örnek vermek gerekirse, Türkiye’de bir McDonald’s Big Mac (Tavuk Ekstra) 20 TL, ABD’de ise 5 ABD doları ise, Döviz kuruna göre (1 ABD doları = 10 TL) Türkiye’de bu ürün 2 ABD doları ve aynı ürün ABD’de 5 ABD doları olduğundan bu $5 - 2 = 3$ ABD dolarlık gerçek döviz kuru arasındaki fark olduğundan ABD dolarını TL’ye çevirerek Türkiye’de Big Mac satın almak, doğrudan ABD doları ile bir Big Mac satın almaktan daha ucuzdur. $SAGP = 2 / 5 = 0,4$. ABD’de bu ürün için her 1 ABD doları için Türkiye’de 0,4 ABD doları ödeniyor.

Yalnızca bir tek mal (gömlek veya Tavuk Ekstra) için yapılan bu hesaplama pek çok mal ve hizmetin bulunduğu bir sepet için yapıldığında bir anlamı olur. Bu şekilde bulunan genel satın alma gücü oranını gelire uyguladığımızda satın alma gücü paritesine göre geliri buluruz.

“Dünya Bankası, Gayrisafi Ulusal Gelir (**G**ross **N**ational **I**ncome -GNI) adını verdiği gelir hesabını satın alma gücü paritesiyle yapmaktadır. Bunu yaparken ABD’yi temel almakta ve ABD’nin GNI’sini satın alma gücü paritesiyle hesaplanmış olan GNI’ye eşit kabul etmektedir.” (Eğilmez, 2012)

Satın alma gücü paritesi (SAGP), farklı ülkelerin para birimlerini bir "mal sepeti" yaklaşımıyla karşılaştıran makroekonomik analistler tarafından kullanılan popüler bir ölçümdür.

SAGP’nin anlam ifade edebilmesi için karşılaştırılacak mal ve hizmetin bulunduğu söz konusu sepetin içinde çok sayıda ve çeşitlilikte olması gerekir. Bu nedenle satın alma gücü paritelerinin hesaplanması için birçok ülkeden veri toplanması zorunluluğu nedeniyle bu çok karmaşık bir iştir.

“Ülkeler arasında anlamlı bir fiyat karşılaştırması yapabilmek için çok çeşitli mal ve hizmetler göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak, toplanması gereken çok miktarda veri ve yapılması gereken karşılaştırmaların karmaşıklığı nedeniyle, bu bire bir karşılaştırmayı başarmak zordur. Bu karşılaştırmayı kolaylaştırmak için

Pennsylvania Üniversitesi ve Birleşmiş Milletler, 1968'de Uluslararası Karşılaştırma Programını (ICP) oluşturmak için iş birliği yapmıştır.” (Michael J. Boyle, 2021)

Bu iş birliği ile 1968'de Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü (UNSD) ve Pennsylvania Üniversitesi tarafından satın alma gücü paritelerinin hesaplanması için Uluslararası Karşılaştırma Programı (ICP) kurulmuştur. Dünya Bankası her üç yılda bir ülkelerin ABD doları ve SAGP'ye göre karşılaştırmalarını içeren bir rapor yayımlamaktadır. IMF ve OECD de bu verilere göre değerlendirme ve tahminlerde bulunmaktadır.

Nominal GSYİH karşılaştırmaları para birimleri manipüle edilebilir olduğu için yanlış olabilir. Ülkeler arasında bir mal sepetine dayanan SAGP'ye göre GSYİH karşılaştırmaları ise daha adil olabilir. Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) temelinde GSYİH ülkelerin yaşam standartlarını belirlemede ortak ölçüsü olarak kabul edilmektedir.

1.11. ÖZEL EKONOMİK BÖLGE VE SERBEST TİCARET BÖLGELERİ

1.11.1. Özel Ekonomik Bölge (Special Economic Zone)

Özel ekonomik bölgeler yönetimi etkili hale getirmek, yatırımı ticareti ve istihdamı arttırmak amacıyla ülke ulusal sınırları içerisinde yer alırlar. Bu bölgelerde, ticaret ve iş yasaları ülkenin geri kalanından farklı uygulanır. Bunda amaç bazı finansal politikalarla işletmeleri bu bölgeye yerleştirmeye teşvik etmektir. Bu politikalar kotalar, vergilendirme, yatırım, gümrük, ticaret ve iş hukukuna yöneliktir. İlaveten şirketlere bölgede kurulduğunda daha düşük bir vergilendirme sunulur.

Özel Ekonomik Bölgeler, bölgesel ekonomik kalkınma, yerli ve yabancı yatırımları cezbetmek, uluslararası ticari ilişkiler kurmak, teknoloji transferi, petrol-dışı ihracatı artırmak, yeniden ihracat (re-export), ekonomik faaliyetleri desteklemek, mal taşımacılığı ve transit faaliyetlerini geliştirmek amacıyla kurulmaktadır. Özel ekonomik bölgelerin oluşturulmasında amaç, doğrudan yabancı yatırımı çekmektir.

“Bir şirketin özel bir ekonomik bölgede bulunarak sağladığı faydalar, küresel ölçekte rekabet edebilmek amacıyla daha düşük fiyata mal üretip ticaret yapabileceği anlamına gelebilir.” (Vikipedi, 2021)

1.11.2. Serbest Ticaret Bölgeleri

Serbest bölgeler, bir ülkede belirli ekonomik faaliyetler için, özel olarak tanımlanmış sınırlı bir coğrafi alanda, ülkenin geri kalan kısmına göre çeşitli ve ayrıcalık ve teşviklerin sağlandığı tahsis edilmiş belirli alanlardır.

Serbest bölgelerin kurulması ve işletilmesindeki temel amaçlar;

- uluslararası ticareti geliştirmek,
- teşebbüsleri ihracata yönlendirmek,
- teknoloji transferini sağlamak,
- ihracat için üretim ve yatırımı teşvik etmek,
- ülkeye doğrudan yabancı yatırımları teşvik etmek
- altyapı hızlandırmak
- sanayi ürünlerinin üretim ve ihraç edilmesi
- bölgesel ve küresel pazarlarda yer almak
- istihdam oluşturmak
- yatırımları desteklemek
- ekonomik kalkınma
- kamu hizmetleri sağlamak

olarak sıralanabilir.

“Serbest bölgeler dünyanın farklı yerlerinde farklı isimlerle anılmaktadır. Özellikle Çin’de serbest bölgelerin geleneksel imalat sanayi faaliyetleri yanı sıra birçok sektörden, geniş bir faaliyet yelpazesini kucakladığı görülmektedir. Bu çeşit bölgeler Çin, Brezilya ve Filipinler’de Özel Ekonomik Bölge (**S**pecial **E**conomic **Z**one-SEZ) olarak adlandırılmaktadır.” (Acar & Gültekin-Karakaş, 2017)

Serbest Bölgeleri genellikle ülkede geçerli mali, ticari ve ekonomik alanlara yönelik idari ve hukuki kuralların uygulanmadığı veya kısmi olarak uygulandığı,

ticari ve sanayi faaliyetlere daha geniş teşviklerin sunulduğu alanlar olarak tanımlayabiliriz. Özellikle yabancı sermayeyi teşviki etmek için belirlenmiş Serbest Bölgelerde yabancılara %100 sermaye mülkiyet hakkı, vize kolaylıkları ve 20 yıl vergi muafiyeti sunulmakta, bundan başka elde edilen kârları yurtdışına transfer edilebilme hakları tanınmaktadır. Ayrıca serbest bölgelerde bulunan ithal mallar gümrük ve ithalat vergisine tabi tutulmamaktadır. Tanınan bu haklar, şayet hammadde yurtiçinden elde edilmiş ise, Serbest Bölgelerinden ana karaya mal ithalatı için de geçerli sayılmaktadır. Bölgede üretilen ürünler, ana ülkeye girdiğinde katma değer vergisine nazaran kısmi olarak gümrük vergilerinden muaf olmaktadır.

Serbest bölgelerin sağladığı kolaylıklar şunlardır:

“• Finansal teşvikler (vergi indirimleri veya muafiyetleri, gümrükten muaf ithalat ve ihracat, indirimli elektrik faturaları, vb.),

- İşçi haklarını kısıtlayan ve ortadan kaldıran düzenlemeler,
- Amacına özel olarak oluşturulmuş altyapı,
- Koşulsuz ve sınırsız kâr transferi,
- Arsa, bina ve tesislerde elverişli fiyatlar,
- Pazarlara ulaşımında kolaylıklar.” (Acar & Gültekin-Karakaş, 2017)

• 20 yıl vergi muafiyeti (Yatırımcıların bu bölgelerde gerçekleştirdikleri faaliyetler dolayısıyla elde ettikleri kazançlar kanunlarla gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisinden muaf tutulmaktadır.)

• Serbest Bölgeye girişte bina inşaat malzemeleri, üretim, makine teçhizatı ve üretim için gerekli hammadde gümrük vergisinden muaftır

• Serbest Bölgeden yapılan ihracatta ödenen gümrük vergisi iade edilir

• Sermaye ve kâr giriş-çıkış serbestisi

• Yabancı yatırımlar korunmalıdır ve devletleştirme halinde kayıplar hükümetçe telafi garantisi

• Yabancı yatırım sahipleri bu bölgelerde arazi kiralayabilir ve bölgedeki arazide inşa edilmiş bina ve diğer müstemilatı mal edinebilirler.

• Yabancılar %100 hissedar olabilir

• Serbest Bölgeye giriş vizesizdir.

- Elektrik, su, yakıt, iletişim ve diğer hizmetler yerli fiyatlarda sunulmaktadır
- Yerli ve yabancı çalışanların maaş/ücretleri ve diğer yan ödemeleri gelir vergisinden muaftır (DAKA-İran Masası, 2021).

1.11.3. Özel Ekonomik Bölgeler ile Serbest Ticaret Bölgeleri Arasındaki Farklılıklar

Özel Ekonomik Bölgelerin Serbest Bölgelere göre avantajları daha azdır, en temel farklılıklar şöyle belirlenebilir:

Perakende Satış: Özel Ekonomik Bölgelerde perakende satış sadece yabancılar (yurtdışına götürmek amacıyla) mümkündür fakat Serbest Bölgelerde perakende satış serbesttir.

Serbest Bölgeye Giriş: Serbest Bölgeye girmek için giriş vizesi zorunlu değildir. Özel Ekonomik Bölgede ise yabancıların ülkeye girişi ile ilgili yasalar uygulanmaktadır.

Vergi Muafiyeti: Özel Ekonomik Bölgelerde muafiyet ülke yasalarına tabidir fakat bazı bölgelerde özel muafiyet verilebilmektedir. Serbest Bölgelerde vergi muafiyeti 20 yıldır (DAKA-İran Masası, 2021).

1.12. LİTERATÜR ÖZETİ

Çin'in sergilediği göz alıcı ekonomik performansı ile ilgili literatürde benzer konularda yapılmış araştırmalardan birkaçının özeti şöyledir:

Tablo 1. Literatür Özeti

(Yılmaz İ. , 2012) İlkay Yılmaz	Çin Ekonomisinde Büyümenin Dinamikleri (2012)	Çin'in bu başarısının temelinde dışa açılma politikaları ve piyasaya dönük reformları vardır. Bu politika ve reformlar önce Özel Ekonomik Bölgelerde uygulanmıştır. Bu bölgelerin kaliteli alt yapıları ve teşvik paketleri sayesinde kısa zamanda Çin'e dışarıdan büyük miktarda doğrudan yabancı yatırımlar ve teknoloji transferi gelmiştir. Bu da Çin ekonomisinin modernleşmesi ve hızla büyümesinde çok önemli etkileri olmuştur.
------------------------------------	---	---

(Aysan, 2013) Mehmet Necati Aysan	Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik Kalkınma Süreci (2013)	Çin gidişatı önceden kestirerek 1978'li yıllardan itibaren liderleri Deng ile piyasa ekonomisine doğru yönelişi başlatmıştır. Çin'i farklı kılan, sosyalist bir ülke olarak, siyasal rejiminde köklü bir değişiklik yapmaksızın ekonomik sistemini aşama aşama dönüştürmesidir. Değişen dünya şartlarında fırsatlardan en üst seviyede faydalanabilecek şekilde kendine özgü yeni politikalar belirleyerek uzun dönemli ve sürekli bir kalkınmayı sağlayabilmiştir.
(TASAM): (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi)	Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü ve Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Sonuçları (2020)	1978'de başlayan dönüşüm süreci Çin'i 2007 yılında dünyanın dördüncü büyük ekonomisi konumuna getirmiştir. Söz konusu dönüşüm, bölgesel ve küresel düzeydeki ilişkilerini kullanmasını bilen Çin'i küresel aktöre de dönüştürmüştür. Dünya ticaretindeki payı her geçen gün artan Çin'in gelişiminin izleri, Doğu ve Güneydoğu Asya ülkeleri başta olmak üzere gelişmekte olan ülkeler üzerinde belirgin olarak görülmektedir.
(Timurtaş, 2018) Mehmet Emin Timurtaş	Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik ve Siyasi Geçmişinin Bugünkü Gelişim Sürecindeki Rolü (2018)	Çin'de "uygulanan 'açık kapı politikası' ülke ekonomisinin büyümesine büyük faydalar sağlamıştır. Çin'in bu başarıyı elde etmesinde ucuz işgücü, yabancı doğrudan yatırım çekme başarısı, satın alma gücünün artıyor olması, sağlanan teşvikler ve konum faktörlerinin etkisi önemlidir. Planlı ekonomik sistemden serbest piyasa sistemine geçiş, Çin için başarılı fakat kısıtlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Çünkü devletin fiyatlarını kontrol ettiği ve hala serbest piyasaya bırakmadığı mallar vardır. Çin, günümüzde en hızlı büyüyen, en fazla DYY çeken ülkelerin başındadır. Ülkenin kendisi ve ekonomisi zaman içerisinde dünyanın süper gücü haline gelmiştir. Dışarıya en fazla yatırım yapan ve ülkesine de en fazla yatırım çekebilen ülkedir.

(Çalık, 2011) Ümit Çalık	Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem)	Çin ekonomisinin son yıllarda gösterdiği yüksek performans açık olmakla birlikte akıllara bu yüksek performansın sürdürülebilirliği sorusu ile, hızlı büyümenin faturasının bölgeler arası eşitsizlikler, iç göç ve çevre kirliliği, gelir dağılımında adaletsizlik gibi sorunların Çin ekonomisinin gelecek dönemdeki performansında başlıca belirleyici olabilecektir.
(Morrison, China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States, 2019)	Amerika Birleşik Devletleri Kongresi'nin Araştırma Servisi (25 Haziran 2019) raporu Çin'in Ekonomik Yükselişi: Tarih, Eğilimler, Zorluklar ve Amerika Birleşik Devletleri için Etkileri (CRS) ⁴	Çin'deki büyüme ve gelişmeler tahminen 800 milyon insanın yoksulluktan kurtarılmasına yardımcı olmuştur. Çin SAGP bazında dünyanın en büyük ekonomisidir. Çin ekonomisi olgunlaştıkça reel GSYİH büyümesi önemli ölçüde yavaşlamakta olup, 2007'de yüzde 14,2'den 2018'de %6,6'ya düştüğü raporlanmıştır. Çin hükümeti daha yavaş ekonomik büyüme (yeni normal)'i benimsedi, ancak orta gelir tuzağı ile inovasyon önceliği önemlidir.
(Yalçın) Duygu Yalçın	Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dışa Dayalı Büyüme Modeli (2007)	1978 yılında alınan ekonomik yapısal reform kararları ile birlikte, merkezi planlı ekonomik modelden, piyasa ekonomisine dayalı bir modele kademeli geçiş yapan Çin Halk Cumhuriyeti yıllık ortalama % 9.5 ekonomik büyüme oranı ile, % 4.9 olan dünya ortalamasının üzerinde bir performans göstermiştir. Gayri safı yurtiçi hasıla rakamının yaklaşık %34'ünü oluşturan ihracat miktarı ile ülke, dışa dayalı bir büyüme modeli izlemektedir. Çin ekonomik büyüme oranı ile dinamik bir ülke profili çizmektedir.

⁴ CRS (Congressional Research Service)

(Ertekin, 2017) Meriç Su-başı Ertekin	Çin'de Ekonomik Büyüme, Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği: Dünya Ekonomisinde Konumu (2017)	Çin, 1978 yılında uygulamaya başladığı başarılı reformlar ve dışa açılma politikası sonrasında önemli bir ekonomik büyüme performansı göstermiş ve gayrisafi yurtiçi hâsılası 1978-2010 yılları arasında yıllık ortalama %10 büyümüştür. Ancak, ekonomik büyümenin sağlanması kadar toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve gelirin adil dağıtılması da önemlidir. Piyasaya dayalı hızlı ve sürekli büyümenin ülkede yoksulluğu azaltırken yoksulluğun azaltılmasını yavaşlatan gelir eşitsizliğine neden olduğu ve Çin'in kısa sürede gelir dağılımında adaleti en fazla bozulan ülke konumuna geldiği görülmektedir. Son yıllarda büyümenin geçmiş yıllara göre yavaşlaması ile gelir dağılımındaki adaletsizlik daha fazla dikkat çekmektedir.
(Öztürk S. , 2011) Serdar Öztürk	Küresel Ekonomik Krizin Çin Ekonomisine Etkileri: Çin'in Büyüme Stratejisinin Sürdürülebilirliği (2011)	1978 yılında ekonomik reformlar başladığından beri, Çinli liderler, Çin Halk Cumhuriyeti'nin üzerindeki yüksek kumandaya dayalı hükümet kontrolünü terk etmeksizin kapitalizmin getirilerinden yararlanmaya çalışmışlardır ki bunu da şimdiye kadar başarıyla gerçekleştirdikleri söylenebilir. Çin ekonomisi için en büyük sorun büyümenin istikrarsız, dengesiz, koordinasyonsuz ve sürdürülemez oluşudur.
(Saray & Gökdemir, 2007) Mahmut Ozan Saray, Levent Gökdemir	Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları	Kuruluşunun ardından uzunca bir süre katı sosyalizm uygulamasının altında kalan Çin Halk Cumhuriyeti, artık mevcut sistemin sürdürülemeyeceği endişesiyle 1978 yılında başlayan süreçle birlikte büyük bir değişikliğe gitmiştir. Bu tarihten sonra Çin ekonomisi bazı kesinti evrelerine rağmen daha önce görülmemiş bir hızda büyümüş, üretimini ve dış ticaretini önemli ölçüde arttırmıştır. Bu başarısını gerçekleştirirken de Çin, özellikle doğru- dan yabancı sermaye yatırımlarını cesaretlendiren ihtiyatlı ve liberal politikalar izlemiştir.

(İnançlı & Kamacı, 2010) Selim İnançlı, Ahmet Kamacı	Küreselleşme Sürecinde Çin Ekonomisi ve Türkiye ile Dış Ticaretinin Yapısal ve Sektörel Analizi (2010)	Çin, 1970'li yılların sonlarından itibaren uygulamaya başlattığı reformlarla hızlı bir gelişme trendi göstermiştir. Siyasette sosyalizmden vazgeçilmemiş, ekonomide ise uygulanan liberal politikalarla ülkeye giren yabancı sermaye yatırımlarında önemli artışlar olmuş, dış ticaret hacmi de önemli oranda genişlemiştir. 1990'lı yıllarda sağladığı olağanüstü büyüme hızıyla 1980-2000 yılları arasında Reel GSMH'sını 4 katına çıkarmıştır.
(Yılmaz Y. , 2020) Yiğit Yılmaz	Çin'in Gelişen Ekonomisi ve Vergi Sistemi	Günümüzde dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumunda bulunan Çin'in, büyüme hızı ve yapılan yatırımlar dikkate alındığında yakın bir gelecekte ekonomi alanında dünyada lider konuma gelmesi beklenmektedir. Vergi sisteminde yaptığı çeşitli yenilikler ile yabancı yatırımcıları ülkeye çekmeyi başaran Çin Halk Cumhuriyeti'nde, yatırımcı ve girişimciler için kolaylıklar sağlanarak teknolojik üretimin hız kazanması sağlanmıştır. Her alanda üretime ağırlık verilmesi ve ekonominin dışa açılması devletin yapacağı yatırımlar için gelir kaynaklarının oluşmasına ön ayak olmuştur. Günümüzde Çin'in ekonomik büyümesinin altında yatan temel neden dış ticarettir. Bununla birlikte, 1978 yılı ve sonrasında uyguladığı ekonomi politikası ile dışa kapalı ekonomiden vazgeçerek dış yatırımlara önem vermesidir.
(Nakiboğlu & Ergin, 2016) Aslıhan Nakiboğlu, Ayşe Ergin	"Yeni Normal" Düşüncede Çin Ekonomisine Genel Bakış (2016)	Emek yoğun büyümeden inovasyona bağlı büyümeye dönüşüm aşlında bu büyümenin terleyerek emek harcamak yerine aklını kullanarak gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir. Emek yoluyla elde edilen büyüme ucuz emek gücü ve toprak gibi doğal kaynakların kullanımıyla gerçekleştirilebilmektedir. Fakat teknolojik inovasyona dayalı büyüme olduğu için bunla elde edilen büyüme rakamları Çin ekonomisi için ilerde daha da kıymetli ve sürdürülebilir bir büyüme olacaktır.

(Deniz Y. , 2018) Deniz Yıldırım	Çin'in Ekonomik Dönüşümü ve Üçüncü Dünya (2018)	1980'lerden itibaren Çin, özellikle uygulamaya başladığı ekonomik politikaların semeresini toplamaya başlamış ve son otuz yılda dünyanın en hızlı gelişen ekonomisi olarak bugün ABD'nin bulunduğu zirveyi zorlar hale gelmiştir. Soğuk Savaş'tan sonra dünya, küreselleşme ile birlikte ekonomik ve siyasi anlamda yeni bir döneme girmiş ve bununla birlikte yeni yapılar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Çin, sahip olduğu potansiyelini harekete geçirmiş ve yükselişe başlamıştır.
--	---	--

2. BÖLÜM

1979 YILI ÖNCESİNDE ÇİN'İN EKONOMİSİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

2.1. KISA TARİHÇE

Çin, yazılı kaynaklara⁵ göre 3500 yıldan fazla tarihi ile dünyanın en eski medeniyetlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Çin tarihi boyunca birleşik bir veya birçok devlet halinde varlığını sürdürmüştür. Çok eski zamanlardan beri Çin'de feodal yapı hakimdi. Binlerce yıl süren hanedanlar yönetimi, 20. yüzyılın başlarında son bulmuş, 1912'de milliyetçiler yönetimi ele almıştır. 2. Dünya Savaşı sırasında Çin Milliyetçi Partisi (ÇMP) 1937'de Çin'i işgal eden Japonya ile savaşını sürdürmüş, ülkede birlik olunması gayesi ile ulusal seferberlik ilan etmiş, bir yandan da ÇKP ile mücadele etmiştir. Bu mücadele ÇMP'yi önemli ölçüde yıpratıldığından ÇKP'nin yönetimi ele geçirmesi nispeten kolay olmuştur. (Çakı, Çakı, Aksoğan, & Gülada, 2019)

Kırsal kesim insanının sevgisini ve takdirini kazanan Mao Zedong⁶ (Mao Tse-Tung - mau (d)zə'duŋ) bu sayede parti içerisinde tanınmış ve bu kesimin desteğini alarak Çin Komünist Partisinin liderliğine yükselmiştir. 2. Dünya Savaşının henüz bittiği bu süreçte milliyetçileri yenmeyi başaran Mao Zedong liderliğindeki Komünist Çinliler (ÇKP) ülke yönetimini ele geçirmiştir. Mao Zedong 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurmuş ve ülkede tüm sistemi kendi ideolojisine göre yapılandırmıştır. Çin üniter devlet yapısına sahip olup ÇKP (Çin Komünist Partisi) tarafından yönetilmektedir.

Çin 9,6 milyon km² (Türkiye'nin 12 katından daha büyük) alanı ile de Rusya ve Kanada'dan sonra dünyanın en büyük üçüncü ülkesidir. Çok büyük bir ülke olan Çin'in "kuzeyi ve güneyi arası 5500 km, doğu ve batısı arası 5000 km'dir. Nüfusunun en yoğun olduğu bölgelerinde km²'ye yaklaşık 400 kişi düşmektedir" (Orbis, 2019). Dünyanın en çok nüfusa sahip en kalabalık ülkesi Çin'in nüfusu

⁵ William G. Boltz, Erken Çin Yazısı, Dünya Arkeolojisi, Cilt. 17, No. 3, Erken Yazı Sistemleri. (Şubat, 1986), s. 420-436 (436).

⁶ Mao Zedong (Máo Zédōng / Mao Tse-Tung / Máo Zhǔ xī / Mao Chu-hsi): Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu, ÇKP Politbüro (1943-1976) ve ÇKP Merkez Komitesi Başkanı (1945-1976).

(27 Nisan 2021) 1,408 milyardır. Çinliler dünya nüfusunun yaklaşık %18'ini (%17,9) oluşturmaktadır.

İdari olarak Çin ana karası, 22 eyalet, 5 özerk bölge ve 4 belediyeye ayrılmış olup hepsi eyalet seviyesindedir. Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki eyaletler her biri nüfus ve yüz ölçümü olarak ortalama bir Avrupa ülkesinin boyutunda ve ölçeğinde olup ekonomik ve ticari açıdan da bir ülke olarak değerlendirilebilecek potansiyele sahip bulunmaktadır. Çin Tayvan'ı 23. eyaleti olarak kabul etmektedir. Çin eyaletlerinin her biri nüfus ve yüz ölçümü olarak ortalama bir Avrupa ülkesi boyutunda ve ölçeğinde olup ekonomik ve ticari açıdan da bir ülke olarak değerlendirilebilecek potansiyele sahiptirler." (Ticaret Bakanlığı, 2020)

Çinlilerin kişi başına düşen geliri onuncu yüzyıldan on beşinci yüzyılın başlarına kadar Avrupa'dakinden daha yüksekti ve bundan birkaç yüzyıl sonra düşüşe geçmeden önce, dünyanın en büyük ekonomisi idi.

Yakın dönem Çin Halk Cumhuriyeti'nin iktisadî tarihinde, uygulanan politikalar açısından, büyük farklılıklar göstermesi nedeniyle iki dönem belirginleşmektedir. Çin'in ekonomisine yakın tarihsel perspektif ile baktığımızda 1949 sonrasında iki farklı ekonomik kalkınma politikası uygulandığını görüyoruz. Bu tarihsel dönemleri 1978 öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırabiliriz.

1- "*Planlı Ekonomi*" (1949-1978) dönemi: ÇHC'nin 1949'da kurulmasından Mao'nun 1976'da ölümü ve 1978'e kadar olan *merkeziyetçilik esaslı* dönem,

2- "*Çin Tarzı Sosyalist Piyasa Ekonomisi*" dönemi: 1978'de iktidara gelen Deng Xiaoping döneminde başlayan reform ve dışa açılma politikaları ile bugüne kadar devam eden dönem.

2.2. EKONOMİK REFORMLARDAN ÖNCE ÇİN'İN EKONOMİSİ

Ekonomik reformların ve ticaretin serbestleştirilmesinin başladığı takriben 40 yıl öncesine kadar Çin; merkeziyetçi, küresel ekonomiden nispeten izole, korumacı, durgun ve büyük oranda verimsiz politikalar uygulamıştır.

Mao döneminde çiftçilerin komünler şeklinde örgütlenmeleri, komün yapısı içinde üretmeleri, çiftçilerin isteğiyle değil devletin zorlamasıyla olmuştur. "Hatta uygulamanın başlarında kolektif üretim biçimine rızasıyla geçen çiftçi sayısı çok az olunca, Mao önderliğinde uygulamaya koyulan zorlayıcı politikalarla tarımda kolektif üretime geçilmiştir. Kurulan komün sisteminin sorunlarına baktığımızda

en temelde bireylerin fırsatçılığını görebiliriz. Komün sisteminin her ne kadar ölçek ekonomisinden yararlanmak gibi bir avantajı olsa da bu sistemde bireysel başarı, üretim ölçülüp, değerlendirilip gelir bu ölçüte göre dağıtılmadığı için üretim etkinliğini sağlamak son derece zordur.” (Çalık, 2011)

Ekonomik reformların ve ticaretin serbestleştirilmesinin başladığı takriben 40 yıl öncesine kadar Çin, ekonomisi merkezi kontrol altında tutulan (merkeziyetçi), çok zayıf, fakir, durgun, büyük oranda verimsiz ve küresel ekonomiden nispeten izole korumacı politikaları uygulamıştır.

Başkan Mao Zedong liderliğindeki Çin yönetimi katı/emredici merkezi planlamaya dayalı bir ekonomi sürdürmüştür. Bu ekonomi üretim hedeflerini belirlemede, fiyatları kontrol etmekte olup dışa kapalı durumda idi. Devlet ülke ekonomisinin büyük bir kısmında ekonomik kaynakları tahsis etmekte, yönetmekte ve kontrol etmekte idi. 1950'li yıllarda Çin'deki bütün bireysel ev çiftlikleri kollektifleştirilerek büyük komünler haline getirilmiştir. Sonra 1960'lı ve 1970'li yıllarda endüstriyi desteklemek için merkezi hükümet beşerî ve fizikî sermaye yatırımları yapmıştır. Bunların sonucunda 1978'de, sanayi üretiminin dörtte üçü merkezden kontrol edilen Devlet İşletmeleri (KİT'ler) tarafından üretilmiştir. Yabancı sermayeli firmalar ve özel girişimler yasaklanmıştı. Çin hükümeti o zaman ekonomiyi kendine yeterli hale getirmek amacıyla idi. Dış ticaret Çin'de üretilmeyen mallar ile sınırlı halde idi. Bu uygulamalar ekonomide bozulmalara sebep olmuştur. Ekonomi tamamen merkezi hükümet tarafından yönetilmekte idi. Bu dönemde kaynakları verimli bir şekilde tahsis etmek için piyasa mekanizmaları kurulmamıştı. Çiftçiler, işçiler ve firmalar hükümetin belirlediği hedeflere odaklanmak zorundaydılar. Bu nedenle üretkenlik ve kalite yok denecek kadar azdı.

Çin'in ekonomisi şu dört aşamadan geçerek kalkınmıştır:

İlk olarak 1949-1956 yılları arasında sosyalist dönüşüm büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir.

İkinci olarak 1957-1966 yılları arasında "kültür devrimi" öncesine kadar genel sosyalist yapılanma tamamlanmıştır.

Üçüncü olarak Mayıs 1966-Ekim 1976 arasında "kültür devrimi" devam etmiş ve ülke ekonomisinde ciddi başarısızlıklara ve tahrip edici kayıplara yol açmıştır.

Dördüncü olarak "kültür devrimi" Ekim 1976'da bitmiş ve Çin yeni ekonomik yapılanma ile kalkınma dönemine girmiştir.

2.3. MAO DÖNEMİ (PLANLI EKONOMİ) *MAOİST DÖNÜŞÜM VE ETKİSİ*

Çin'de 1949'da Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Çin, büyük ölçüde Sovyet modelinden esinlenen bir sosyalist komuta ekonomisi oluşturmaya çalıştı. Yabancı kapitalist çıkarlara herhangi bir rol verme niyetinde değildi ve kalkınma stratejisini de buna göre uyguladı. İç düzeni kontrol edebiliyordu, ideolojisi tepkisel bir milliyetçilik markasıydı ve kaynakları savunma ve kalkınma için seferber edebiliyordu. Komünist ideolojiye ve yönetim tekniklerine bağlılık esastı. Çin'de sosyalist ekonomiye ideolojik bağlılık ve kapitalizmin reddi çok güçlü olmasına rağmen, yirmi yıllık silahlı mücadelede önemli bir entelektüel ve siyasi özerklik gelişmişti. Yeni rejimin üç ana hedefi vardı:

- a) Sosyopolitik düzeni değiştirmek;
- b) Ekonomik büyümeyi hızlandırmak;
- c) Çin'in jeopolitik konumunu iyileştirmek ve ulusal itibarını geri kazanmak (Maddison, 2007).

Mao'nun iktidarda olduğu 1949-1976 yılları arasında ülkede, "merkezi planlama ile emredici / katı kamu işletmeciliği" ekonomi politikasına hâkim idi. Bu dönemde Sosyalizmin "*şanlı yolu*"⁷nda ilerlemek adına ekonomik büyüme yolunda adımlar atılmıştır. (Çalık, 2011) Böylece Sovyet benzeri ekonomi politikası ile tarım toplumundan ağır sanayi toplumuna geçileceğine dair inanış hâkimdi.

ÇHC 1949'da kurulduğunda genellikle otokratik geri kalmış yoksul bir tarım ülkesi idi. Kuruluşunun ardından Çin'de Mao döneminde (1949-1976) sosyalist planlı Sovyet tarzı ekonomi uygulanmıştır. Komünist Parti'nin yönetiminde Çin'de SSCB model alınarak oluşturulan, devlet tekeli ve denetiminin egemen olduğu, kendisine özgü bir planlı ekonomik politika izlenmiştir. Bu dönemde SSCB tarafından Çin'e ekonomik ve teknolojik destek sağlanmış olup kuşkusuz ülkede önemli değişimlere de neden olmuştur. Çin'in kişi başına düşen GSYİH'si, Satın

⁷ Mao Zedong döneminde kullanılan bu "*şanlı yol*" tabiri, kimilerince *ilerleme*, kimilerine göre de '*sürünme*' anlamı taşımaktadır.

Alma Gücü Paritesi (SAGP) temelinde 1950-1978 yılları arasında iki katına çıkmıştır.

Ekonomik büyüme yolundaki adımların ilki Birinci Kalkınma Planı (1953-1957) olmuştur. Sanayi başta olmak üzere iddialı üretim alanları hedefler doğrultusunda Sovyetler Birliği'nden 300 milyon dolarlık kredi almıştır. Ayrıca Sovyetler Birliği Çin'e lojistik ve malzeme desteği dışında alanında uzman insan gücü desteği de vermiştir. Bu destekler sonucunda plan döneminde sanayi, çelik ve kömür üretiminde önemli artışlar gösterse de tarımın ihmalinin etkisi, kentli ve kırsal kesim gelir farklılıkları sonucunda başarısızlık ortaya çıkmış, teoride öngörülen başarı uygulamada toplumun katmanlarına yansımamıştır (Cairns & Llewellyn, 2019).

Çin'de de 1953 yılında ilk beş yıllık kalkınma planı yürürlüğe koyulmuştur. Plan dönemi boyunca Çin Sovyetler Birliği'nden birçok alanda önemli boyutlarda yardım almıştır. Özellikle planın hazırlanışı ve uygulanması esnasında Sovyetler'in teknik desteği büyük olmuştur. Mimari ve spor eğitiminden, endüstri mühendisliğine, bilimsel araştırma ve eğitim kurumlarına kadar hemen hemen her alan Sovyet kılavuzluğuyla, eğitimiyle şekillendirilmiştir. Bir-iki yıllık süreler için yaklaşık 6000 Sovyet danışman Çin'e gitmiş; 10.000'den fazla Çin'li öğrenci de SSCB'de öğrenim görmüştür (Naughton, 2007).

1953-1957 dönemini kapsayan Birinci Kalkınma Planının başarısızlığı aşikâr olunca 1958-1962 dönemini kapsayan İkinci Kalkınma Planı ile ekonomik gelişme amaçlanmıştır. Bu defa sanayide üretimi %25 artırmak amaçlanmıştı ancak, o zamana göre bunun gerçekleşmesi aşırı zordu ve üreticinin hayat standardı da göz ardı edildiğinden ikinci defa başarısızlık ortaya çıkmıştır.

Aydınların fikirlerini serbestçe dile getirebilmeleri amacıyla Mao 1956'da "Yüz Çiçek" adını verdiği yeni bir dönem başlatmıştır. 1957 yılına geldiğimizde Mao'nun 'Yüz Çiçek Atılımı'nın sonuçlarından çok da memnun olmamış, dönem içerisinde yönetime yöneltilecek liberal eleştirilerden rahatsız olmuştur. Bu rahatsızlığın sonucu olarak, birkaç ay içerisinde Yüz Çiçek döneminde sesini yükselten 800.000 entelektüel mahkûm edilmiş, işlerinden atılmış hatta bazı durumlarda çalışma kamplarına gönderilmiştir." (Naughton, 2007)

"1950'lerde ise 20. yüzyılın en büyük felaketlerinden birine tanık olduk. Çin Devrimi'nin lideri Mao Zedung, "*Büyük İleri Atılım*" adı altında başlattığı ekonomik

ve sosyal içerikli kampanya ile ülkenin köylülüğe dayanan ekonomisini hızla sanayileştirmeye çalıştı. Ancak bu girişim başarılı olamadı ve 1959-61 yılları arasında milyonlarca kişinin ölümüyle sonuçlandı. Ölenlerin sayısı için 10 milyon diyen de var, 40 milyon da. İnsanlık tarihinde görülen en büyük açlık nedenli ölümlerden biriydi bu.” (Harrison & Palumbo, 2019)

Her iki kalkınma planının da olumsuz sonuçları Mao Zedong’a güveni azalttığından Mao bu defa büyük yankı uyandıran “*Kültür Devrimi*”ni öne sürmüştür. Dört eskiye (gelenekler, kültür, alışkanlıklar ve fikirler) karşı çıkılarak yönetici ve memurlardan oluşan bürokrasiyi ve ülke entelektüelleri hedef alınsa da, otokrasi ve yolsuzluk suçlamalarına hiç de tahammül etmeyen, aydınlarla barışık olmayan Mao “*pire için yorgan yakabilmiş*”tir.⁸ (Lieberthal, 2020) (Durdin, 1971)

Kültür Devrimi denilen 1965-1969 yıllarında öncekilere göre daha da temkinli davranılmış, bunun sonucunda 1960’da küçülen ekonomi 1965’de %16,9 oranında, 1970 de ise %19,3 oranında büyümüştür.

1971-1977 dönemini incelediğimizde, dalgalı olmakla birlikte genel olarak artı bir büyüme oranının tutturulduğunu görebiliyoruz. Ancak 1976’da eksi oranlı büyüme gerçekleşmiş, bunun temel nedeni olan 28 Temmuz 1976’da Tangshan şehrinde meydana gelen 7,8 şiddetindeki deprem sonucunda şehirdeki evlerin %95’i ve ticarî binaların %78’i yıkılmıştır.

Çin’in GSYİH’sı 1953’ten 1978’e kadar Çin hükümeti istatistiklerine göre, yıllık ortalama %6,7 oranında büyümüştür. Çin’in ekonomisi, Başkan Mao Zedong’un liderliği sırasında, 1958’den 1962’ye kadarki “Büyük Atılım” sırasında ve 1966’dan 1976’ya kadarki “Kültür Devrimi” sırasında ülke içindeki siyasal çekişme nedeniyle ekonominin yavaşlaması, Çin’in resmi verilerine dair kuşkuları güçlendirmiştir. Birçok ekonomi analisti bu verileri şüpheyile karşılamışlardır.

⁸ Okullar ve üniversiteler kapatıldı ve “feodal” geleneklere saldırı başladığında kiliseler, türbeler, kütüphaneler, dükkanlar ve özel evler yağmalandı veya yıkıldı. Pekin ve Şanghay gibi şehirlerin sokaklarında kırmızı kol bantları ve askeri kıyafetler giymiş genç çeteleri “burjuva” kıyafetleri veya gerici saç kesimleri olanlara saldırdı. “Emperyalist” sokak tabelaları yıkıldı. Parti yetkilileri, öğretmenler ve aydınlar da kendilerini hedef tahtasında buldular: alenen aşağılandılar, dövüldüler ve bazı durumlarda kısır “mücadele oturumlarından” sonra öldürüldüler veya intihara sürüklendiler. Mao, güvenlik güçlerine Kızıl Muhafızların çalışmalarına müdahale etmemelerini emrettiğinde kanlar aktı. Sadece Ağustos ve Eylül 1966’da Pekin’de yaklaşık 1.800 kişi hayatını kaybetti. Öğrenci liderliğindeki “kızıl terörün” ilk patlamasından sonra, kaos hızla yayıldı, işçiler de katıldı. 1968 sonlarında Mao, devriminin kontrolden çıktığını fark etti. Şiddeti dizginlemek amacıyla, milyonlarca kentli genci “yeniden eğitim” için kırsal kesime gönderme talimatı verdi. Ayrıca orduya düzeni yeniden kurmasını emretti ve Çin’i fiilen 1971 yılına kadar süren bir askeri diktatörlüğe dönüştürdü. Ordu durumu kontrol altına almak için savaştıkça ölü sayısı arttı. (The Guardian 11 Mayıs 2016)

Çünkü bu dönemde Çin hükümet yetkililerinin, üretim düzeylerini gerçekte olan-
dan fazla gösterdiği şüphesine sahiptirler. Bunlardan ekonomist Angus Maddi-
son⁹, Çin'in bu dönemdeki yıllık ortalama GSYİH gerçek büyümesini %4,4 olarak
tahmin etmiştir.

Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) temelinde 1950'den 1978'e kadar Çin'in
kişi başına düşen GSYİH'si iki katına çıkmıştır. Ancak yaşam standartları 1958-
1962 yılları arasında %20,3 oranında düşmüştür.

“1966'da yine Mao'nun başlattığı” Kültür Devrimi” ise Komünist Parti'yi ka-
pitalist ve geleneksel unsurlardan arındırmayı amaçlamış ancak ülkenin sosyal
dokusunda tahribata yol açmıştı.” (Harrison & Palumbo, 2019) Mao, döneminin
son on beş yılında uygulamaya soktuğu “İleriye Doğru Büyük Hamle” ve “Kültür
Devrimleri” ekonomik anlamda istikrarlı verim artışları sağlayamamış, ekonomik
başarısızlık artık iyice belirgin olmuş, bu dönemde toplumdaki yoksulluk nede-
niyle hoşnutsuzluklar başlamıştır.

Çin'in 1966'dan 1968'e kadarki süreçte GSYİH'si ise %9,6 oranında düş-
müştür. 1976 yılından yani Mao'nun ölümünden iki yıl sonra, 1978'de, Çin hükü-
meti ekonomiyi kademeli olarak serbest piyasa ilkelerine göre reforme ederek ve
Batı ile ticaret ve yatırımı açarak Sovyet tarzı ekonomi politikalarını terk etmeye
karar vermiştir. Bunun ekonomik büyümeyi önemli ölçüde artıracığını ve yaşam
standartlarını yükselteceğini ummuştur.

“1966'da yine Mao'nun başlattığı Kültür Devrimi ise Komünist Parti'yi kapi-
talist ve geleneksel unsurlardan arındırmayı amaçlamış ancak ülkenin sosyal do-
kusunda tahribata yol açmıştı.” (Harrison & Palumbo, 2019)

⁹ Angus Maddison, ekonomik büyüme ve kalkınmanın ölçümü ve analizi de dahil olmak üzere nicel makro
ekonomik tarih konusunda uzmanlaşmış seçkin bir İngiliz ekonomistti. Maddison, özellikle dünyanın her
kıtasındaki büyük ülkeler arasında ve uzun dönemler boyunca ekonomik performansı belgelemesi ile
tanınır.

Tablo 2. Çin'in İthalat-İhracat Verileri, Dış Ticaret Dengesi (1952-1978)

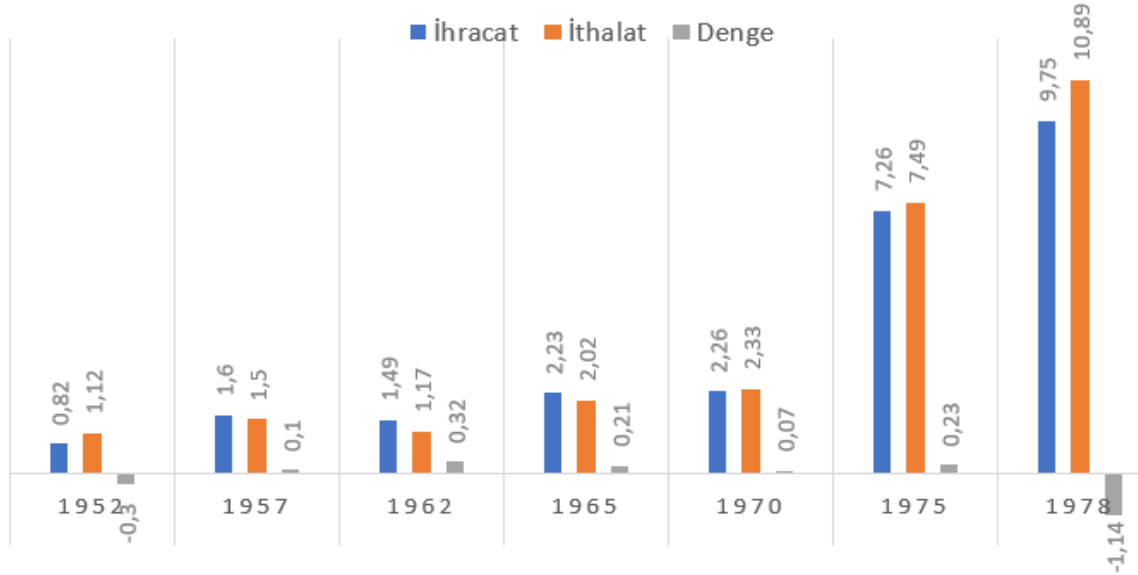
Milyar USD			
Yıllar	İhracat	İthalat	Denge
1952	0,82	1,12	-0,30
1957	1,60	1,50	0,10
1962	1,49	1,17	0,32
1965	2,23	2,02	0,21
1970	2,26	2,33	-0,07
1975	7,26	7,49	-0,23
1978	9,75	10,89	-1,14

Kaynak: <http://www.chinability.com/Trade.htm>

Ümit Çalık - Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem)

Çin'in dış ticaretinin 1952-1978 yılları arasındaki ithalat-ihracat verilerini gösteren yukarıdaki tabloyu grafik halinde dönüştürdüğümüzde 1952'de ithalat-ihracat yaklaşık 1 milyar dolardan 1957 ve 1962'lerde yaklaşık 1,5 milyar dolara, 1965 ve 1970'lerde 2 milyar doların biraz üzerinde seyrederken, 1975'de yaklaşık 7,5 milyar dolara 1978'de ihracatın 10 milyar dolara yaklaşırken ithalatın ihracattan fazla 10,89 milyar dolara çıktığını aşağıdaki grafikte gözlemleyebiliyoruz.

Grafik 1. Çin'in İthalat-İhracat Verileri, Dış Ticaret Dengesi (1952-1978)

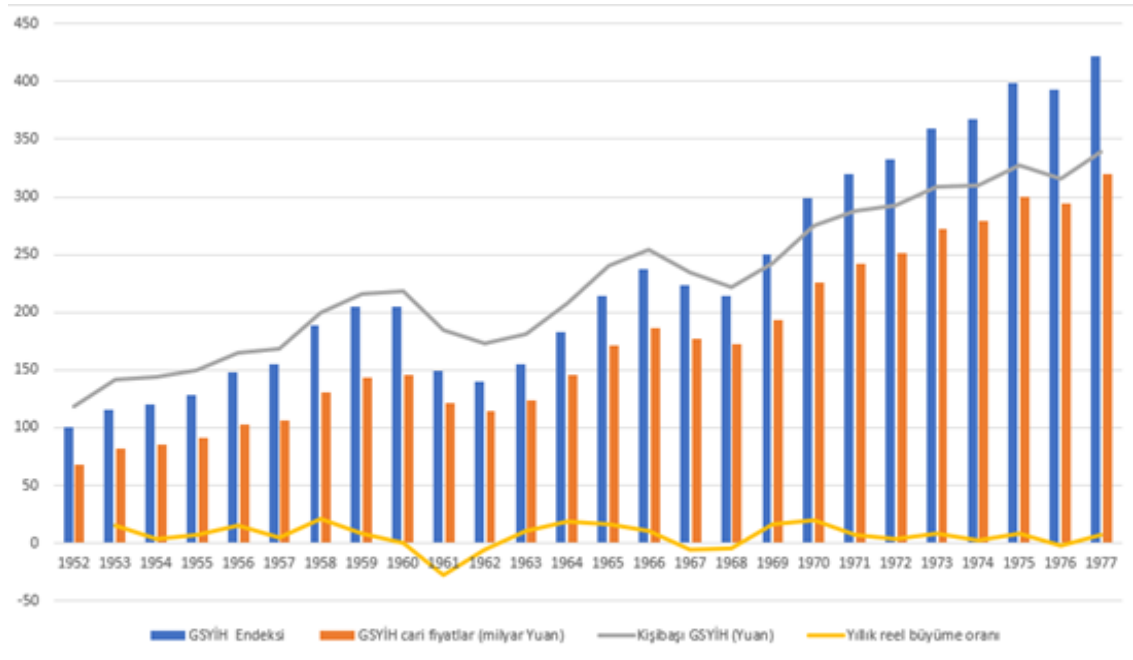

Tablo 3. Mao Dönemi GSYİH ve Reel Büyüme Verileri

Yıllar	GSYİH Endeksi	GSYİH cari fiyatlar (milyar Yuan)	Kişi başı GSYİH (Yuan)	Yıllık reel büyüme oranı
1952	100	67,9	119	
1953	115,6	82,4	142	15,06
1954	120,5	85,9	144	4,20
1955	128,6	91	150	6,80
1956	147,9	102,8	165	15,00
1957	155,5	106,8	168	5,10
1958	188,6	130,7	200	21,30
1959	205,2	143,9	216	8,80
1960	204,6	145,7	218	-0,30
1961	148,7	122	185	-27,30
1962	140,4	114,9	173	-5,60
1963	154,7	123,3	181	10,20
1964	183	145,4	208	18,30
1965	214,2	171,6	240	17,00
1966	237,1	186,8	254	10,70
1967	223,6	177,4	235	-5,70
1968	214,4	172,3	222	-4,10
1969	250,6	193,8	243	16,90
1970	299,3	225,3	275	19,40
1971	320,2	242,6	288	7,00
1972	332,4	251,8	292	3,80
1973	358,6	272,1	309	7,90
1974	366,9	279	310	2,30
1975	398,8	299,7	327	8,70
1976	392,4	294,4	316	-1,60
1977	422,2	320,2	339	7,60
Kaynak: http://www.chinability.com/GDP.htm				
Ümit Çalık - Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem)				

Yukarıdaki tabloyu da aynı şekilde grafiğe dönüştürdüğümüzde 1952'de Kişi Başına GSYİH 119 Yuandan 1977'de 339 Yuana çıktığını, GSYİH Endeksinin de 100'den 320'ye geldiğini, büyüme oranında bir gelişme olmadığını görüyoruz.

Grafik 2. Mao Dönemi GSYİH ve Reel Büyüme Verileri

Kaynak: <http://www.chinability.com/GDP.htm>

Ümit Çalık - Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem)

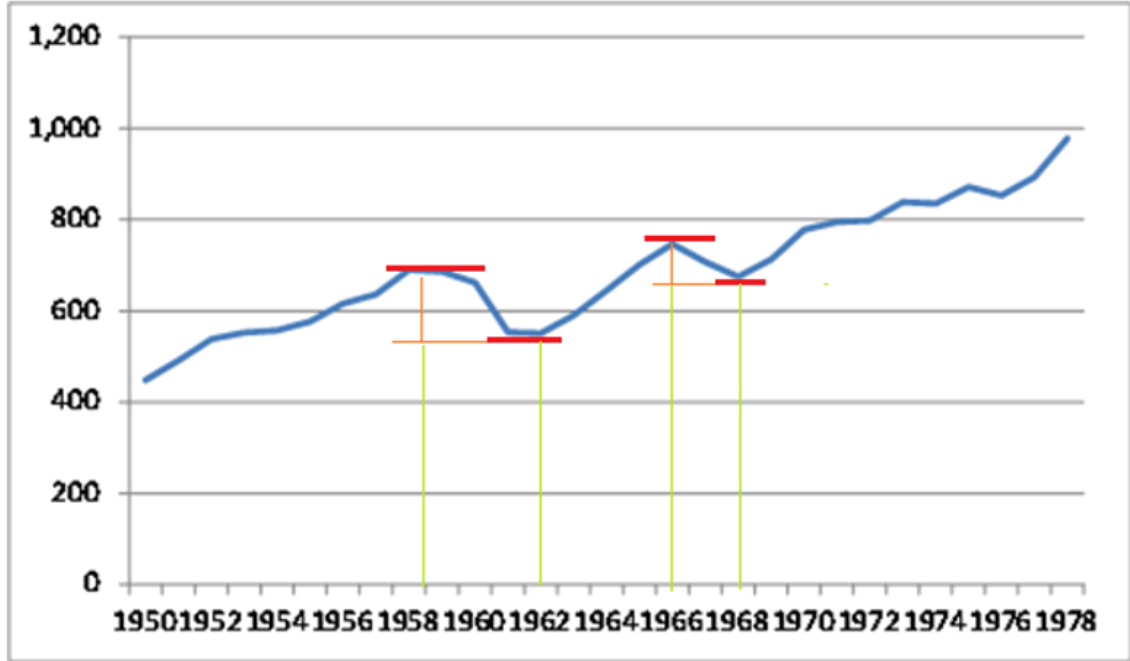
Mao, döneminin son on beş yılında uygulamaya soktuğu “İleriye Doğru Büyük Hamle” ve “Kültür Devrimleri” ekonomik anlamda istikrarlı verim artışları sağlayamamış, ekonomik başarısızlık artık iyice belirgin olmuş, bu dönemde toplumdaki yoksulluk nedeniyle hoşnutsuzluklar başlamıştır.

Mao döneminde Çin'in ekonomisi dış dünyaya kapalı bir yapıda idi. Yetmişlerin sonunda Mao dönemi sona ererken Çin'in dünya ihracatındaki payı yaklaşık 7 milyar dolarlık ihracatı ile, yani dünya ithalatındaki payı yüzde birin altında %0,7 dolaylarındaydı. Ülkede doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının önemli bir payı yoktu. Bu anlamıyla Mao döneminde Çin'in, dünya ekonomisi için etkisi yok denecek kadar az olmuştur.

Çin'in yaşam standartları aşağıdaki grafikte görüldüğü gibi 1958'den 1962'ye kadar %20,3 ve 1966'dan 1968'e %9,6 düşmüştür. SAGP temelinde kişi başına düşen GSYİH ülkelerin yaşam standartlarının ortak ölçüsü olarak kabul

edilmektedir. Çin'in kişi başına düşen GSYİH'sı, 1950-1978 yılları arasında Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP)¹⁰ temelinde iki katına çıkmıştır.

Grafik 3. Çin Kişi Başına Düşen GSYİH: 1950-1978 (SAGP bazında) (ABD doları)

Kaynak: Angus Maddison, Historical, Statistics of the World Economy, 1-2008 AD

Aşağıdaki grafikte Çin'de 1953-1978 yılları arasındaki büyüme performansı görülüyor. Kesikli çizgi ile bu dönemde %6,7 ortalama büyümeye rağmen önemli dalgalanmalar yaşanmıştır. Bu aşamada büyüme performansında istikrar sağlanamamıştır. 1958'deki %21,3 büyüme ve 1961'deki %27,3 daralma olmuştur.

¹⁰ Satın Alma Gücü Pariteleri (SAGP), ülkelerin ABD doları cinsinden ifade edilen ekonomik verilerini ölçmek ve karşılaştırmak için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem verileri ülkeler arasında fiyatlardaki farklılıkları yansıtacak şekilde görülebilmesine ışık tutar.

Grafik 4. Çin'in Reform Öncesi Dönem Büyüme Performansı (1949-1978)

Kaynak: National Bureau of Statistics, China Statistical Yearbooks,
<http://www.stats.gov.cn/english/Statisticaldata/AnnualData/>, 10.02.2014.

Bu yıllar özel sektörün gelişmediği ve ekonomide yatırım, fiyat, teknoloji, bölüşüm ve pazarlama konularının piyasa mekanizması aktörleri yerine katı planla yönetilen sosyalist bir devlet tarafından belirlendiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde kamu yatırımları vasıtasıyla sanayileşmenin sağlanması hedeflenmiş ancak uygulanan politikalar kaynak dağılımında adaletsizliğe, toplam verimliliğin gerilemesine, kıtlık ve gıda krizleri gibi sorunlara yol açmıştır (Sönmez, 2003).

Ancak, toplum içerisindeki ayrışma ve sürekli farklı gruplar arasındaki yönetime geçme çabasının bir sonucu ülkede yaşanan kaotik yapı, ülkedeki kıtlık ve eğitim kurumlarının uzun süre kapalı kalması, yukarıda bahsettiğimiz depremin de etkisiyle kalkınma zora girmiş, Mao'nun ölümü ile de dönemi bitmiştir.

1978 sonrası dönemi ise ayrı ele almak doğru olacaktır.

2.4. EKONOMİK KALKINMANIN BAŞLANGIÇ NOKTASI

9 Eylül 1976 tarihinde Mao'nun ölmesiyle Çin'de 1978 yılına kadar kısa süreli bir siyasî karmaşa yaşanmıştır. 1978'de Çin'in dünya üretimindeki payı %5'e kadar düşmüştü. Mao'nun ölümünün ardından *Dörtlü Çete*¹¹ Kültür

¹¹ 'Dörtlü Çete' 1960'larda ve 1970'lerin başında yapılan Çin Kültür Devrimi sırasında belirlenen politikaların sürdürülmesinden yana olan grubun önderlerine sonradan verilen ad. Bu önderler Mao Zedong'un karısı Jiang Qing, Wang Hongwen, Zhang Chunqiao ve Yao WenYuan idi.

Devrimi¹² sırasında yaptıkları aşırılıklar nedeniyle suçlandılar ve tutuklandılar. Bu da Kültür Devriminin sonu olmuştur. 1978'den önce Çin'de kur devlet tarafından belirleniyor ve yabancı yatırıma izin verilmiyordu. 1978 yılında bu siyasî karmaşa döneminde kısa süreli bir iktidar mücadelesinde Mao'nun halefi Hua Guofeng'i tasfiye ederek galip çıkan Deng Xiaoping yönetime gelip iktidarı ele geçirmesiyle Çin'de kendine özgü bir piyasa reformu başlamıştır. Deng Xiaoping döneminde Çin'de yeni ve önemli ekonomik reformlar başlatılmış, merkezi hükümet tarafından planlanan ekonomiden “*Çin değerleri ile Sosyalizm*” denilen veya “*Piyasa Sosyalizmi*”ne geçildi.

Bu dönüşüm nasıl başladı neler yapıldı? Çin'in hızlı ekonomik kalkınması sürdürülebilir midir? Çin ekonomisine ilişkin beklentiler nelerdir? Çin'in bu ekonomik “mucizesinin” temelinde yatan unsurlar nelerdir?” (Çalık, 2011)

ÇHC'yi geçmişte komünizmi benimsemiş diğer büyük bir devlet olan Rusya Federasyonu gibi ülkelerden farklı kılan en önemli özelliği ÇHC'deki reformların aşamalı olmasıdır. ÇHC, bir taraftan sosyalizm içinde kalırken diğer taraftan piyasa ekonomisinin şartlarını uzun dönemli stratejilere, planlara dayalı olarak sürdürmeyi başarmıştır.

1978'de başlanılan yeni reformlar ile ülkede kolektif üretim sistemi aşamalar halinde terk edilmeye başlanmıştır. Sisteme yönelik bu ilk reformla bazı kömünlerde hane halklarının üretim kotaları sabitlenmiştir. Bu reform ile bir hane halkı bireysel olarak üretim takımı veya grubuyla belirli bir miktarda tarımsal üretimi ve bazı görevleri üstlendiğine ilişkin anlaşma imzalamaktadır. Böylece hane halkları belli bir miktar çıktıyı taahhüt etmekte, bu çıktı miktarının üzerinde bir çıktı elde ettiğinde ise bu miktar kendine kalmaktadır. 1984 yılında üretim takımlarının %98'i her hane halkı için işin-çıktının sabitlenmesi reformunu uygulayarak hale gelmiştir (Çalık, 2011).

Günümüzde Çin örneğinde olduğu gibi, gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelerin teknoloji ve sermaye birikiminden faydalanmalarının ötesinde küresel ekonomik sistemde artık bu teknoloji ve sermayeyi ürettiği ve bu üretimin kazancını ileri yatırımlara aktardığı görülmektedir. (Yiğın, 2009).

¹² Büyük Proleter Kültür Devrimi ya da kısaca **Kültür Devrimi**, Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri Mao Zedong'un iktidardaki son 10 yılı içinde (1966-1976) Çin Devrimi'nin ruhunu yeniden canlandırmak için başlattığı hareket.

Ekonomik büyüme oranı Çin'in dinamik bir ülke profili çizdiğini göstermektedir (Yalçın, 2007). Gelişmekte olan yoksul bir ülkeden, kırk yılda büyük bir ekonomik güce yükselmesiyle Çin, önemli bir küresel ekonomik güç olarak ortaya çıkmıştır.

“Hızla küreselleşen günümüz dünyasında Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) kendine özgü medeniyet yapısı, zengin tarihi geçmişi, dünyanın en kalabalık nüfus yapısı ve özellikle son kırk yılda sürekli kalkınan ekonomisiyle dikkatleri üzerine çeken önemli bir ülke olma özelliğini halen korumaktadır.” (Aysan, 2013)

Çin, ekonomik reformları başlattığı 1978 yılından beri, dünya ekonomilerinin duraklama ile mücadele ettiği bir dönemde yakaladığı büyüme trendini bugün de sürdürmeyi başarmaktadır.

3. BÖLÜM

1979'DAN BUGÜNE ÇİN'İN EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER

3.1. EKONOMİK REFORMLARIN İLANI VE UYGULANAN KALKINMA POLİTİKALARI

Çin'i bugünkü ekonomik yapısına gelişinde temel 1978'de dışa açılma politikasının benimsenmesi ve reformların başlaması olmuştur. 1978 yılından sonra ülke, otuz yıla yakın uygulanan merkezi planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçebilmiş ve son 40 yılda ülke ekonomisi bu nedenle hızla gelişmiş, GSYİH'deki büyüme yıllık ortalama %10 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran, böyle büyük bir ekonominin sürdürülebilir nitelikte, tarihteki en hızlı büyüme olarak tespit edilmiştir. Bu büyüme ile Çin'de 850 milyon insan yoksulluktan kurtulabilmiştir. Çin'de kişi başına gelir henüz gelişmiş ekonomilerin gerisindedir. 1994 yılında vergi ayarlamaları yapılmış ve 2001 yılında ülke Dünya Ticaret Örgütüne üye olmuştur, böylece Çin'in ekonomisi dünya ekonomisine tamamen entegre olmuştur. Netice itibariyle bugün Çin dünyanın üretim ve ticaretinin merkezi haline gelebilmiştir.

Çin'in ekonomisi, ekonomik reformların uygulamaya konmasından beri, genellikle reform öncesi dönemdeki büyük ekonomik aksaklıklardan kaçınmayı başarabilmiştir. Ancak ekonomik reformların uygulamaya konmasından bu yana, ekonomik atağa kalktığı 1979'dan 2018'e kadar, Çin'in yıllık reel GSYİH ortalaması %9,5'tir. Bunun anlamı Çin'in gerçek anlamda ortalama olarak her sekiz yılda bir ekonomisini iki katına çıkarmayı başarmış olmasıdır. Çin'in reel GSYİH büyümesi 2008'den 2010'a kadar, ortalama %9,7'dir. Ancak, bu GSYİH büyüme hızı, daha sonraki altı yıl üst üste yavaşlamış ve 2010'da %10,6'dan 2016'da %6,7'ye düşmüştür. Reel GSYİH artarak 2017'de %6,8'e yükselmiş, ancak bu yükselmeye rağmen 2018'de %6,6'ya inmiştir.

3.2. ÖZEL EKONOMİK BÖLGELER

Çin'de öncelikle tarımdaki hızlı liberalizasyonla 1978 yılında başlayan reformlar 1980'li yıllarda sanayi reformlarıyla devam etmiştir. Çin'in gösterdiği çarpıcı ekonomik performansının temelinde piyasaya yönelik reformlar ve dışa açılma politikaları bulunmaktadır.

1979'dan itibaren Çin, dış dünyaya açılma sürecinin ve reform sürecinin daha iyi gerçekleştirilmesi ve ekonomik kalkınmanın canlandırılması için beş özel ekonomik bölge kurmuştur. İlk önce ülkenin güneyinde iki kıyı eyaletinde Özel Ekonomik Bölge (ÖEB)ler (Special Economic Zone) oluşturulmuştur. Bunlar Guangdong eyaletinde Shenzhen, Zhuhai, ve Shantou; Fujian eyaletinde Xiamen olmak üzere dört adet Özel Ekonomik Bölge'dir. Bu ÖEB'lerden olumlu neticeleri üzerine, 1988'de bu ÖEB'lere Hainan eyaleti (tamamı) de ilave edilmiştir. Reformlar ve politikalar bu ilk beş ÖEB'lerde uygulanmış ve yararlı sonuçları görüldükten sonra ülkenin diğer bölgelerinde de uygulanmıştır.

1984'de yabancı yatırımlara 14 kıyı kenti açılmıştır. Bu kentler şunlardır: Zhanjiang, Qinhuangdao, Wenzhou, Qingdao, Lianyungang, Shanghai, Ningbo, Yantai, Tianjin, Fuzhou, Guangzhou, Dalian, Nantong ve Beihai. Bunun ardından 1985 yılından sonra da devlet, İnci Nehri Deltası, Yangtze Nehri Deltası, güney Fujian'daki Xiamen-Zhangzhou-Quanzhou üçgeni, Liaodong ve Shandong yarımadalarını ve Guangxi ve He-bei kıyı açık ekonomik bölgelerini bir tek açık kıyı kuşağı şeklinde birleştirerek açık kıyı bölgelerini genişletme kararını almıştır. Sonuçta, kıyı alanlarını nehir, sınır ve iç bölgelerle birleştiren çok düzeyli, çok kanallı ve çok yönlü bir açılma modeli ortaya çıkmıştır.

Bu özel ekonomik bölgeler Çin'in dış dünyaya açılma "pencereleri" olmuştur. Çoğu Çin'in güneydoğusunda bulunan beş özel ekonomik bölge Çin'in reform ve dışa açılma gayretlerinin tecrübe alanları ve itici güçleri olmuştur.

Hong Kong sınırındaki Guangdong Eyaletinin güneyindeki Shenzhen Özel Ekonomik Bölgesi iki kısımdan oluşmaktadır: Shantou'nun güneydoğusunda Guangdong Yarımadası ile Shantou'nun doğusundaki Longhu.

Zhuhai Özel Ekonomik Bölgesi İnci Nehrinin halicinin batısında Guangdong Eyaletinin güneyinde 121 kilometre kare yer almaktadır.

Xiamen Özel Ekonomik Bölgesi de Xiamen Adası ve Gulang Adacığını kapsayan Fujian Eyaletindedir.

Hainan ada eyaletinin tamamını kapsayan Hainan Özel Ekonomik Bölgesi, Çin'in en güneyinde Çin'in en büyük özel ekonomik bölgesidir.

Kısa zamanda önemli ölçüde doğrudan yabancı yatırımları Çin'e çeken ÖEB'ler yabancı sermayeyi teşvik paketleri ve kaliteli alt yapıları ile donatılmıştır.

Yabancı yatırımcılar için ayrıcalıklı koşullar sunan Çin'in özel ekonomik bölgeleri, dışarıdan teknoloji transferiyle Çin'in ekonomisinin modernleşmesinde ve hızla büyümesinde ÖEB'lerin önemi çok büyüktür.

Buralarda yabancı yatırımcıların giriş ve çıkış formaliteleri azaltılmıştır ve iç bölgelere göre daha uygun vergi oranlarından yararlanmaktadırlar.

Çin yönetimi, ÖEB'lerin bağımsız ekonomik yönetim hakkı parametrelerini geniş oranda artırmıştır. Özel ekonomik bölgelerin kuruluş amaçları arasında şunlar bulunmaktadır:

- İhracatın artırılması,
- Döviz kazandırıcı faaliyetlerin canlandırılması,
- Yabancı yatırımların çekilmesi,
- Çin'in uluslararası pazarlardaki güncel eğimler ve faaliyetleri izlemesi,
- İleri teknoloji ve yönetim deneyiminin ithal edilmesi,
- Uluslararası ekonomi ve ticaret alanında uzmanlaşan bilimsel ve teknolojik personel için bir eğitim sahası oluşturulması
- Uluslararası teknolojik iş birliğine katılımın kolaylaştırılması.

Kurulduklarından beri bu beş özel ekonomik bölge, devletin tercihli politikalarından yararlanarak ülkenin ekonomik kalkınmasında devamlı olarak önde gelmektedir. Halen bu beş ÖEB, Çin'de ve dünyada ekonomik açıdan en hızlı gelişen bölgelerdir.

3.3. SERBEST TİCARET BÖLGELERİ

Yabancı yatırımların cezbedilmesi ve dışa açılmanın genişletilmesi için serbest ticaret bölgeler kurulması hükümetlerin aldığı önemli tedbirlerden biridir. Çin hükümeti de ülkeye doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekebilmek amacıyla serbest ticaret bölgeleri kurmuştur. Çin'deki serbest ticaret bölgeleri, diğer ülkelerdeki serbest ticaret bölgelerine benzeyen dışa kapalı tesislerin olduğu özel küçük alanlardır. Buralar dış ticareti birleştiren, özel idare yöntemleri uygulayan, ihraç ürünlerinin işlendiği, gümrük denetiminde özel gümrük politikalarının uygulandığı yerlerdir. Çin hükümeti, 1990 ve 1992 arasında 13 serbest ticaret bölgesi kurmuştur.

“1995 yılının Eylül ayına kadar 13 adet serbest ticaret bölgesindeki 3,425 işletme Gümrük idaresine kayıt edilmiştir. Bu işletmelerin içinde, değeri 5 milyon dolardan fazla olan yatırım yapan 75 işletme vardır. Bu firmalardaki yatırımların %34'ü yabancı iş adamlarına aittir. Bu tarihte serbest ticaret bölgelerindeki toplam yatırım 2,8 milyar dolar, bunların kayıtlı sermayesi 2,2 milyar dolar ve fiilen kullandıkları yabancı sermaye de 620 milyon dolardır.” (Çin Kültür Merkezi, 2020)

3.4. AÇIK KIYI KENTLERİ

Yabancı yatırımcılar için açık kıyı kentlerdeki teknolojik ve ekonomik kalkınma bölgeleri cazip olmuştur. 1995 yılında Çin'de 14 açık kıyı kentinde 14,96 milyar dolar tutarında yabancı yatırım kullanılmıştır. Bu 14 açık kıyı kenti, devamlı olarak ekonomik kalkınma alanı olmuştur. 1995 yılında bu açık kıyı kentlerinin toplam sınai üretimlerinin değeri, bir önceki yıla göre %5,8 artarak 1.591,96 milyar Yuana ulaşmıştır. Ayrıca bu açık kıyı kentleri ile eski işletmelerin kalitelerinin artırılması, dönüştürülmesi, ileri ve yüksek teknoloji kullanılması, ürünlerin güncelleştirilmesinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Pek çok yeni markalı ürünler, uluslararası pazarlara çıkmıştır.

Açık kıyı kentleri ile, bunların öteki yerlerle mübadeleler ve ekonomik süzülme yoluyla kültürel olarak ileri düzeye ulaşmış, modernleşmiş, müreffeh bölgelere dönüştürülmeleri amaçlanmıştır. Bu bölgelerde dışarıya dönük ekonomi için önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Yabancı yatırımcılar için son yıllarda Yangtze Nehri Deltası ilgi çekmektedir.

1995 yılında 13 açık sınır kentinin toplam GSYİH'si, açılmadan önce 1991 yılındaki seviyesi ile karşılaştırıldığında %91,2 artarak 19,12 milyar Yuana ulaşmıştır. Aynı yıl içinde bu 13 açık sınır kentinde 287 yabancı sermayeli işletme kurulmuş ve fiilen 890 milyon dolar yabancı sermaye kullanılmıştır. (Çin Kültür Merkezi, 2020)

3.5. EKONOMİK SİSTEMİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

Ekonomik reformların ve ticaretin serbestleştirilmesinin başlatılmasından önce Çin'in ekonomisi durgun, verimsiz, merkezi olarak kontrol altında tutulan ve küresel ekonomiden nispeten izole bir yapıda idi.

Çin’de 1950’lerden başlayarak merkeziyetçiliği esas alan planlı ekonomi politikası uygulanmıştır. Bu dönemde ekonomik sistem, ülkenin kaynaklarını ve teknolojisini bölgeler arasında denge ile ülke için önemli projeler için ayırmıştır. Bu da sanayileşme için bir temel oluşturulmasında ekonomik ve sosyal kalkınmada etkin bir rol oynamıştır.

“Bununla beraber ekonomik yapının giderek daha karmaşık bir hal alması ve ekonomik kalkınmanın kapsamının sürekli genişlemesiyle bu ekonomik sistemin kusurları ortaya çıkmıştır. Uygulanan kamu mülkiyeti düzeyindeki tek yönlü artışlara dayanan ekonomik politika, Çin’in ilk aşama sosyalizmindeki üretici güçlerin gelişme düzeylerine uyamamıştır (Çin Kültür Merkezi, 2020).

Çin’deki çok katı bürokratik devlet bürokrasisi dünya piyasalarındaki ani değişikliklere reaksiyon gösterebilmede yeterince çabuk olamıyor geç kalıyordu. Bu durumda ülkenin üstün olduğu alanlarda bile yeterince güçlü ihracat yapabilmesi mümkün değildi. 1978 yılından sonra yapılan piyasaya yönelik reformların en önemli özelliği bu hantal planlı yapıyı tedricen kırmış olmasıdır. Yapılan ilk reformlarla dış ticaret girişimcilerine daha fazla otonomi verilmiş ve bunlara yönelik olan kısıtlamalar kaldırılmıştır (Yılmaz İ. , 2012).

O zamanlar hükümet ve işletmeler arasında görev ve sorumluluklar net değildi. Ayrıca devlet teşebbüsleri de yönetimlerinde bağımsız değillerdi. Ekonomi yönetiminde planlı düzenlemelere ağırlık verilmiştir ancak piyasanın rolü ve değer kanunu dikkate alınmamıştır. Ekonomi yönetimine büyük idari araçlar ayrılırken ekonomik teşvikler ihmal edilmiştir. Ekonomik dağıtımda, *"herkesin aynı büyük tenceden yemek yemesi"* ilkesi gereği körü körüne eşitlik politikası uygulanmıştır. İşçiler, işletmelerin başarısına, kar/zararına bakılmaksızın hep aynı ücreti almıştır. Bu eksiklikler, üretici güçlerin gelişmesine engel olmuştur. Bu sebeplerden dolayı ekonomide yeniden sistemli ve planlı yapılanmanın önemi ve gerekli olduğu anlaşılmıştır. (Çin Kültür Merkezi, 2020)

Peki Çin Komünist Partisi gerçekten komünist midir? Bu soruyu şu şekilde cevaplandırabiliriz. Günümüzde Komünist Parti yabancı sermayedarlar ile iş birliğine gitmekte, kendi sermayedarlarını yaratmakta, özel mülkiyeti savunmakta, kontrolündeki ulusal borsa ile ülke ekonomisini yönlendirmekte ve kapitalist sistem ile entegre olmaktadır. Gerçekleştirdiği bu uygulamalar komünist ve sosyalist düzenin temel ilkelerinden sosyal eşitliğe uygun düşmemektedir. Çünkü yaptıkları

ile ülkede bölgesel gelişmişlik düzeyi ve kişi başı milli gelir dağılımında adaletsizliğe neden olmaktadır. Bu özelliklere sahip bir siyasi partinin ne denli komünist parti sayılabileceği aşikârdır. Durumun farkında olan Komünist Parti, ülkedeki nüfuzunu kaybetmemek için Marksist-Leninst öğretiler ile komünist sistemi savunarak varlığını devam ettirmeye çalışmaktadır. (Deniz T. , 2014)

3.6. DENG DÖNEMİ (ÇİN TARZI SOSYALİST PİYASA EKONOMİSİ)

Deng Xiaoping yönetimi, Çin'in aşması gereken en önemli problemin "ekonomik gelişme" olduğunu belirterek, ülkedeki bütün ekonomik sistemi yeniden yapılandırmaya başladı." (Yıldırım, 2020)

Deng Xiaoping 1978'de yönetimi devraldığında uyguladığı reformlar ve açık kapı politikasıyla Mao'nun dışa kapalı dönemine son vermiştir. Deng Xiaoping yönetimiyle "Kültür Devrimi"ne son verilmiş ve yeni bir ekonomi dönemi başlamıştır.

Deng Xiaoping ve ekibinin iktidarında, yönetimin meşruiyetini sağlama almak adına Kültür Devrimleri başta olmak üzere Mao dönemine ait genel ekonomi politikalarından vaz geçilmiş, kapalı devletçi yapıdaki Çin'in ekonomisi, dışa açık piyasa ekonomisine doğru geçmeye başlamıştır.

Deng Xiaoping'in başlattığı reformlarla Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri uygulanan ekonomi politikalarında 1978'den itibaren yapısal değişiklikler uygulanmıştır.

Çin'in ekonomik reform süreci Aralık 1978'de Komünist Parti Onbirinci Merkez Komitesi Üçüncü Genel Kurulu'nun Deng Xiaoping'in ekonomik önerilerini kabul etmesiyle başlamıştır. Deng Xiaoping piyasa ekonomisi için gerekli düzenlemeleri yapmış ve reformların uygulanmasına 1979'da başlamıştır.

Deng Xiaoping yönetimi Sovyet tarzı ekonomi politikalarından kopmaya karar vererek ekonomiyi serbest piyasa kurallarına göre aşamalı bir şekilde reforme ederek Batı ile ticaret ve yatırımın yolunu açmıştır.

Bu yeni döneminde yapılan reformlarla, giderek daha çok serbest piyasaya yönelerek ekonomi dışa açılmış, dünyaya eklenilerek, doğrudan yabancı yatırımlarının ve dış ticaretin artış gösterdiği bir ekonomi haline gelmiştir.

Çin'in ekonomik reformlarının mimarı Deng Xiaoping "*Kara kedi ya da beyaz kedi, eğer fareleri yakalayabiliyorsa, iyi bir kedidir, renginin bir önemi yoktur.*" sözü çok meşhurdur.¹³ (İster planlı bir ekonomi ister piyasa ekonomisi olsun, bir ekonomi yalnızca kaynakları tahsis etmenin bir aracıdır - siyasi sistemle hiçbir ilgisi yoktur. Böylece ekonominin büyüyeceğini ve hayat standartlarının yükseleceğini umuyoruz).

Deng dönemiyle birlikte Çin'in ekonomisi safha safha, devletçi, kapalı yapıdan vazgeçip, piyasa ekonomisine doğru yönelmiştir. Deng Xiaoping'in başlattığı reformlarla ülke ekonomisi yeniden şekillenmiş, köylüler tarlalarını işleyebilmiş, gıda sıkıntısı azalmış ve yaşam standartları yükselmeye başlamıştır.

Deng Xiaoping döneminde, öncelikle piyasa ekonomisi için gerekli düzenlemeler kapsamında Çin'de bu dönemde farklı bölgelerde farklı ekonomik modeller denenmiş, dış ticaret ve yabancı sermaye girişleri önem kazanmıştır. Hong Kong'u anlaşmaların gereği olarak geri alan Çin, burayı özel yönetim bölgesi halinde tutmuştur. Devlet kontrolünde de olsa piyasa ekonomisinde zorunlu olan güçlü bir bankacılık sisteminin temelleri atılmıştır. 1995'de Çin'in dünya üretimindeki payı %11'e ulaşmıştır.

Deng ülkesini 'Dört Modernleşme' ile (tarımda, sanayide, bilim ve teknoloji ve savunmada) savunmaya en alt düzeyde öncelik vererek belirlemiştir. (Overholt, 2011)

Deng döneminde kalkınmada kendi içine kapanıklıktan çıkılarak dışa açık bir yol takip edilmiştir.

Şubat 1978'de, Çin Milli Kongresi, 1985 yılına kadar gerçekleştirilecek '*Dört Modernizasyon Programı*'nı kabul etmiştir. Bu programla; tarım, endüstri, bilim-teknoloji ve savunma alanlarının, bu sürede (1985'e kadar) çağdaş şartlara kavuşturulması planlanmıştır. Fakat böyle bir programın maliyeti Çin'i dışa açılarak yabancı sermaye aramasına yöneltmiştir. 1978 yılından bu yana yaşanan akılcı ve kendi şartlarına özgü olumlu adımlar Çin gibi dev ve kadim ülkenin ekonomik büyümesini olumlu yönde dönüştürmüştür (Aysan, 2013).

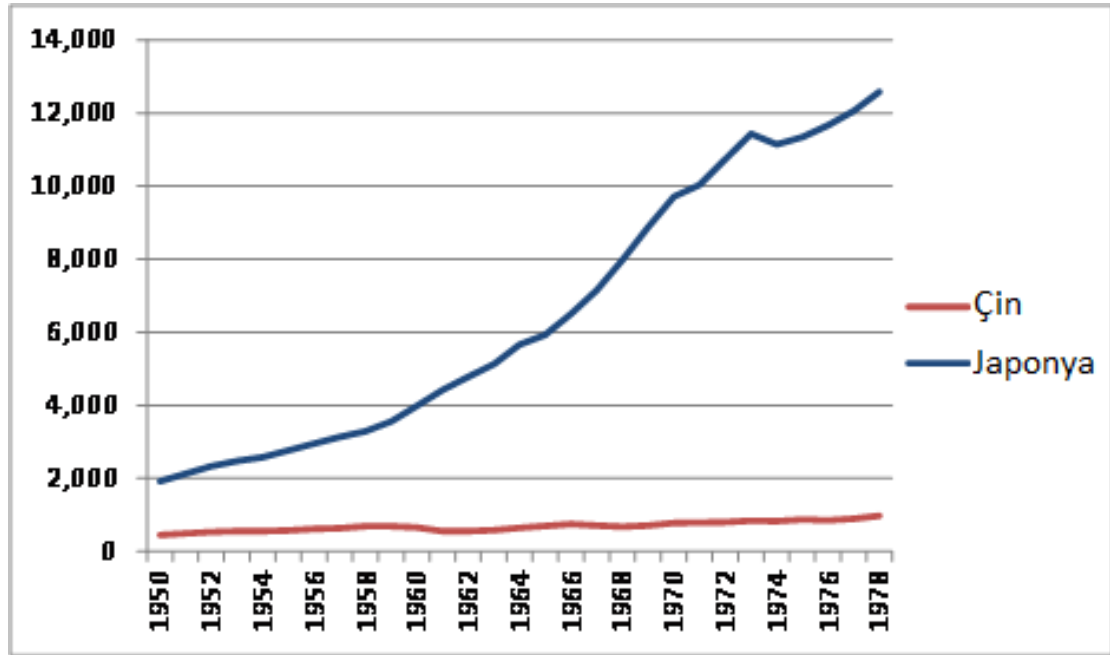
¹³ Burada, bir ekonomik politikanın "kapitalist" veya "sosyalist" olarak değerlendirilip değerlendirilmemesinin önemli olmadığı, bu politikanın ekonomiyi ve yaşam standartlarını artırıp artırmamasının önemli olduğu vurgulanıyor.

3.7. ÇİN'İN EKONOMİK REFORMLARININ TARİHSEL ARKA PLANI

Mao döneminde 1958'den 1962'ye kadar Çin'in ekonomisinde, 'Büyük Atılım' da dahil olmak üzere önemli bir ekonomik gerileme gözlenmiş, ülkede büyük bir kıtlık yaşanmış ve bildirildiğine göre bu kıtlık 45 milyon insanın ölümüne yol açmıştır. (New York Times, 2010) "Kültür Devrimi" sırasında (1966-1976) da büyük bir siyasi kargaşa yaşanmış ve ekonomi gerilemiştir.

1950-1978 yılları arasında SAGP bazında Çin yaşam standartlarındaki büyüme Batıdakiler ile (Japonya örneğinde) kıyaslandığında çok düşük kaldığı açıktır. SAGP bazında 1950-1978 döneminde Çin ve Japonya'da kişi başına düşen GSYİH karşılaştırması aşağıdaki grafikte görülmektedir.

Grafik 5. Çin ve Japonya Kişi Başına Düşen GSYİH Karşılaştırması:

Kaynak: Angus Maddison, Tarihsel, Dünya Ekonomisinin İstatistikleri: MS 1-2008.

Çin hükümeti istatistiklerine göre, Çin'in GSYİH'sı 1953'ten 1978'e kadar ortalama yıllık %6,7 oranında büyümüştür, ancak bu verilerin doğruluğu birçok analist tarafından sorgulanmış ve bazıları bu dönemde Çin (özellikle alt ulusal düzeylerde) hükümet yetkililerinin genellikle çeşitli politik nedenlerle üretim düzeylerini abarttığı kanaatindedirler. Ekonomist Angus Maddison, bu dönemde Çin'in gerçek ortalama yıllık reel GSYİH büyümesini yaklaşık %4,4 olarak vermektedir, (Maddison, 2007)

Bu dönemdeki ekonomik başarı istatistik rakamları bir kısım ekonomistlerce abartılı olabileceği düşüncesiyle ihtiyatla karşılanmıştır.

“Özellikle son yıllarda dünya gündeminde geniş yer tutan Çin Halk Cumhuriyeti’nin gösterdiği ekonomik gelişim ve performansının temelinde 1978 yılında başlanan reform süreci yatmaktadır.” (Çalık, 2011)

Çin’in ekonomik dönüşümü sırasında Deng Xioaping’in başlattığı dinamikleri; planlamada değişim, anayasal ve kırsal reformlar, doğrudan yabancı yatırımlar, devlet işletmeleri reformu ile kamuda özelleştirme, idari ve mali desantralizasyon¹⁴ ve bankacılık alanında reformlar olarak görebiliyoruz.

“Çin’in ekonomik modeli gelişim süreci içerisinde tarihsel olarak şu aşamalardan geçmiştir.

1978: Reform politikalarının uygulamaya konulması

1980: Özel nitelikte dört ayrı ekonomik bölgenin kurulması. Ailelere toprak edinme imkânı veren yasanın çıkarılması.

1985: Pasifikte kıyısı ve limanı bulunan on dört şehrin dış ticarete açılması. Tarım ürünleri alım-satımında devlet tekelinin kaldırılması.

1990: Şanghay borsasının açılması.

1992: Yabancı yatırımlar ve özelleştirme reformlarının yeniden başlatılması.

1994: Vergi reformu politikasının uygulanması ve dış ticaret üzerinde ağırlık oluşturan çok sayıda kontrolün kaldırılması.

1996: Para birimi Yuan’ın kısmen konvertibilitesi.

2001: Dünya Ticaret Örgütüne giriş.

2004: Anayasanın gözden geçirilerek özel mülkiyet hakkının tanınması.

2005: Yuan’ın ABD doları karşısında %2 oranında yeniden değerlendirilmesi.” (TASAM, 2020)

Çin’in GSYİH’sının dünyadaki payı 1952’de %5,2’ye ve 1978’de %4,9’a düşmüştü. 1979’dan itibaren, Çin’de ekonomik reform süreci başladı. Çin

¹⁴ Desantralizasyon: merkezi yönetimin yetki ve sorumluluklarını taşra birimlerine dağıtmak.

hükümeti, çiftçilerin ürettikleri ürünlerin bir kısmını serbest pazarda satabilmele-
rine izin veren mülkiyet teşvikleri uyguladı, buna ilaveten kıyı boyunca dört özel
ekonomik bölge kurdu. Böylece Çin'e yüksek teknoloji ürünleri ithal etmek, ya-
bancı yatırımı çekmek, ihracatı artırmanın yolu açılmış oldu. Kademe kademe
uygulanen ek reformlarla, ticaret ve çeşitli sektörlerde ekonomik politikayı *adem-
i merkezileştirmeye*¹⁵ gayret etti. Artık bazı işletmelerin ekonomik kontrolü, ser-
best piyasa kurallarına göre faaliyetlerine ve rekabet etmelerine izin verilen il ve
yerel yönetimlere verildi. Kendi işlerini kurmak için vatandaşlar teşvik edildi.

Serbest piyasa reformlarını denemek, yabancı yatırımı ülkeye çekebilmek
ve ticareti teşvik etmek amacıyla kalkınma bölgeleri olarak açık şehirler ve kıyı
bölgeleri belirlendi. Buna ek olarak, kademeli bir şekilde pek çok ürün üzerindeki
fiyat kontrolleri de kaldırıldı. Çin'in ekonomik başarısında en önemli anahtar faktör
ticaretin serbestleştirilmesidir. Serbest ticaretin önünde bulunan devlet engelleri-
nin ortadan kaldırılması rekabeti teşvik etti ve doğrudan yabancı yatırımları
(DYY)¹⁶ ülkeye çekti.

Çin'in ekonomik reformlarının aşama aşama uygulanması, hangilerinin
olumlu sonuçları olduğunu tespit etmeyi sağladı. Deng Xiaoping'in "*nehri taşlara
basarak geçmek*" şeklinde tarif ettiği piyasa rejimine ihtiyatlı geçiş süreci başla-
mış oldu. Ekonomik reformlarla, Çin'in ekonomisi önceki döneme göre büyük öl-
çüde daha hızlı büyüdü ve büyük kesintilerden kurtulabildi.

Çin'in 1979 yılında ekonomik reformlar ve dış dünyaya açılarak ekonomik
yapılanması neticesinde elde edilen büyük ekonomik başarılar bütün dünyanın
ilgisini çekmiştir. 1979'dan 1995'e kadar GSYİH'deki yıllık ortalama artış 9,86 ol-
muştur. Bu oran, 1953-1978 yılları arasında %6,1 idi, yani 3,8 puan yükseltmiştir.
Böylelikle 1976'dan 1995'e gelindiğinde Çin'in dünya üretimindeki payı %11'e
ulaşmıştır. (Örmeci, 2013)

¹⁵ Adem-i merkeziyetçilik, devlet merkezinin gücünü azaltarak yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılmasını
savunan siyasi görüş. Adem-i merkeziyet, "merkezin yokluğu" manasına gelir. Liberal ideolojinin savun-
duğu görüşlerden biridir.

¹⁶ Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) ya da Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı (*Foreign Direct Invest-
ment*) (FDI), portföy yatırımları dışında kalan, bir veya birden fazla uluslararası yatırımcının tamamına
sahip olarak veya yerli bir veya birkaç firma ile ortaklık hâlinde gerçekleştirdiği yatırılabilir kaynakların bir
başka ülkeye taşınmasıdır. Yatırımcının yerleştiği olduğu ekonomi dışındaki bir ekonomide bir işletmenin
yönetimini kontrol ettiği veya yönetiminde söz sahibi olduğu uzun vadeli bir yatırım şeklidir.

1978'den sonra Çin'in ekonomisinde etkili bir şekilde piyasa temelli reformlar başladı ve ortalama %9'un üzerinde bir büyüme oranına ulaşıldı. Artık Çin'in küresel ekonomik etkisi ve gücü açık hale geldi. Dünya Ticaret Örgütüne 2001'de üye olduktan sonra Çin, dünya ticaretindeki hissesini büyük bir hızla arttırarak dünya liderliğini ele geçirdi. Dünya Bankasına göre 1997'de *düşük gelirli* bir ekonomiden '*düşük-orta gelirli*' ekonomiye, 2010'da ise '*orta-üst gelirli*' bir ekonomiye geçti.

"Çin, ekonomik reformlarda, 1980-1990'lı yıllarda, eski Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkeleri gibi bazı üçüncü dünya ülkeleri tarafından uygulanan reformlardan oldukça farklı bir yol izlemiş ve "şok terapi" olarak isimlendirilen reform paketini kabul etmemişlerdir. Çin'deki ekonomik reformlarda, yetkililer, reform programının aşamaları, zamanlaması, içeriği üzerinde tam bir kontrol oluşturmuşlar ve oldukça farklı bir yapı ortaya koymuşlardır." (Öztürk, Sözdemir, & Gövdere, 2006)

1992'den itibaren Deng yönetiminin izlediği politikalar sayesinde, Çin ülke ekonomisi ileri gitti. Çin'in zaman içinde gelişen ticaret hacmi Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere sanayi üretiminde kullanılan mal gruplarına dönüşmüştür. Bu dönemde Çin düşük ücretli oyuncaklardan nitelikli ürün üretimine ve ihracatına da başlamıştır. Sosyalist pazar ekonomisi modeli ile, tarımda sanayide bilim ve teknolojiye savunmada modernleşme yönündeki reformlar Deng'in 1997'de ölümünden sonra da devam etmiştir.

Ekonomistler genellikle Çin'in hızlı ekonomik büyümesini iki ana faktöre bağlarlar; büyük ölçekli sermaye yatırımı (büyük yurtiçi tasarruflar ve yabancı yatırımlarla finanse edilir) ve hızlı verimlilik artışı. Bu iki faktörün birlikte el ele gittiği görülmektedir. Ekonomik reformlar ekonomide daha yüksek verimliliğe yol açmış, bu da çıktıyı ve ekonomiye ek yatırım için kaynakları artırmıştır. (Morrison, China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States, 2019)

Nüfusun yoğun ve işçilik maliyetlerinin düşük olması üretim ve büyüme kapasitesini arttırdı. Çin'in uluslararası ticarete geliştirebildiği istikrar sonucunda büyüme oranları hiçbir engele takılmadı, dünyada da büyük değişimlere yol açtı. Çin uyguladığı sanayileşme stratejileri ve ihracatını büyüme için itici güç olarak kullandı, enflasyonu düşürdü, fiyatların sabit kalmasını sağladı. Bunun yanı sıra

dış borcunu oldukça azalttı. Günümüzde Çin'in dış ticaretinin %60'ı yabancı sermayeli işletmeler tarafından gerçekleştirilmektedir. Yabancı yatırımcılar otomobil ve cep telefonu üretimi başta olmak üzere Çin'in ekonomisinde önemli paya sahiptir. 2002 yılında ihracatın %50'si batılı işletmeler tarafından yapılmıştır.

2016 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin yüksek teknoloji ihracatı 154 milyar dolar iken Çin'in aynı sektörde ihracatı tam 550 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Yine Patent bulgularına göre 2016 yılında Çin'in dünya patent payı %45,4 olarak biliniyor yani neredeyse son yıllarda alınan patentlerin yarısı Çin tarafından alınmaktadır. Çin şirketleri ise aynı şekilde dünyada üstünlüklerini göstermeye başladılar. Huawei Apple ile yarışabilir durumda ve bu verileri yakalamak gerçekten hiç kolay değil. Marka araştırma şirketi Ipsos'un raporu, Huawei'nin küresel marka bilinirliğinin 88%'e ve küresel tüketiciler arasındaki marka saygınlığının 2017 yılına göre 44%'ten 46%'ya yükseldiğini gösterdi. (Huawei, 2019)

Bu gücü elde edebilmek için yüksek teknoloji ürünlerine odaklanmak gerekir, ancak hala dünyada Ar-Ge çalışmalarında Amerika Birleşik Devletleri'nin liderliği sürmektedir. Çin ise Amerika'nın tahtını sallamak için hızla gelişmektedir.

Takriben iki yüzyıl gibi bir zaman durgunluk döneminden sonra, 1980'li yıllardan beri Çin, uyguladığı ekonomik politikaların neticelerini almaya başlamıştır. Son otuz yılda dünyada en hızla gelişen ekonomi olarak Çin günümüzde Amerika Birleşik Devletleri'nin elinde tuttuğu zirveyi zorlayabilir duruma gelmiştir. Ticaret savaşları dünyanın patronunu belirleyecek diyebiliriz.

3.8. ÇİN KALKINMA STRATEJİLERİ

Çin'in ekonomik reformunda iki stratejinin belirginleştiği görülüyor. Bunları; bir yandan devletin sahip olduğu teşekküllere giderek artan ölçekte otonomi sağlaması ve elde edilen kârın bir kısmının devlet tarafından verilmesi, diğer yandan devletin sahibi olmadığı işletmelerin giderek artması ile rekabetçi ortam oluşması olarak ifade edebiliriz.

1978 yılında başlamış olan ekonomik dönüşüm ile 2007 yılına gelindiğinde Çin dünyanın 4. büyük ekonomisi olmuştur. Hem bölgesel ve hem de küresel alanlarda ilişkilerini geliştiren Çin küresel ekonomi aktörü haline gelmiştir.

Araştırmacıların bir kısmı da Çin'in ekonomik gelişmesi hakkında üç önemli etkeni belirtirler: 1- devasa bir nüfus, 2- üretim verimliliği ve yoğunluğu ve 3- sermaye, diğer bir deyişle Toplam Faktör Verimliliği¹⁷ (TFP).

“Çin, büyürken savunma harcamalarını minimal düzeyde tutmaktadır. Bu şekilde yaparak bir yandan tüm enerjisini ekonomiye verip tam gaz büyürken, bir yandan da kimsenin tepkisini çekmemekte *fincancı katırlarını ürkütmemektedir.*” (Deniz Y. , 2018)

Son birkaç yılda Çin'in kalkınma stratejisi incelendiğinde, en önemli dinamikleri;

a) Sürdürülebilirlik,

b) Yüksek bilgi ve yüksek teknoloji bileşenine sahip ürünler üretmek ve satmak,

c) Değer zincirlerini artırmak,

d) Düşük ve orta değerli üretim ürünlerinin ihracatına daha az güvenmek olarak belirlenebilir. Bu faktörler, Çin'in kalkınma stratejisi haline gelmiştir.

1978 yılında ekonomik kalkınma için reform ve dışa açılma uygulamaları Çin'in kırsal bölgelerinde başlatılmıştır. Aynı yıl reformların en önemlilerinden biri “Sözleşmeli Aile Sorumluluk Sistemi” olup kırsal alanda uygulanmaya başlamıştır. Çin'in güneydoğusunda Anhui eyaletindeki Xiaogang köyünde yaşayan 18 sakin, 1978'de köydeki toprakların işletilmesi üzerine kendilerine devredilmesi ve hasatlarının belli bir miktarının hükümete verilmesinden sonra da artanın kendilerinde kalması yönünde bir karar almış ve bu reform kırsal alanlarda uygulanmıştır. (Shanshan, 2018)

Bugünkü Çin'in mevcut ekonomik performansının temelinde 1978 yılında başlanan reform süreci yatmaktadır. Bu dönemde yönetim eliyle bir seri reformlarla Mao sonrası dönem için yeni ekonomik yapının yasal düzenlemelerle hukuki zemini hazırlanmış, yabancı yatırımların teşviki ile Çin hızla serbest piyasaya ekonomisine yönelmiştir.

¹⁷ Refahın kaynağı, girdi ile ilişkilendirilemeyen verimlik, ekonomik büyümenin ve gelişmenin ardındaki temel dinamik verimlilik artışı, ülkede ilave işgücü veya sermaye olmaksızın bile ekonominin üretmeye devam ettiği değerlerin toplamı, üretimdeki artışın emek ve sermaye artışı ile açıklanamayan kısmı. TFPV toplam çıktının, girdilerin toplamına oranlanması şeklinde hesaplanır.

Yapılan bu hukuki düzenlemelerin kısa değil oldukça uzun süreçleri kapsadığı ve reformların adım adım (aşama aşama) şeklinde yapıldığı dikkatten kaçmaması gereken önemli bir husustur.

Reform döneminde yapılan yasal düzenlemelere bakacak olursak; 1979'da yabancı yatırımlara resmen izin verilmiş, 1983'de Ticari Markalar Yasası, 1985'de Patent Yasası ve yine 1985'de Yabancılarla Ekonomik Sözleşmeler Yasası ve bunun da ardından 1986'da Tamamen Yabancıların Mülkiyetindeki İşletmeler Yasası çıkarılmıştır. Böylece yabancıların sermayenin yarısına ortak olacak Çinli bir yatırımcı bulma zorunluluğu ortadan kalkmıştır. 1988'de de ortak işletmelere yönelik yeni düzenlemeler yapılarak Çin ve Yabancı Sermaye Ortak Girişimler Yasası yürürlüğe girmiştir. 1990'da kentsel toprakların uzun dönemli tahsisine ilişkin yönetmelikler, 1991'de Telif Hakları Yasası, 1993'te Şirketler Yasası serbest piyasa ekonomisi ve gelişimi için önemli adımlardır. 1994'de çıkarılan Devlet Tazminat Yasası ile tazminat isteme hakkı tanınmış, 1994'de Haksız Rekabetin Engellenmesi Yasası, Tüketici Hakları Yasası, Dış Ticaret Yasası, Ticarî Bankalar Yasası yürürlüğe girmiş, 1997'de piyasada oluşan fiyatlara dayanan Fiyat Yasası, 1998'de Hisse Senetleri Yasası, 2002'de Kırsal Arazi Kiralama Yasası, 2003'de Bankacılık Düzenleme Yasası, 2007'de Mülkiyet Yasası, 2008'de Tekelleşmeyi Önleme Yasası çıkarılmıştır (Çalık, 2011).

Kalkınma 1984'deki ekonomik sistem reformu ile, kırsal alandan kentsel alanlara doğru yönelmiştir. 1992'deki reformlar ise, ülkede sosyalist piyasa ekonomik sisteminin geliştirilmesi yönündedir. Çin'in ekonomisi 1980'lerin sonu ile 1990'ların başına gelindiğinde artık önemli ölçüde karma bir sistem haline dönüşmüştür. Çin'in ekonomisi artık ne tam merkezi planlı bir ekonomi ne de tam pazar ekonomisidir.

Çin hem bölgesel ve hem de küresel alanda ilişkilerini iyi kullanarak küresel çapta aktör olmuştur. Çin'in her geçen gün artan gelişiminin etkileri ve dünya ticaretindeki payı başta Doğu ve Güneydoğu Asya ülkeleri olmak üzere gelişmekte olan ülkeler üzerinde belirgin olarak görülmektedir.

Çin'in elde ettiği bu büyük başarıların temelinde atılımların önemli rolü var. Bunlar arasında ilk başta DTÖ'ye üye olmak, bazı alanlarda devlet tekelinin kaldırılması, dış ticaretin kolaylaştırılması, toprak edinme ve özel mülkiyet hakkının tanınması, Şangay Borsası'nın açılması sayılabilir. Çin'in ekonomisi 1990'lardan

sonra daha da hızlı büyümüş, 2001'de DTÖ'ne katılmasıyla büyüme yeni bir ivme kazanmıştır.

Çin, uzun süre düşman olarak gördüğü kapitalist sisteme düşmanının silahı ile kendisini entegre etme yoluyla yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Çin, halihazır dünya ekonomik düzeninde bir tehdit olarak algılanmamak ve dikkatleri üzerine çekmemek için, ekonomik gelişiminin gereği, sistemin ihmal ettiği Üçüncü Dünya ülkelerine doğru genişleme ve buralara yatırım yapma yolunu tercih etmiş, böylece hem ekonomik olarak büyürken hem de kendisine yeni faaliyet alanları oluşturmaya devam etmiştir. Böylece Çin, (*fincancı katırlarını ürkütmeyerek*) kimsenin tepkisini çekmemeye gayret etmekte, bütün gücünü ekonomiye yöneltip kendince sessiz sakin gelişmektedir. Zirvedeki Amerika Birleşik Devletleri de tahminin böyle zorlanmasından endişelenmektedir.

“Piyasa ekonomisine geçiş reformları olarak adlandırabileceğimiz bu sürecin önemli açılımları; Çin Komünist Partisi (ÇKP) kongrelerinde, parti üst yönetimin demeçlerinde, anayasa değişikliklerinde, uluslararası kuruluşlara ve antlaşmalara üyelik süreçlerinde de rahatlıkla görülmektedir.” (Öztürk R. , 2020)

Ekonomik gelişme kararları ile beşer yıllık reform dönemleri belirlenmiştir. İlk dönem (1978–1984) tarımsal kasaba ve köy şirketleri, kuruluşları üretim hane halkı kazançları ile tarımsal üretim ve üretkenlik bu yıllarda artmıştır.

İkinci dönemde (1985-1988) endüstride fiyat ve ücret serbestisi ve firmalara sağlanan finansman imkanlarıyla üretkenlik ve ücretler artarak üretimin artmasını sağlamış ve işgücünü olumlu etkilemiştir. Bu süreçte, en önemli hatırlanılması gereken husus *açık kapı politikası*dır.

Üçüncü (1988–1991) ve dördüncü (1992–1997) dönemlerde piyasa ekonomisi ve özel mülkiyetlerin etkisi, daha küçük boyuttaki gelişmelerle ekonomik reformlar 1992 Komünist Parti Kongresinde kabul edilmiştir. Bundan sonraki süreç (1998'den günümüze) Çin'in ekonomisinde oluşan açıklığın artmasıyla ön plana çıkmaktadır.

Böylece sektörlerin gelişmesiyle oluşan işgücü ihtiyacı, bir yandan kırsal göçmen işçiler ile öte yandan ise kentlerdeki devlet iktisadi teşekküllerinden ve kollektif sahipli işletmelerden devredilen işgücüyle karşılanmıştır.

İdari ve teknik personel ve nitelikli işçiler için kamu dışındaki sektörlerde rekabet oluşması ve bunun büyük etkisi istihdamın planlanması ve sistemin reformu için bir motivasyon yaratacak şekilde devlet sahipliğindeki iktisadi teşekküllerde bir baskı oluşturmuştur (Cai & Wang, 2010).

Çin'in ekonomik gelişmesinin nedenlerinden biri de pek çok alanda dünyayla entegrasyona gitmiş olmasıdır. Çin uluslararası örgütlerden; IMF (Uluslararası Para Fonu), Dünya Ticaret Örgütü, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu, Güneydoğu Asya Ülkeleri Örgütü, Afrika Kalkınma Bankası, Asya Kalkınma Bankası, Karayipler Kalkınma Bankası, G-77, Latin Amerika Entegrasyon Birliği'ne üyedir. Günümüzde Çin dünyanın hemen her tarafında Afrika'dan Amerika kıtasına geniş bir yelpazede uluslararası ilişkilerini yürütmektedir. Bu entegrasyonla küresel anlamda yükselen güç konumunu sürdürmektedir.

Ayrıca Güneydoğu Asya Uluslararası Birliği (ASEAN), Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) gibi örgütler aracılığıyla dünyanın yarısından fazla nüfusuna karşılık gelen bir bölgede etkin konumdadır.

Çin'in 1978 sonrasında girilen yeni reform dönemiyle dünyayla entegre serbest piyasa yapısına geçişinde küresel örgütlere üyeliklerinin etkisi büyüktür. Çin DTÖ'ye (Dünya Ticaret Örgütü) girebilmek için 1986'da GATT¹⁸ Sekretaryası'na müracaat etmiş ve takriben 15 yıl süren bir müzakere döneminden sonra 2001'de DTÖ'ye üye olmuştur. Bu üyelikle kapitalist ülkelerle ticaret yapabilmesi imkanını elde etmiştir. Çin'in, DTÖ'ye üye olması dünya ile bütünleşmesinin en önemli adımı olmuştur. Çin mallarının bu sayede tüm dünya pazarlarına ulaşabilmesi bu dönemeçten sonra gerçekleşmiştir. 2005 yılında kotaların kalkmasıyla da Çin, gelişmiş ülke ekonomileriyle eşit şartlarda yarışabilme imkanını elde etmiş, böylece dünya ekonomisinde önemli bir pozisyona gelebilmiştir.

Dünya Ticaret Örgütünün zorunlu kıldığı yükümlülükler sebebiyle Çin dünya ekonomisine daha kolay eklemlenebilmiştir. DTÖ'nün getirdiği yükümlülükler arasında; yabancı şirketlerin ticarî faaliyetlerinin kolaylaştırılması, yabancı şirketlerle Çinli şirketler arasında ayrımcılık yapmama, tüm şirketlere ithalat ve

¹⁸ GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması. Amacı, gümrük tarifelerini azaltarak uluslararası ticaretin önündeki engelleri kaldırmak ve dış ticarete ayrımcılığı önlemek olarak tanımlanan GATT, ülkeler arasındaki ticareti, haklar ve sorumluluklar açısından düzenleyen uluslararası bir anlaşma konumundadır.

ihracatını izninin verilmesi, yerli girişimciyi koruma amaçlı fiyat kontrolleri yapmama, ithal mallara gümrük vergisi haricinde başka bir vergi, harç vb. uygulamama ve örgüt üyelerine ayrımcılık yapmama hususlarını sayabiliriz.

“Çin’in Dünya Ticaret Örgütüne üyeliğiyle yabancı şirketlerin bu ülkedeki faaliyetlerini daha güvenilir bir ortamda sürdürebildiklerini, yabancı şirketlere sağlanan bu güvenin de yabancı sermayenin ülkeye gelişini daha da cesaretlendirdiğini söyleyebiliriz.” (Çalık, 2011)

Önce tedrici olarak tarım üretiminde ve bu ürünlerin pek çoğunda fiyat kontrolleri gibi kolektivist uygulamadan vaz geçilerek serbest bırakmasıyla piyasa ekonomisine yöneliş başlamıştır. Bu tarımsal uygulamalardaki başarılarla güçlenen Deng Xiaoping yönetimi endüstriyel üretimde de yasal engelleri gevşeterek özel girişimlerin önünü açmıştır. Böylece ekonomide rekabeti canlandırabilmek için de verimsiz olanlardan başlayarak kamuda özelleştirmeler yapmıştır. Dış ticarete ve kalkınmaya hız vermek için ülkenin doğu bölgelerinde devlet teşviklerine sahip olan “*Özel Ekonomik Bölgeler*” açılmış ve buradaki üretim artışlarını dış ticaret için elzem olan ihracata yönlendirmesiyle devletin ihracattaki tekeline son verilmiştir. Bu “*Açık Kapı Politikası*” ile yerli girişimci ile birlikte yabancı firmalar için de ucuz girdi, teşvik ve muafiyetlerle uygun ortam oluşturulmuştur. Çin’in ekonomisindeki bu köklü politika değişiklikleri nedeniyle hem ticaret hem de doğrudan yabancı yatırımlarla Çin’in dünya ekonomisine entegrasyonu sağlanmıştır.

1991’de Çin, tamamen yabancı sermayeli kuruluşlar ve sözleşmeli girişimler için ve seçilmiş ekonomik bölgelere veya devlet tarafından özendirilen, enerji, iletişim ve ulaşım gibi projelere yatırım yapan yabancı şirketler için daha fazla ayrıcalıklı vergi işleyişi yapmıştır. Ülkenin ekonomik gelişmesinde Direkt Yabancı Sermaye Yatırımları (DYY) (FDI - Foreign Direct Investment) dikkati çeken en önemli unsurlardan birisidir. 1992’de yönetim onay verdiği 47 bin yabancı yatırımın değeri son on yılın toplamına eşit olan 57,5 milyar dolardır. Çin’in dışa açılışının ilk yıllarındaki dış ticaret ve sermaye akışları çoğunlukla Çinli nüfusu olan Singapur, Tayvan, Hong Kong gibi yakın ülkelere geliyordu¹⁹. Çin’de yatırım yapan yabancı sermayenin %80’i 1993 yılına kadar Asya Pasifik bölgesine aitti.

¹⁹ Yine de bu ülkelere gelen doğrudan yatırımların içinde batılı çok uluslu şirketlerin payının yüksek olduğu da unutulmamalıdır.

Çin, 1993'ten 2001'e kadar Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra dünyanın ikinci büyük doğrudan yabancı yatırım alıcısı olmuştur.

Günümüzde o kadar olmasa da, işgücü ucuzluğuna örnek olabilmesi açısından yapılan hesaplamalarda iPhone 4'ün Çin'de monte edilmesinin maliyeti 178 doları olup 630 dolara satılmasıyla %72'lik bir kâr oranı doğrudan yatırımı teşvikte 'o zaman için' çok cazipti. Çin işgücünün bu ürün için yatırımcıya toplam maliyeti ise 8 saatlik montaj maliyeti olan 7 dolar iken, yatırımcı aynı işlemi Amerika'da yapmış olsaydı saati 21 dolardan maliyeti 337 dolara yükselmiş olacaktı.²⁰ Bu örnek uluslararası büyük global firmaların yatırımlarında neden Çin'i seçtiğini göstermektedir (Aysan, 2013).

Çin'in dünya ekonomisinde bugünkü konumuna gelebilmesinin en önemli belirleyen iki faktör, yabancı yatırımların gelişi ve dış ticaret performansının hızla artmasıdır. Bu iki faktör birbirlerini ekonomik olarak karşılıklı uyarmıştır.

"Çin tarzı sosyalist piyasa ekonomisi" modeline geçişte Mao döneminde son verilen Çin borsalarının yeniden açılması da önemli bir gelişmedir.

Çin, askeri büyümesini, elde ettiği ekonomik güce ve büyüme hızına göre çok düşük tutma stratejisi izlemekte olup bütün ilgisini, ekonomik büyümesine yöneltmiştir. Bu safhada Çin, günümüzde stratejik savunma söylemi ile gücünü 'barışçı yükselme' stratejisi ile artırmayı sürdürmektedir. Bu stratejiyi de çok hızlı bir ekonomik büyümeye dayandırmaktadır. Bu şekilde hem ekonomik olarak büyürken hem de geleceğe hazırlanmaktadır. Çin'in hedefi, "köprüyü geçene kadar", "fincancı katırlarını ürkütmeden" Çin'i uluslararası toplumun iyi bir üyesi olduğuna ve ABD'yi hegemonik güç üstünlüğünün kendisinde olacağına inandırmaktır. Çin esasen günümüzdeki güçlü Çin'in kurucusu olarak andığımız Deng Xiaoping'in "Sakince izle, reaksiyon için hazırlıklı ol, sıkı dur, kabiliyetlerini sakla, zamanı iyi kullan, asla lider olmayı deneme ve başarmak için yeterli ol" derin stratejisini izlemektedir. Bu anlamda geleneksel tarihi tecrübesi ve kültürel birikimi ile Çin eyleme geçmek için on yılları kapsayan düşünme ve sabır prensibini tercih etmektedir (Deniz Y. , 2018).

²⁰ <http://www.guardian.co.uk/technology/2012/apr/23/bad-apple-employ-more-us-workers>

3.9. ÇİN'İN EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ

Çin'in 40 yıl gibi bir süre içinde gelişmekte olan yoksul bir ülkeden büyük bir ekonomik güce yükselişi olağanüstü bir hikâye olarak tarihe geçti. Artık günümüzde Çin, büyük bir küresel ekonomik güç olarak sahneye çıkmayı başarmıştır. Örnek vermek gerekirse bugün Çin, emtia ticareti ve sahip olduğu döviz rezervi, katma değerli imalat ve Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) bazında ekonomik büyüklük açısından dünyada ilk sıralarda yer almaktadır.

Komünist bir yönetim olmasına rağmen 40 yıldır uyguladığı kendine özgü '*Çin tarzı piyasa ekonomisi*' ile Çin'deki özel sektörün GSYİH'deki payı %60 düzeyindedir. Bundan başka kentlerde bulunan işgücünün %80'i ve yeni iş imkânlıların da %90'ı özel sektördedir. Günümüzde Çin dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi olup son 30 yılda ortalama %6 oranında büyümüştür. Çin ayrıca bugün dünyanın en hızlı büyüyen tüketici pazarı ve en büyük üretim sektörüne sahiptir.

Uyguladığı reformlar ve ekonomi politikaları ile son 40 yılda devamlı gelişme ve hızlı büyüme ile Çin, ekonomisini her 8 yılda bir katlayarak büyötmüştür. Bugün Çin, ÇKP (Çin Komünist Partisi)'nin hâkim olduğu bir 'komünist' devlet olarak kalmaya devam etmekte, ancak aynı zamanda, GSYİH'nın %70' inden fazlasını ticaretin oluşturduğu, giderek daha açık bir ekonomi olarak karşımızda bulunmaktadır. Çin'in ekonomisi, pazar ve komuta ekonomisinin ortak ve kendine özgü bir karışımıdır, ancak pazar daha fazla önem kazanmaktadır. Son 40 yıldır büyümesini ihracata dayalı gerçekleştiren Çin, GSYİH'nın %40'ını aşan bölümünü ihracatla elde etmektedir.

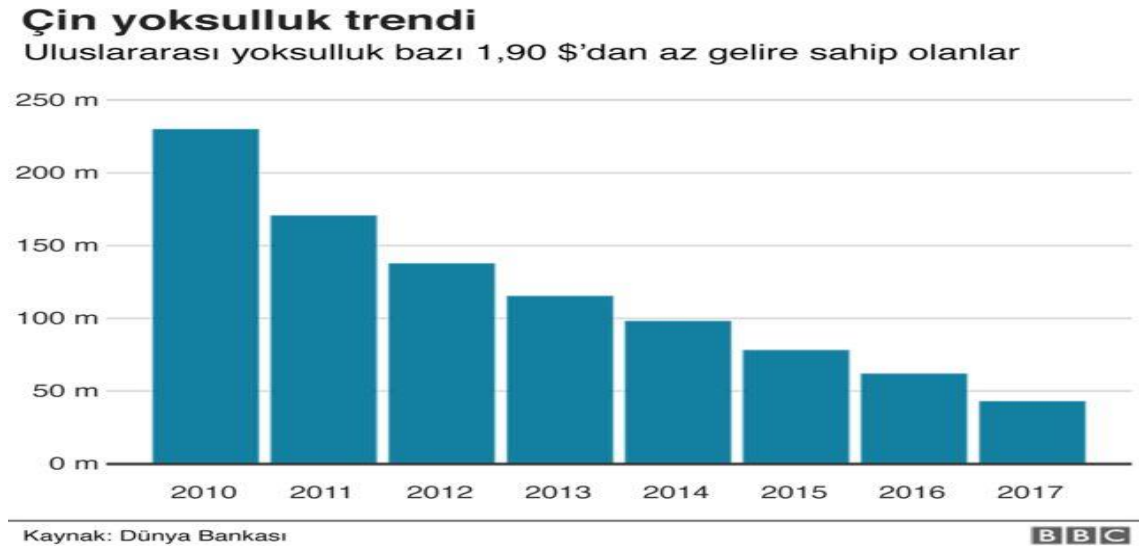
Çin'in 40 yıl gibi bir süre içinde gelişmekte olan yoksul bir ülkeden büyük bir ekonomik güce yükselişi olağanüstü bir hikâye olarak tarihe geçmiştir. Artık günümüzde Çin, büyük bir küresel ekonomik güç olarak sahneye çıkmayı başarmış durumdadır. Örnek vermek gerekirse bugün Çin, emtia ticareti ve sahip olduğu döviz rezervi, katma değerli imalat ve Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) bazında ekonomik büyüklük açısından dünyada ilk sıralarda yer almaktadır.

Ekonomide önemli ağırlığı olan kamu işletmelerinin hepsi doğrudan doğruya özelleştirilmemiş, ama devlet piyasa güçlerinin gelişmesine tedrici şekilde izin verilmiştir. Bu sayede Çin, mevcut devlet işletmelerinden personel çıkarılmadan ve kamu kesiminde büyük üretim düşüşleri yaşanmadan, özel sektör tarım

kesimini terk edenleri ve işgücüne yeni katılanları istihdam ederek büyümüştür (Yılmaz İ. , 2012).

Genel olarak ülkelerin ekonomilerinin gelişmelerine bakıldığında Çin'in ekonomik yükselişine benzer bir gelişme nadir görülür. Günümüzde Çin, dünyanın en büyük ekonomisi olma yolunda ilerlemektedir, ancak bu unvana yüz yıldan biraz daha uzun bir süre önce de sahip bulunmaktaydı. Çin'in uzun vadeli ekonomik gelişimi hakkındaki bilgilerimiz, Maddison'un yıllar boyunca yaptığı Çin'in ve dünya ekonomisinin geçtiğimiz 2000 yıl boyunca seyrini izlediği bir dizi dikkate değer araştırmada, küresel ekonominin uzun vadeli büyümesi hakkındaki anlayışımızı derinleştirmiştir. Dünya bir dizi yeni ekonomik fırsat ve zorluklarla karşı karşıyadır ve bunların kalbinde Çin yatmaktadır. Yıllarca süren olağanüstü büyüme, Çin'i küresel ekonominin lokomotiflerinden biri haline getirerek büyük faydalar sağlamıştır. Milyonlarca Çinlinin hayatı dönüştürülerek onlara çalışma, seyahat ve kişisel gelişim için yeni fırsatlar çıkarmıştır. Ancak Çin bu büyüme yolunda devam ederken ele alınması gereken zorlukları da elbette vardır. Bu zorluklar; gelir dağılımında artan eşitsizlik, bölgesel eşitsizlikler, hızlı şehirleşme, iç göçler, nüfus yaşlanması, çevresel bozulma ve yeniliğin önündeki engeller olarak sıralanabilir.

Grafik 6. Çin Yoksulluk Trendi (2010-2017)

Çin'in ekonomi, inovasyon ve çevresel performans gibi konularına ilave-ten, bunun yanı sıra Afrika ve Güney Amerika'daki ülkelerle büyüyen ekonomik ilişkileri de gözlemlenmektedir. Bu ülkelerin Çin ile ekonomik ilişkilerinin derinleşmesi küresel politika sorunlarına yanıtlar geliştirmedeki rolünü belirlemede önemli

olabilir. Ülke ekonomilerinin nereye gittiğine hazırlanmak için, elbette, önce nereden geldiğini anlamak gerekir.

Çin günümüzde öteden beri bildiğimiz ekonomi politikaları uygulamıyor, Çin bugün hem devlete hem de sermayeye inanan bir bakış açısıyla yönetiliyor (Teid, 2014).

Çin'de yapılan ekonomik reformların bir ana özelliği de, piyasa için üretim yapan kamuya ait olmayan özel işletmelerin önündeki engellerin kaldırılmasıdır.

Çin son 25 yılda yıllık %10'dan fazla büyüme elde ederek dünyada en hızlı gelişen büyük ülke ekonomisi olmuştur. Aslında komünist bir cumhuriyet olan Çin 1978'den beri ekonomisini kapitalist usulle yönetmektedir.

Çin bir sanayi ve tarım ülkesi olarak halihazır işgücünün yüzde 70'inden fazlasını istihdam edebilmektedir. Elektronik, tarım ve konfeksiyon alanında her yıl 1.2 milyar ABD Doları değerinde ihracat yapıyor. 2019 yılı itibarıyla kişi başına düşen GSYİH 10.000 dolar ve resmi yoksulluk oranı yüzde 10'dur. Çin'in para birimi Yuan (Renminbi)'dir²¹. Ülke insanî gelişmişlik endeksinde 86. sıradadır. Ocak 2020 itibarıyla 1 ABD Doları = 6,93 Çin Yuan'ıdır (Göktürk, 2019).

²¹ "Renminbi", 1949 yılında kurulduğu dönemde Çin Komünist Halk Cumhuriyeti tarafından tanıtılan para biriminin resmi adıdır. Renminbi, ÇHC'nin resmi para birimi olup Mandarin dilinde "halkın para birimi" anlamındadır. Renminbi, Çin Halk Bankası tarafından verilir. RMB 1 Ekim 2016'da, IMF'nin kullandığı (özel çekme hakları) para birimleri sepetine (rezerv para birimi) alınan ilk gelişmekte olan piyasa para birimi oldu.

Yuan para birimi (Renminbinin)nin bir birimidir. Renminbi ve Yuan genellikle birbirinin yerine kullanılır. Yuan Renminbinin temel birimidir, ancak Çin para birimi anlamında kullanılır. Renminbi para biriminin adıdır, Yuan ise birincil Renminbi biriminin adıdır. "Yuan", Renminbi para biriminin bir biriminin adıdır. Bir şey bir Yuan veya 10 Yuana mal olabilir. 10 Renminbiye mal olduğunu söylemek doğru olmaz.

Bu, Birleşik Krallık'ın resmi para birimi olan sterlini tartışırken "sterlin" ve "pound" arasındaki farka benzer. Finans çevrelerinde, "Renminbi" (veya RMB) kelimesi genellikle "Yuan" (veya CNY, "Çin Yuanı"nın kısaltması) olarak tercih edilir. Jiao ve Fen de Renminbi birimleridir. Bir Yuan on Jiao'ya bölünür ve bir Jiao on Fen. (1 Yuan = 10 Jiao ve 1 Jiao = 10 Fen).

Renminbinin değeri 2005 yılına kadar ABD dolarına sabitlenmişti. Çin merkezi planlamadan pazar ekonomisine geçişini sürdürürken ve dış ticarete katılımını artırırken, Renminbi Çin endüstrisinin rekabet gücünü artırmak için değersizleştirildi. Önceleri Renminbi'nin resmi döviz kurunun satın alma gücü paritesine göre %37.5 daha düşük değerde olduğu iddia edilmişti. Ancak, daha sonra, Amerikan Federal Rezervi ve diğer büyük merkez bankalarının nicel kolaylaştırma önlemleri, Renminbinin 2012 yılının ikinci yarısına kadar denge değerinin %8'i kadar az olmasını sağladı. 2006 yılından bu yana, Renminbi döviz kurunun dünya para birimleri sepetine atıfta bulunularak belirlenen sabit bir baz oranı etrafında dar bir marjda yüzmesine izin verilmiştir. Çin yönetimi döviz kurunun esnekliğini aşamalı bir şekilde artıracığını belirtti. Renminbi'nin hızlı bir şekilde uluslararasılaşması ile, 2013'te dünyanın en çok işlem gören sekizinci., 2015'te beşinci., ancak 2019'da altıncısı oldu.

“Çin ekonomisi 2010 yılından itibaren çift haneli büyüme rakamlarından tek haneli büyüme rakamlarına geçiş yaptı. 2015 yılından 2017'nin sonuna kadar dönemde yeni büyüme oranları %6,5 - 7,0 bandına oturmuş görünüyor. Bu durum önceki dönemlere göre büyümede bir yavaşlamayı temsil etse de Çin ekonomisi gibi 11 trilyon ABD doları büyüklüğe ulaşmış bir ekonomi için %6,5 - 7 arası bir büyüme hızı da oldukça yüksek. Büyüme hızı önceki çift haneli döneme göre düşse de yeni dönemde Çin'in GSYİH'sinde önceki dönemlere göre mutlak olarak daha büyük bir artış yaşanıyor” (Rabinovitch, 2018).

2018 ortalarından 2020 yılı başlarına kadar Çin GSYİH Yıllık Büyüme Oranı üçer aylık dönemler için sırasıyla 6.9, 6.7, 6.5, 6.4, 6.2, 6 ve 6 bandında seyretmiş, 2020 yılı ilk üç aylık dönemde covid19 salgını etkisiyle -6,8 den sonra tekrar ikinci yarıda 3,2, sonra yine üçer aylık dönemlerde 4,9 ve 6,5 olmuş ve 2021 ilk çeyreğinde rekor artışla 18,3 olmuştur.

Çin'in yenilikçi hükümet politikaları, bilim, teknoloji, mühendislik alanlarında yetişmiş insan gücü ve büyük Ar-Ge harcamaları ile daha gelişmiş yüksek değerli üretim gücü olmaya devam etmektedir.

“Çin, Dünya Bankası verilerine göre, 2019 yılında Çin'in nominal GSYİH'si 14,1 trilyon Amerikan Doları olmuştur. Bu değerle ABD'nin ardından dünyanın en büyük 2. ekonomisi konumundadır. Dış ticaret verileri açısından ise: en yüksek ticaret hacmine sahip, en fazla dış ticaret fazlası veren, birinci sıradaki ihracatçı ve ikinci sıradaki ithalatçı ülkedir.” (Ticaret Bakanlığı, 2020) Çin'in GSYİH değeri dünya ekonomisinin yüzde 11,81'ini temsil ediyor. IMF ve OECD kaynaklarına göre temel ekonomik göstergeler aşağıdaki tabloda gösteriliyor.

Tablo 4. Çin'in Temel Ekonomik Göstergeleri (2017-2019)

	2017	2018	2019	2020*	2021*	2022*	2023*
GSYİH (Cari Fiyatlar - milyar \$)	23.130	25.293	27.307	27.805	30,956	27.347	28.546
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar -%)	6,95	6,75	6,11	1,2	9,2		
Kişi Başına Düşen GSYİH (PPP - \$)	14.344	15.343	16.116				
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)	1,56	2,11	2,9	3,05	2,6		
Nüfus (Milyon)	1.390	1.395	1.400	1.404	1.408		

Kaynak: IMF, OECD (* Tahminler)

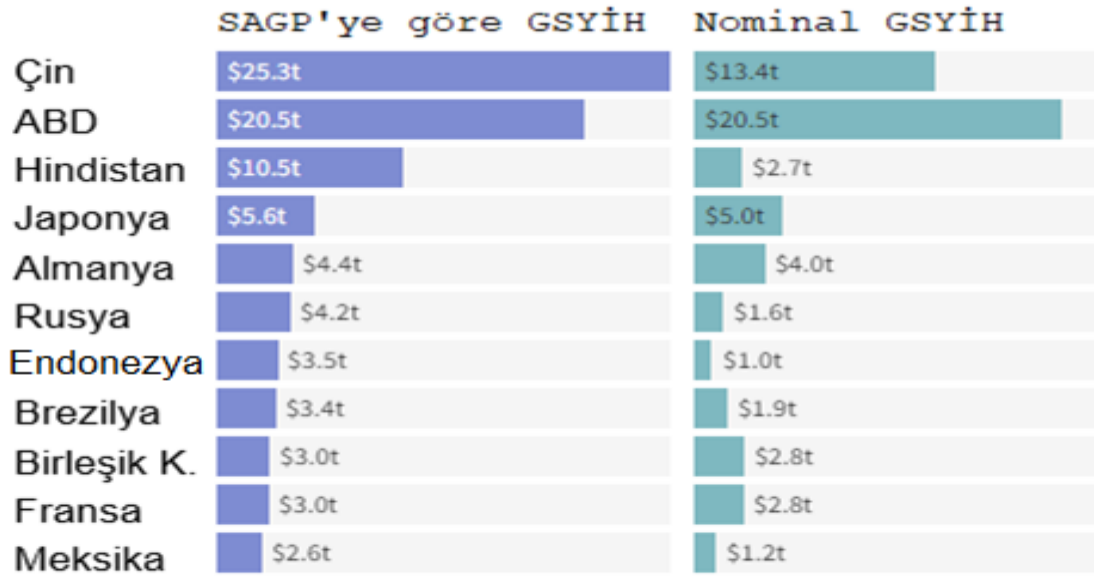
Tablo 5. Ülkelerin Nominal ve SAGP'ye göre GSYİH'ları (Trilyon ABD Doları)

Ülkeler	SAGP'ye göre GSYİH (t\$)	Nominal GSYİH (t\$)
Çin	25,3	13,4
ABD	20,5	20,5
Hindistan	10,5	2,7
Japonya	5,6	5,0
Almanya	4,4	4,0
Rusya	4,2	1,6
Endonezya	3,5	1,0
Brezilya	3,4	1,9
Birleşik K	3,0	2,8
Fransa	3,0	2,8
Meksika	2,6	1,2

Kaynak: IMF (International Monetary Fund)

Yukarıdaki tabloun aynı değerlerle grafik şekli aşağıdadır.

Grafik 7. Ülkelerin Nominal ve SAGP'ye göre GSYİH'ları (Trilyon ABD Doları)

Source: International Monetary Fund Chart: Investopedia

Kaynak: IMF (International Monetary Fund, Grafik: Investopedia

3.10. ÇİN'İN EKONOMİK BÜYÜMESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Çin'in ekonomik büyümesinde devlet kontrolünde başarılı bir dönüşüm süreci görmekteyiz. Bu başarılı süreçte Çin ani şok etkili hazır paket ekonomi politikaları uygulamamış, aksine kendi geliştirdiği ekonomi politik modeli uygulamıştır. Bu model oldukça başarılı bir performans ortaya çıkarmıştır. Böylece elde edilen bu başarılı yöntem kalkınma sürecindeki birçok ülkeye yol açıcı bir nitelik sunmaktadır. Bu süreç, komünist sistemdeki Çin'in, devlet kontrolünde büyük sarsıntılar yaşamadan, piyasa ekonomisine aşama aşama başarılı bir geçiştir.

Çin'in hızlı ekonomik büyümesi ekonomistler tarafından genellikle iki ana faktöre bağlanır: Birincisi *büyük ölçekli sermaye yatırımı* ve ikincisi *hızlı verimlilik artışı*. Bu iki ana faktörün birbirini beslediğini söylenebilir. Birinci faktör olan tasarruflara tarihsel olarak baktığımızda Çin'in hep yüksek oranda tasarruf sağlayabildiğini görebiliriz. Reformlar henüz yeni başladığında 1979'da yurtiçi tasarruflar GSYİH'nın %32'si idi. Ancak, bu dönemde Çin'de tasarruflarının çoğu, KİT'lerin kârlarından elde ediliyordu. Ademi merkeziyetçiliğe yönelen ekonomik üretim reformlarıyla, Çinli hane halkı tasarrufları ve kurumsal tasarruflar önemli ölçüde büyümüştür. Neticede bugün, büyük ekonomiler arasında brüt tasarrufları en yüksek olan Çin'in GSYİH oranıdır. İkinci faktör olarak verimlilikteki artışların Çin'in hızlı ekonomik büyümesindeki önemi de büyüktür. Yapılan ekonomik reformlar ile

yüksek verimlilik ortaya çıkmış, bu yüksek verimlilik de üretimi artırmış ve artan üretimle ekonomiye ek yatırım için gerekli olan kaynağı ortaya çıkarmıştır.

Çin'in teknolojiye geçişi, ülkenin araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) için yaptığı muazzam harcamalara baktığınızda belirgin hale gelmektedir. Çin 2012'de Ar-Ge'ye akıllara durgunluk veren 1 trilyon RMB (160,6 milyar ABD Doları) harcamıştır. Bu, dünyadaki en yüksek ikinci Ar-Ge harcaması ve dünyanın toplam Ar-Ge harcamasının beşte birini oluşturmaktadır. Bundan başka yapılan tarım reformları da üretimin artmasında etkili olmuş ve böylece tarım çalışanları daha üretken olan imalat alanına kaymıştır. Ekonomik kaynakların daha üretken kullanılmasıyla ortaya çıkan üretkenlikteki gelişmeler kaynakların daha üretken alanlara tekrar tahsisine imkân sağlamıştır. Ekonominin adem-i merkezileştirilmesi, hükümet tarafından kontrol edilen KİT'lere göre, daha çok piyasaya uygun çalışma eğilimindeki özel şirketlerin güçlenmelerine sebep olmuştur. Böylece yerel yönetimler hükümet iznine tabi olmadan işletmeler kurup işletebilmişlerdir. Ayrıca DYY da yepyeni teknoloji ve gelişmeleri beraberinde Çin'e getirmiştir. "DYY'nin ev sahibi ülkeye olumlu etkilerinin arasında gelişmekte olan ülkelerin sermaye birikimini hızlandırması, teknoloji ve işletmecilik bilgisini beraberinde getirmesi ve ekonomik büyümeye yardımcı olması bulunmaktadır." (Nur & Dilber, 2017)

Merkezi Singapur'da bulunan finans kuruluşu DBS'nin Çin araştırmaları baş ekonomisti Chris Leung'e göre "Komünist Parti Çin'de iktidara geldiğinde ülke çok yoksuldu. Ne ticaret ortakları ne diplomatik ilişkileri vardı; kendi kendine yetmeye çalışıyordu". Çin son 40 yılda yaptığı bir dizi piyasa reformları sayesinde dış ticaretle yatırım akışı sağlayarak yüz milyonlarca kişiyi yoksulluktan kurtarmıştır. Ekonomik reformlar yüz milyonlarca Çinlinin gelirinin artmasına yol açmıştır." (Harrison & Palumbo, 2019)

Grafik 8. Yıllık Bazda Çin'in Ekonomik Büyüme Oranı (1978-2018)

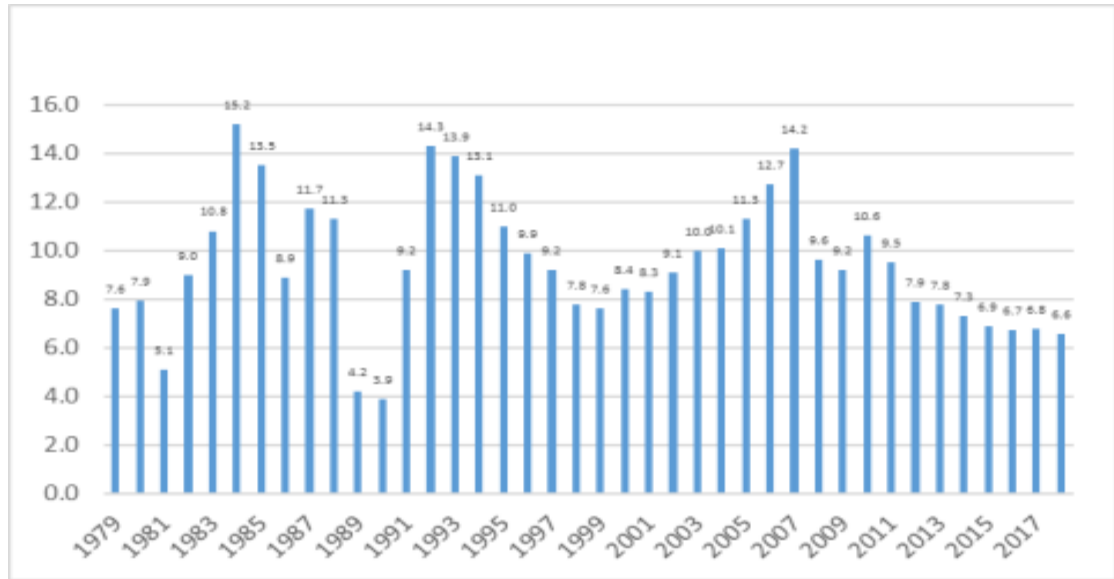

Deng'in önderliğinde başlatılan ihracata dayalı büyüme modeli ile, yakalanan dış ticaret performansı sayesinde Çin'de eşi benzeri görülmemiş büyüme rakamları ortaya çıkmıştır. 1978 reformlarından bu yana Çin'in ekonomisi ortalama olarak %10'lar seviyesinde büyüme yakalamıştır. Nüfus miktarındaki ezici üstünlüğe rağmen 1978 yılında dünya üretiminin %2'sinden daha az bir miktarını gerçekleştirebilen Çin, 2018 yılında tüm dünya üretiminin %18,5'ine denk düşen 13,6 trilyon dolarlık üretim hacmiyle 20,6 trilyon dolarlık çıktı üreten ABD'nin ardından dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumundadır. Çin tarafından üretilen bu çıktı küresel ticarete konu olan hem nihai malları hem de diğer ülkelerin üretiminde önemli yer tutan ara girdi mallarını içermektedir. Bu nedenle Çin'in ekonomisindeki büyüme ya da yavaşlama, en büyük ihracat ortakları Çin olan Asya ülkeleri başta olmak üzere tüm dünya ekonomileri için gaz ya da fren görevi olabilmektedir. Bu nedenle başta komşu Asya ülkeleri olmak üzere Amerika dahil tüm dünya ülkeleri hem ithalatın merkezi hem de devasa nüfusuyla önemli bir pazar olarak Çin'in ekonomisini yakından takip etmektedirler. 2008 krizinden bu yana küresel talep daralmasından kaynaklı olarak eski çift haneli büyüme rakamlarının uzağında kalınsa da Çin'in katma değeri çok daha yüksek olan teknoloji yoğun üretime geçme stratejileri ile yakın gelecekte olumlu geri dönüşler alabilecektir.

Günümüzde Çin, gerçek bir **Bilim ve Teknoloji (BT)** merkezine dönüşmeyi başarmıştır. Bunun ana itici gücü Çin Komünist Partisinin 12. Beş Yıllık Planıdır. 12. Beş Yıllık Plan tarafından belirlenen tüm büyük ekonomik hedeflerin yerine getirilmiştir. Ticaret Bakanı Gao Hucheng, ihracat hacminin 2011'den 2015'e her yıl yüzde 6,5 arttığını ve 2015 yılında dünya toplamının yüzde 13,2'sini oluşturduğunu, aynı dönemde hizmet ticaretinde ise yıllık büyümenin yüzde 13,6 olduğunu ve dünyada ikinci sırada yer aldığını söylemiştir. Bakana göre, Çin 2011'den 2015'e kadar toplam 620 milyar dolarlık doğrudan yabancı yatırım kullanmıştır. Bu, önceki beş yıla göre yüzde 30'luk bir artıştır. Aynı dönemde, Çin'in Yurtdışı Doğrudan Yatırımı yüzde 14,2'lik bir yıllık büyüme ile dünyanın üçüncü en büyük büyümesine ulaşmıştır. (Çin 12. Beş Yıllık Plan incelemesi, 2015)

Reform öncesi döneme göre Çin'in ekonomisi, ekonomik reformlarla büyük ölçüde büyümüş ve ekonomik kesintilerden uzak kalmayı başarabilmiştir. Çin'in yıllık reel GSYİH ortalaması 1979'dan 2018'e kadar, %9,5'ti.

Grafik 9. Çin Yıllık Reel GSYİH Büyümesi: 1979-2018 (yüzdelik değişimi)

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, Nisan 2019

586 milyar doları bulan teşvik uygulayarak ekonomik altyapısını finanse etti. Bu teşvik ile küresel anlamda Çin ürünlerine yönelik ani isteksizliğin etkilerini izale etmiş oldu. Aşağıda 2007-2018 yılları arasında Çin'in Reel Yıllık GSYİH Büyümesi görülüyor.

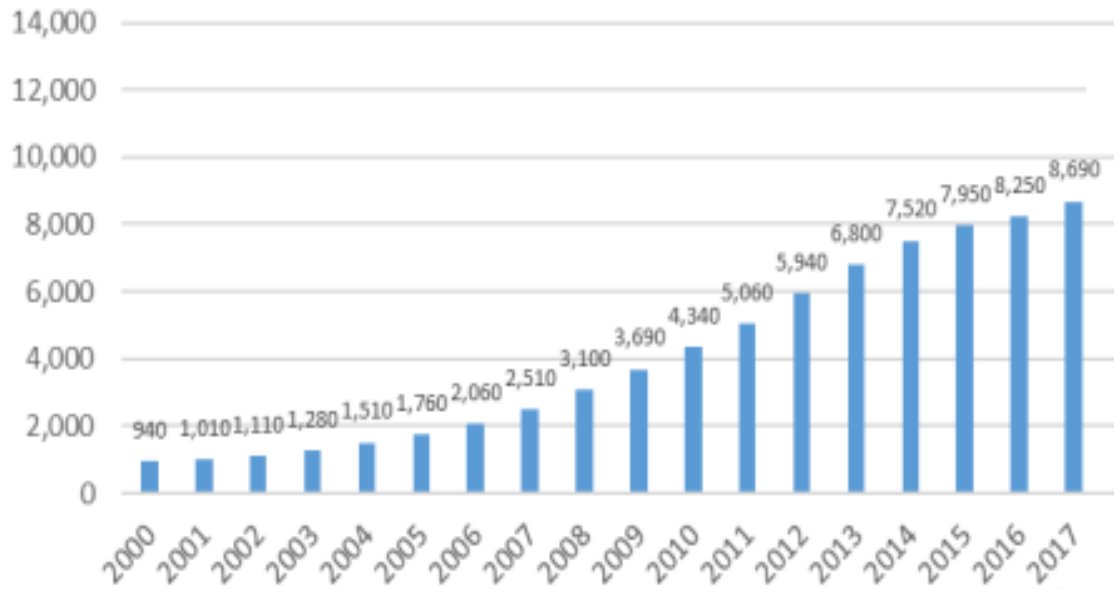
Grafik 10. Çin'in Reel Yıllık GSYİH Büyümesi: 2007-2018 (yüzde)

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Database, Nisan, 2019

Dünya Bankası, Kişi Başına Gayri Safi Milli Gelir metodolojisini kullanarak ekonomilerin gelişmişlik düzeylerini sınıflandırmaktadır.

Grafik 11. Çin'in Kişi Başına GSMH Dünya Bankası Ölçümleri: 2000-2017

Kaynak: Dünya Bankası

Source: World Bank

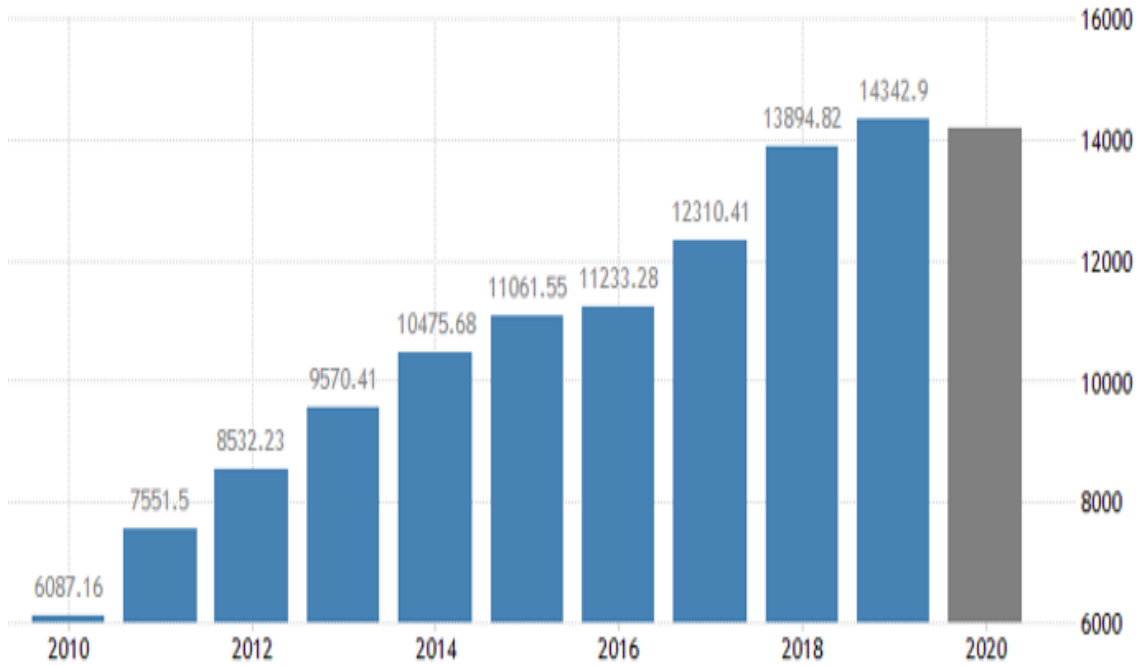
Satın alma gücü paritesi temelinde, üretici, mal ve döviz rezervleri sahibi olarak dünyanın en büyük ekonomisi Çin oldu. Çin'in ekonomisi, reel GSYH büyümesi 2007'de %14,2'den 2018'de %6,6'ya geriledi ve Uluslararası Para Fonu (IMF) bunun 2024 yılına kadar %5,5'e düşeceğini öngörüyor. Önceki

deneyimlemelerine dayalı daha düşük büyüme oranları benimsemeyi tercih etmektedir. Çin hükümeti, bu yavaş ekonomik büyümeyi benimsedi buna “*yeni normal*” diyor ve Çin’in yeni büyüme modeli olarak benimsiyor.

Çin yönetimi de artık şimdilerde bu “*yeni normal*” dedikleri daha yavaş ancak temkinli büyüme modelini benimsedi. Bu yeni normal büyüme modeli ile; Çin sabit yatırım ve ihracata daha az, özel tüketim, hizmetler ve inovasyona daha çok bağlı olan yeni bir büyüme modeline yönelmiştir. Bunun gibi yeni ekonomik reformlarla, Çin hükümeti, orta gelir tuzağına düşmekten kurtulmayı amaçlıyor.

Çin'deki Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH) 2019'da 14342.90 milyar ABD doları değerindeydi. Çin'in GSYİH değeri dünya ekonomisinin %11,81'ini temsil ediyor.

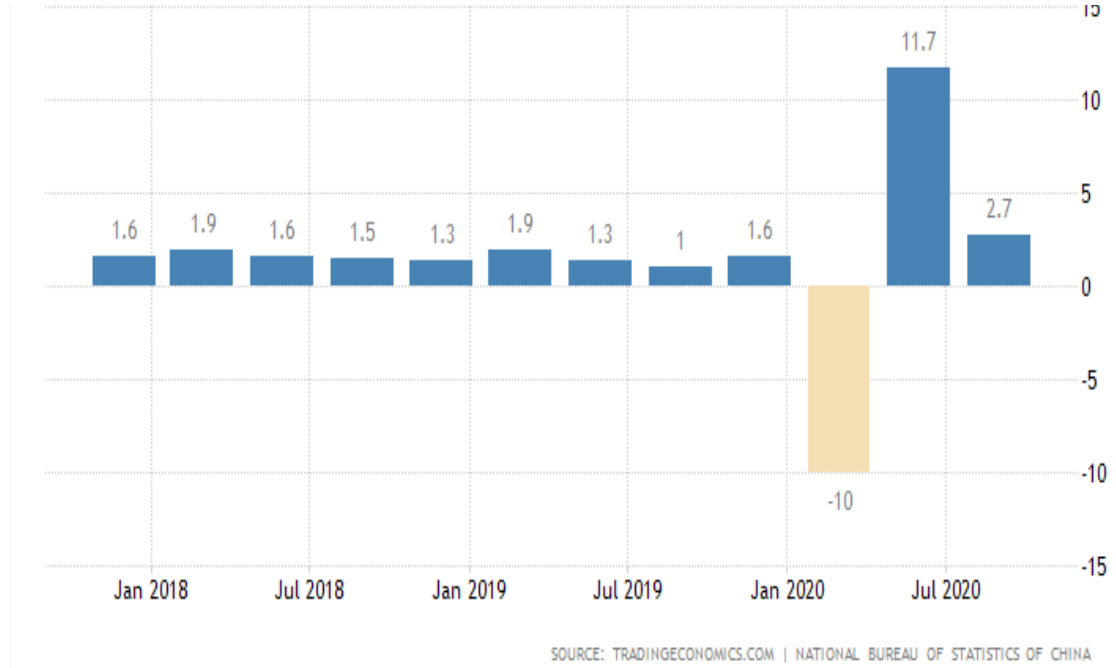
Grafik 12. Çin GSYİH

Kaynak: tradingeconomics.com

National Bureau of Statistics of China

Grafik 13. Çin'in Ekonomik Büyümesi (3'er aylık dönemler)

Kaynak: Çin Ulusal İstatistik Bürosu

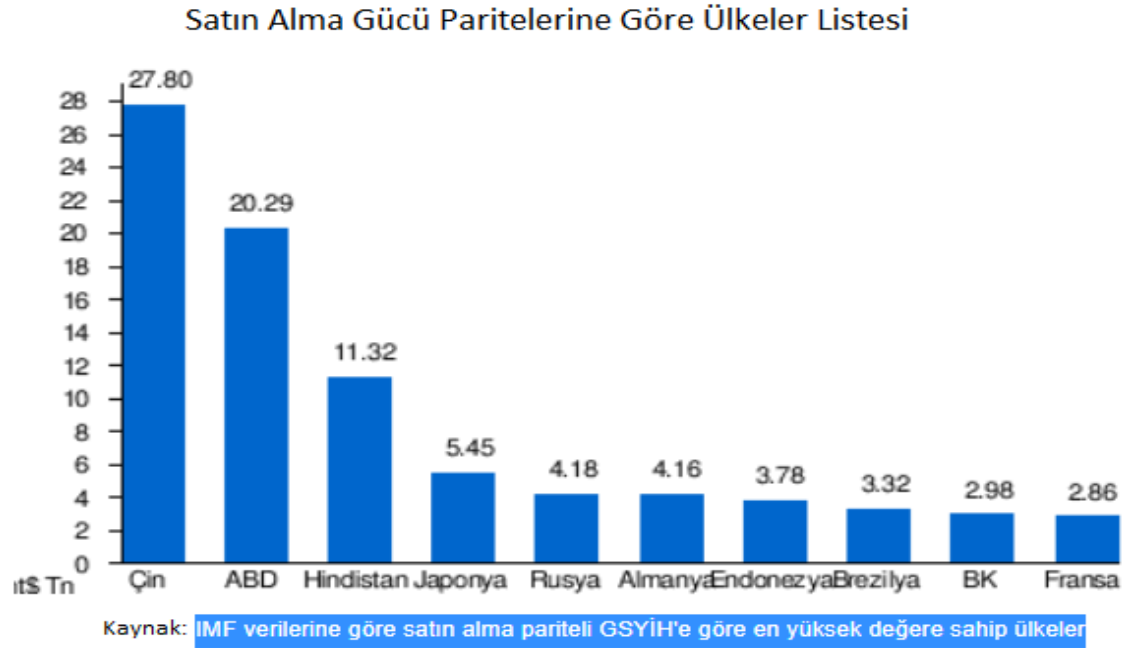
National Bureau of Statistics of China

Source: tradingeconomics.com

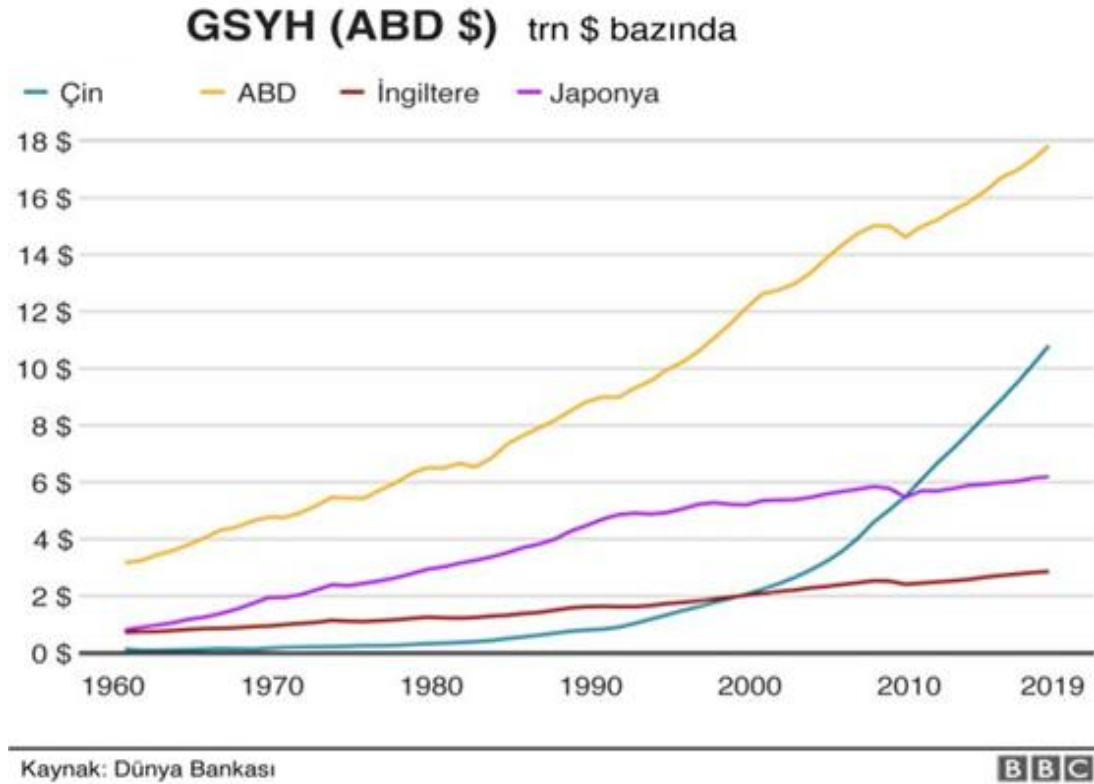
Çin'in ekonomisi, önceki çeyrekte yukarı yönlü revize edilen yüzde 11,7'lik bir artış ve yüzde 3,2'lik bir genişleme beklentisinin altında, Eylül 2020'ye kadarki üç ayda mevsimsellikten arındırılmış yüzde 2,7 büyüdü.

IMF'nin, Dünya Bankası tarafından yürütülen fiyat anketlerine dayanarak hazırladığı rapora göre Çin'deki mal ve hizmet fiyatları, ABD'indeki seviyenin yaklaşık yarısı kadardır. Bu fiyat farkının ayarlanması ile, Çin'in 2018 GSYİH'sı 13,4 nominal ABD doları iken SAGP üzerinden bakıldığında ise 25,3 trilyon ABD doları olarak çıkar, ki buna bakılırsa bu rakamla Çin ABD'yi geride bırakmış, dünyanın en büyük ekonomisi olarak görülür. Aşağıdaki iki grafikte satın alma gücü pariteleri GSYİH'e göre en yüksek değere sahip ülkeler listesi görülüyor.

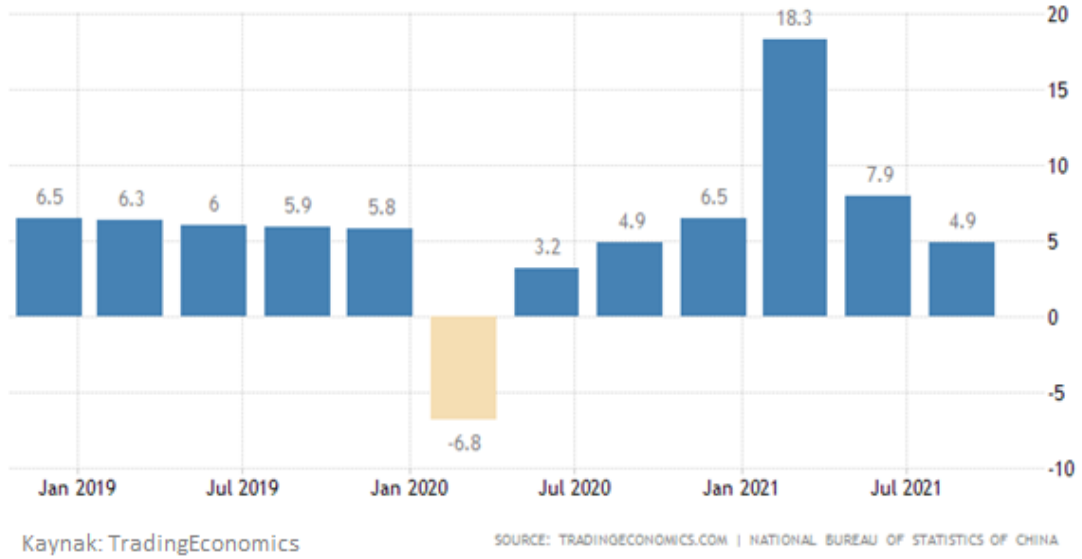
Grafik 14. Satın Alma Pariteli GSYİH'e göre en yüksek değere sahip ülkeler. (Trilyon \$)

Grafik 15. Çin, ABD, İngiltere ve Japonya GSYH (ABD\$)

Grafik 16. Çin'de GSYİH Yıllık Büyüme Oranı

Bugün inovasyonla hareket eden bir ekonomi hedefleyen Çin bunu son derece hızlı gerçekleştirmektedir.

3.11. DIŞ TİCARET YAPISINDAKİ GELİŞMELER

1978'lerden sonra, Çin, hızlı büyüme sürecine girdi ve gelişmekte olan ülkeler arasında dünyada DYY girişinin en fazla olduğu ülke haline geldi. Bu anlamda 1979–1998 yılları arasında ülkeye 320 bin yabancı firma kayıt yaptırmıştır (Kızıltan, 2004).

London School of Economics'in (LSE) verilerine göre, 1978'de Çin'in ihracatı 10 milyar dolar ile dünya ticareti içinde yüzde 1'lik bir paya sahipken, bu miktar 1985'te 25 milyar dolara, bundan 20 yıl kadar sonra ise 4,3 trilyon dolara ulaşarak Çin'i dünyanın en büyük ticaret ortağı haline getirdi (Harrison & Palumbo, 2019).

Çin verilerine göre, 2013 yılında Çin 130 ülkenin en büyük ticaret ortağıydı. Günümüzde Birleşmiş Milletlerin tanıdığı 206 ülke olduğuna göre, bunun ifade ettiği ekonomik büyüklüğü daha rahat görebiliriz.

Aşağıda Tablo 5'te Ticaret Bakanlığından elde edilen rakamlarla 2001-2019 yılları arasında Çin dış ticareti, ihracat, ithalat, hacim ve denge şeklinde tablo olarak görülüyor.

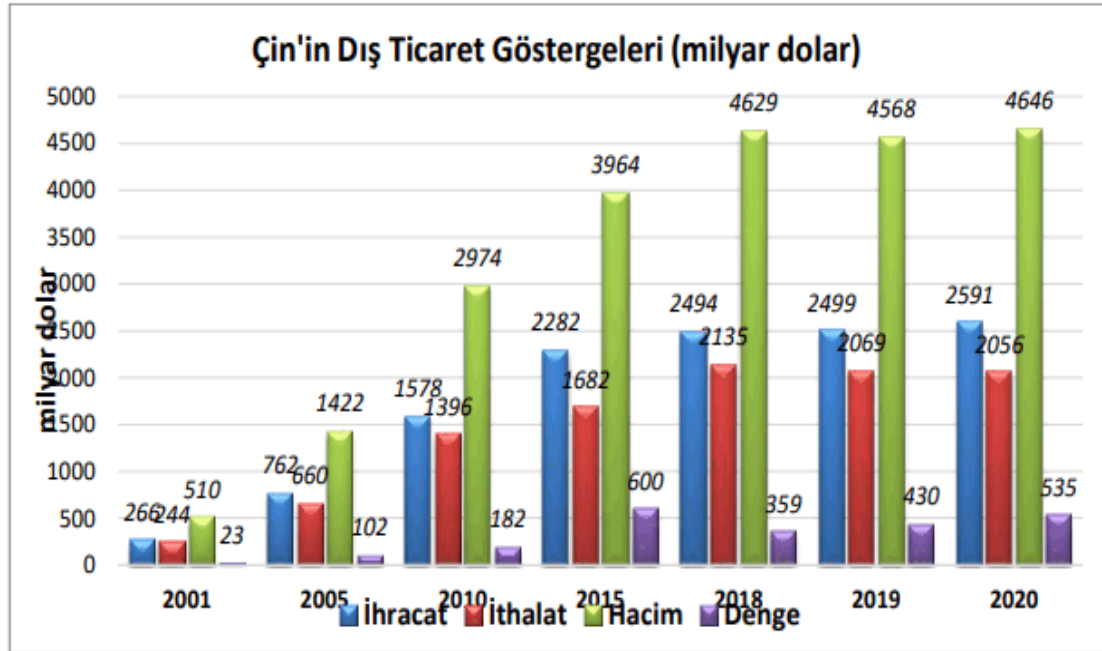
Tablo 6. Çin'in Yıllara Göre Dış Ticareti

YILLAR	İHRACATI	İTHALATI	HACİM	DENGE
2001	266 098 209	243 552 881	509 651 090	22 545 328
2005	761 953 410	659 952 762	1421 906 172	102 000 648
2010	1577 763 800	1396 001 600	2973 765 400	181 762 200
2015	2281 855 922	1681 670 816	3963 526 738	600 185 106
2017	2271 796 142	1840 957 060	4112 753 202	430 839 082
2018	2494 230 195	2134 987 265	4629 217 460	359 242 930
2019	2498 569 866	2068 950 255	4567 520 121	429 619 611

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

Aynı şekilde aşağıda grafikte 2001-2020 döneminde Çin dış ticareti ihracat, ithalat, hacim ve denge rakamları görülüyor.

Grafik 17. Çin'in Dış Ticaret Göstergeleri (milyar dolar)

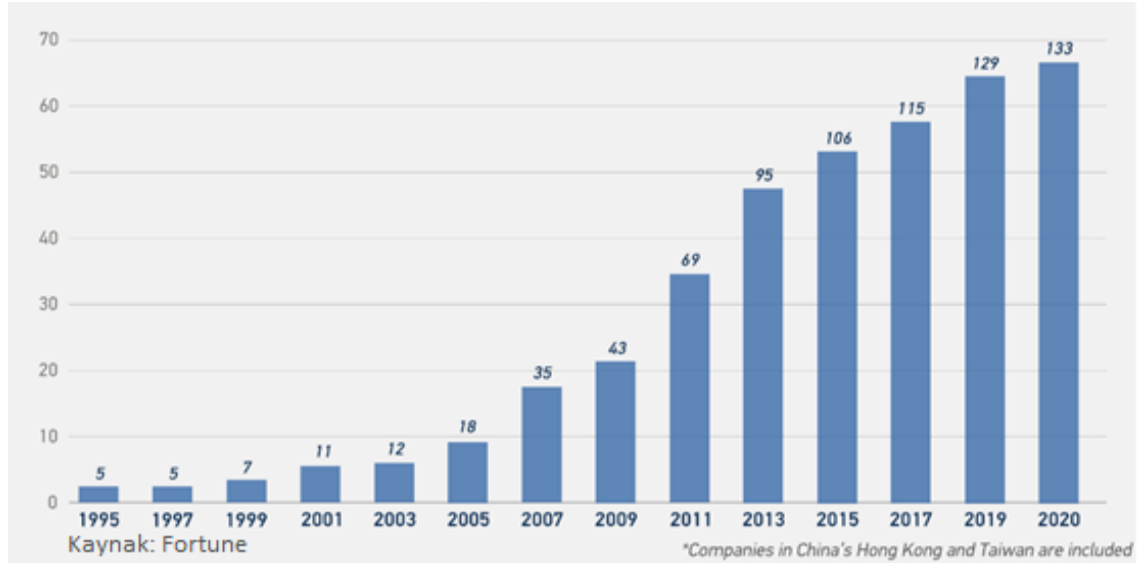
Kaynak: Trademap

Ticaret Bakanlığı: Çin Ülke Profili_18_nisan_2021.pdf

Fortune dergisinin 2009'da dünyanın en büyük 500 şirketi listesinde Çinli 29 firma varken, 2016 yılında dünyanın en büyük 500 firması içinde Çinli firma sayısı 103'e çıktı. Aynı yıl listedeki 103 Çinli firmanın içinde, sermayesinin yarısı veya daha fazlasına Çin devletinin sahip olduğu firma sayısı 75 ve Çin 2016'da

bu firmalarla 7,2 trilyon dolar gelir elde etti. Aynı yılda bu 75 Çinli firmada toplam 16,2 milyon işçi çalışıyordu ve bu 75 firmanın varlığı 20,7 trilyon dolardı. 103'ten geriye kalan diğer 28 Çinli firma da hükümetten bağımsız olmayıp hükümetle mali bağlantıları olan firmalardı. Aşağıdaki grafikte Çin anakarası, Hong Kong ve Taiwan dahil yıllara göre Fortune 500'deki Çinli firma sayıları görülüyor.

Grafik 18. Fortune Global 500 listesinde Çinli Firma sayıları

Hızlı bir büyüme ivmesi ile Çin son yıllarda İngiltere ve Fransa'yı geçerek dünyanın en güçlü ekonomileri arasına girmiştir. Çin'in böyle hızlı büyüyebilmesinde yabancı yatırımcılara büyük kolaylıklar sağlaması ve ucuz iş gücü nedeniyle dünya devlerinin üretimlerini Çin'e kaydırması şüphesiz en önemli faktörlerdendir. İthal edilen malları inceleyip örnek alan Çin, kendi üretim yelpazesini de genişletmiştir. Çin 1978 yılından itibaren gümrük vergilerini kademeli olarak azaltarak teknoloji transferi yapmanın yolunu da açmıştır. Çin hükümeti kaliteli ve özgün ürünler üretmek için AR-GE çalışmalarına yıllık 30,5 milyar dolar ayırdı.

Dış ticarete açıldığından beri ve 1979'da yatırım ve serbest piyasa reformlarını hayata geçiren "Çin, 2018'de %9,5 büyüme ortalaması ile yıllık gayri safi yurtiçi hâsılası (GSYİH) en hızlı büyüyen ekonomiler arasında Dünya Bankası tarafından "tarihteki büyük ekonomi" olarak nitelendirilmiştir. Bu büyüme ile Çin yaklaşık 850 milyon insanın yoksulluktan kurtulmasını sağlamıştır. Çin'in 2018'deki %6,6 büyümesi, yakın 3 yılın en yavaş büyümesi olmuştur. Ancak ekonomisinin büyüklüğü göz önüne alındığında, bu, yaklaşık 1,2 trilyon dolarlık ek talebi temsil etmektedir. 2007'de %14'lük büyüme ürettiğinin neredeyse iki katı

durumu göstermektedir. On yıl içinde yaklaşık 4 trilyon dolarlık bir ekonomiden yaklaşık 13 trilyon dolarlık bir ekonomiye geçen Çin, bahsettiğimiz gerçeğiyle büyüme oranının geçmişine bakmaya değer.” (Rabinovitch, 2018)

1978 yılından bu yana, Çin’in ekonomisinde gözlemlenen büyüme, dış ticaret ve dış dünya ile arasındaki sermaye hareketlerine ait rakamlar, yapılan reformların Çin’in ekonomik performansındaki devasa etkilerini göstermektedir.

Bir diğer önemli nokta ise Çin Halk Cumhuriyeti 90’ların başından bu yana devamlı olarak dış ticaret fazlası vermesi ve bu sayede 3 trilyon doları aşan döviz rezervleri ile açık ara farkla dünyanın en fazla döviz rezervlerine sahip ülkesi konumunda olmasıdır. Yine büyük ölçüde buradan doğan tasarrufları sayesinde Çin hükümeti Amerikan Hazine Tahvillerine 1 trilyon doların üzerinde yatırım yaparak ABD’yi kendisine borçlu kılmış ve bir anlamda Amerika’nın kendisine karşı olası saldırgan politikalarında hareket kabiliyetini kısıtlamıştır.

Ayrıca Çin devletinin sahip olduğu uluslararası döviz rezervleri ve yabancı hazine tahvilleri ile üstlendiği küresel ve bölgesel yatırım projeleri, pek çok araştırmada vurgulanmaktadır. Aynı zamanda yakın geleceğin süper ekonomik gücü olarak Çin’in dünya ekonomisindeki sürekli artan önemine de dikkat çekilmektedir.

Tablo 7. Çin’in Temel Ekonomik Göstergeleri

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
GSYİH (Cari Fiyatlar milyar \$)	13841,9	14401,73	14860,78	16492,81	17933,63	19512,74	21217,57	23029,81
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar -%)	6,8	6,1	1,9	8,2	5,8	5,7	5,6	5,5
Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Cari Fiyatlar- \$)	9.920	10.287	10.582	11.713	12.707	13.799	14.982	16.242
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)	2,1	2,9	2,9	2,7	2,6	2,6	2,6	2,6
Cari Ödemeler Dengesinin GSYİH'ye Oranı (%)	0,2	1	1,3	0,7	0,6	0,6	0,6	0,5
Toplam Yatırımların GSYİH'ye Oranı (%)	44	43,1	43,9	42,5	41,6	40,7	39,8	39
İşsizliğin Toplam İşgücüne Oranı (%)	3,8	3,6	3,8	3,6	3,6	3,5	3,5	3,5
Nüfus (milyon)	1395,4	1400,1	1404,3	1408,1	1411,3	1414,1	1416,2	1417,9

Kaynak: IMF

Ticaret Bakanlığı: Çin Ülke Profili_18_nisan_2021.pdf

3.12. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR (DYY)

1978'den itibaren Çin, aşama aşama reformlar ile Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını (DYY) cesaretlendiren liberal ve ihtiyatlı politikalar izlemiştir. Dünyanın doğrudan yabancı yatırımı en çok çeken ülkeleri sıralamasında Çin üst sıralarda yer almakta idi. Çin'in ticaret ve yatırım reformları ve teşvikleri ile aldığı doğrudan yabancı yatırımlar artmıştır. Bu artışlar, Çin'in hızlı ekonomik ve ticari büyümesinin ve üretkenlik kazanımlarının ana kaynağı olmuştur.

1990'lı yıllardan itibaren gelişmekte olan ülkelere yapılan yatırımlar arasında ilk sırada Çin yer almış olup bu durum günümüzde de devam etmektedir

Çin'in ulaştığı yüksek büyüme oranlarının sebebi önemli ölçüde doğrudan yabancı yatırımlar ve ihracattır. Çin'in doğrudan yatırımlarında özellikle 1992 yılıyla birlikte büyük bir atılım görülmektedir. Bu yılda Guangzhou, Shenzhen, Zhuhai ve Şangay'a Deng Xiaoping'in güney gezisi doğrudan yabancı yatırımların ani yükselmesini sağlamıştır. Deng bu gezi ile ekonomik reformların devamı ile dışa açılım politikası için halkın desteğini almıştır. Bu geziyle yabancı yatırımcıların Çin'e olan güveni artmış ve doğrudan yabancı yatırımlarda sıçramalar olmuştur. UNCTAD verilerine göre Çin, 1992'de 11 milyar dolar, 1993'te de 27,5 milyar dolar doğrudan yatırım çekebilmiştir. 2008'de çektiği Doğrudan Yabancı Yatırım ilk defa 100 milyar doları aşmıştır.

2018 itibariyle Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra dünyanın en fazla doğrudan yabancı yatırım çeken ülkesi Çin'dir. Çin'in ortaya koyabildiği yüksek büyüme oranlarının nedeni ihracatla birlikte çektiği DYY'dir. 2019 yılında Japonya, ABD ve Hollanda'nın ardından DYY girişleri sıralamasında dördüncü sıradaki ülkedir.

"2018 yılında ülkeye en çok doğrudan yatırım yapan ülkeler ve ülkedeki payları ise; Hong Kong (%89,9) Singapur (%5,2), Virgin Adaları (%4,2), Güney Kore (%4,6), Cayman Adaları (%4) Japonya (%3,8), Almanya (% 3,7) ve ABD'dir (% 2,7)." (Ticaret Bakanlığı, 2020)

Çin'e 2018'de Hong Kong rakamları hariç 139 milyar dolardan fazla doğrudan yabancı yatırımlar geldi ve bu 2018 itibariyle tüm dünyadaki doğrudan yabancı yatırımların %10,7'sidir.

“Doğrudan Yabancı Yatırımlar 2008 yılındaki küresel krizden etkilenen ABD ve AB ülkelerine daha az gitmiş, buna rağmen Çin’e olan yatırım ilgisini devam ettirmiştir. Çin’e gelen doğrudan yabancı yatırımların menşei sırasıyla Hong Kong, Tayvan, Singapur, Japonya gibi komşu Asya devletleri ile ABD olmuştur.” (Öztürk R. , 2020)

Bugün dünyada ülkesine en çok DYY alan ikinci ülke Çin’dir. 2020 yılında UNCTAD’ın Dünya Yatırım Raporu bize 2019’da Çin’e gelen yabancı sermaye miktarı 2018’e göre %2 artmış ve ticari gerilimlere rağmen marjinal bir şekilde yükselerek 141 milyar dolar olmuştur. 2010’da DYY stoku 587 milyar dolar iken 2019’da 1769 milyar dolara yükselmiştir.

Çin’in ilk serbest bölgesi Şanghay Serbest Ticaret Bölgesi olup 2013’de açılmıştır. Bu serbest bölge, pazar ekonomisine uygun yasal düzenlemeler ve yeniliklerin uygulanması, Yuan’ın uluslararası hale getirilmesi, rekabetin artırılması ve yapılan reformların burada test edilip açılacak yeni başka bölgelerde uygulanabilmesi amacıyla kuruldu. Bu serbest bölge uygulamasının başarı sağlanmasıyla ardından yeni serbest bölgeler kurulmuştur.

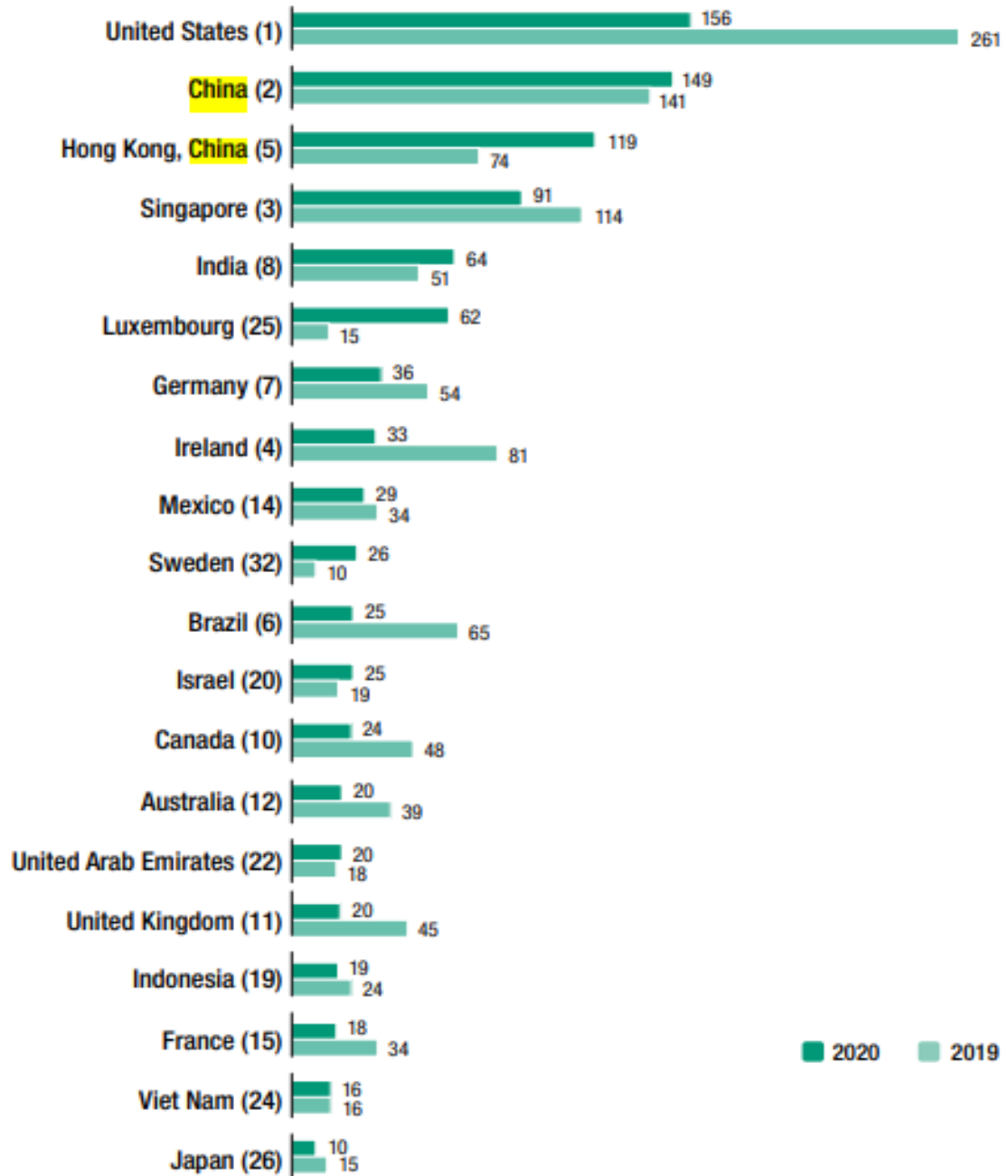
“2015 yılında Fujian, Guangdong, Tianjin, 2016’da Liaoning, Henan, Shaanxi Zhejiang, Sichuan, Chongqing, Hubei 2018’de Hainan’da faaliyete geçmiş olup 2019 toplamda 12 adet serbest bölge mevcuttur. 2019 Ağustos ayında yeni pilot serbest bölgelerin Jiangsu, Shandong, Hebei, Heilongjiang, Guanxi, ve Yunnan da kurulacağı açıklanmış olup böylelikle ülkedeki serbest bölge sayısı 12 den 18’e çıkarılacaktır.” (Ticaret Bakanlığı, 2020)

2010 yılında Çin’de kayıtlı 445,244 yabancı sermayeli işletme 55,2 milyon işçi veya kentsel işgücünün %15,9’unu istihdam ediyordu. Bilindiği gibi Çin’in sanayi üretiminin önemli bir kısmını yabancı sermayeli işletmeler yapmaktadır. Bu seviye, 1990’da %2,3 iken 2003’te %35,9’a yükseldi, ama 2011’de bu oran %25,9’a geriledi. Bundan başka, yabancı sermayeli işletmeler Çin’in dış ticaretinin önemli bir kısmını gerçekleştirmektedir. Yabancı sermayeli işletmeler 2005 yılında Çin’in İhracatının %58,3’ünü ve ithalatın %59,7’sini yapmakta iken, bu oranlar daha sonra azalarak 2018’de %41,7 ve %43,7’ye gelmiştir.

Doğrudan Yabancı Yatırımların Çin’de devamlı şekilde artmasının sebepleri; yatırım ve ekonomi ortamının serbestleştirilmesi, Serbest Ticaret Bölgelerinin açılması ve yüksek teknoloji sektörünün hızla büyümesidir. 2020’de UNCTAD’a

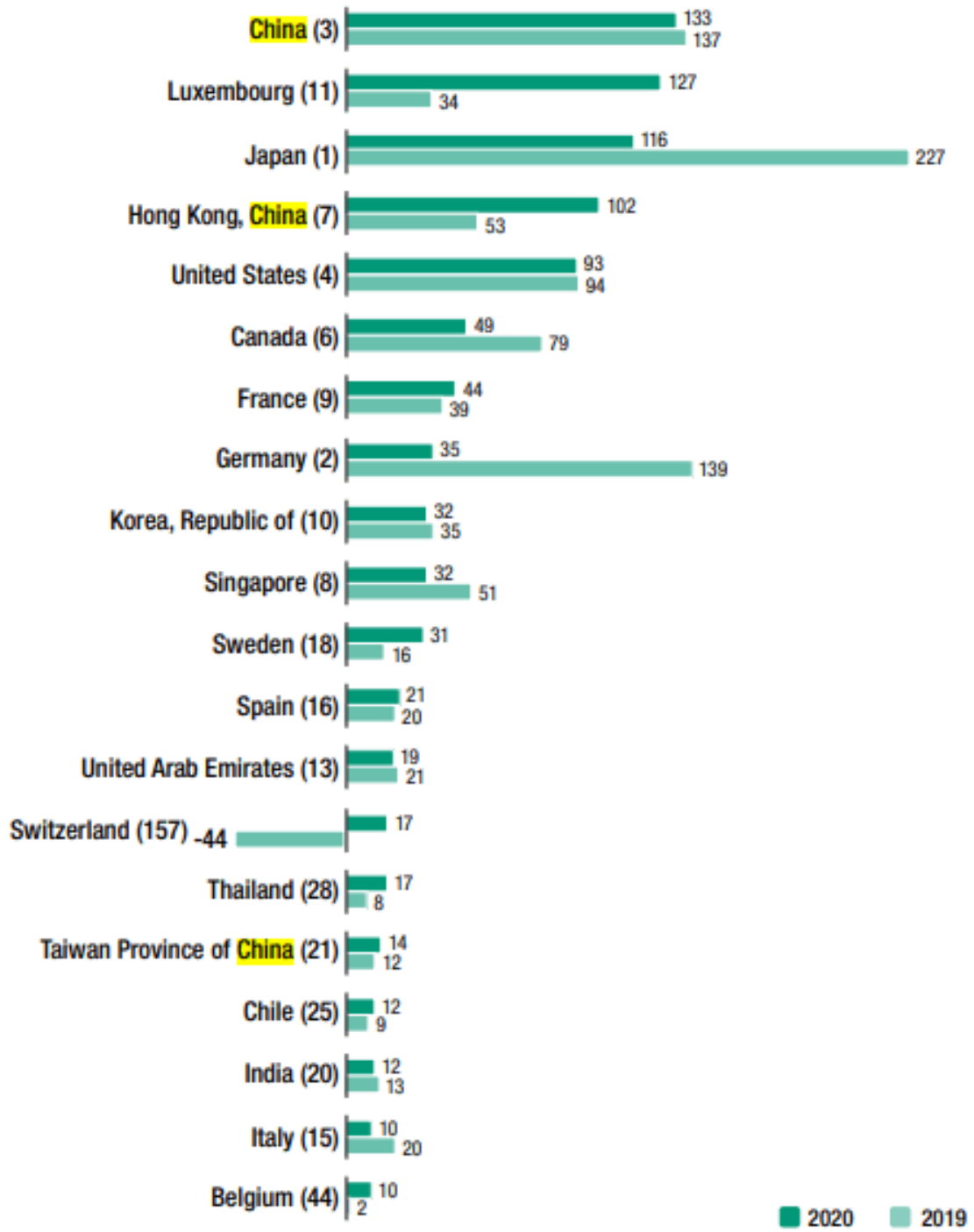
göre ABD, DYY için en büyük ülke olmaya devam etti ve onu Çin izledi. Çin'deki DYY büyümesi 2020'de artarak devam etti ve yüzde 6 artarak 149 milyar dolara yükseldi (Grafik 16). Aynı yıl Çin'den dışarıya DYY 133 milyar dolar ile ülkeyi dünyanın en büyük yatırımcısı haline getirdi.

Grafik 19. DYY girişleri, ilk 20 ekonomi, 2019 ve 2020 (Milyar dolar)

Kaynak: UNCTAD, FDI/MNE database (www.unctad.org/fdistatistics)

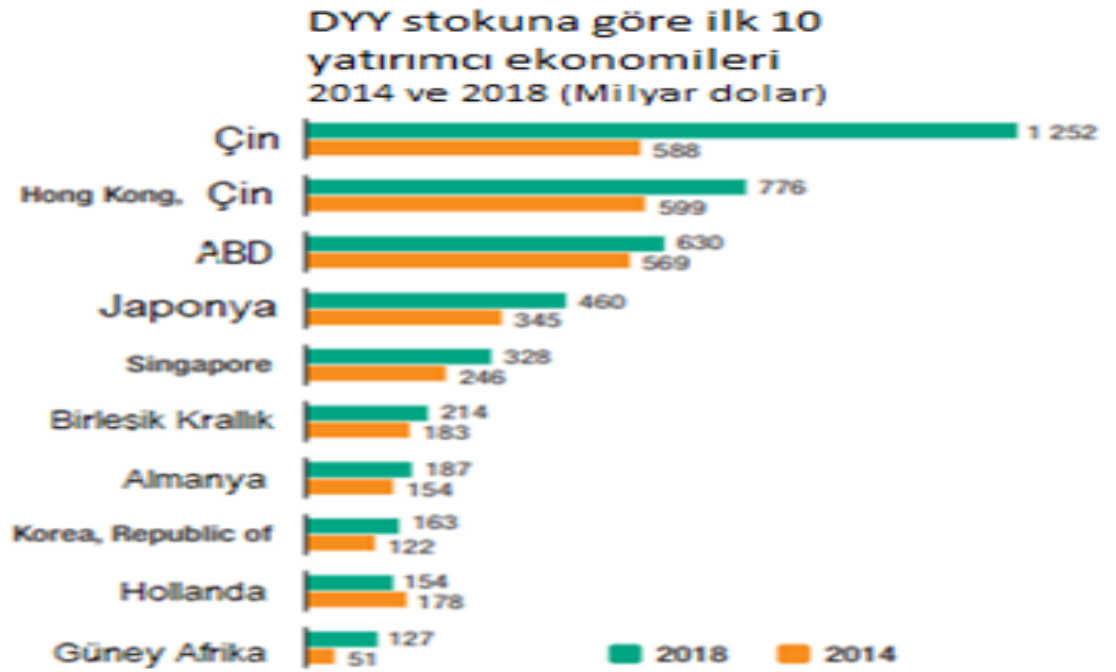
Grafik 20. DYY çıkışları, ilk 20 ekonomi, 2018 ve 2019 (Milyar dolar)

Kaynak: UNCTAD, FDI/MNE database (www.unctad.org/fdistatistics)

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), Çin'i küresel olarak bir yandan doğrudan yabancı yatırımlar için önemli bir alıcı öte yandan ise doğrudan yabancı yatırım sağlayıcısı olduğunu bildirmektedir.

Grafik 21. İlk 10 DYY yatırımcı ekonomisi 2014-2018

Kaynak: UNCTAD

Asya kıtasında ülkesinin dışına en çok yatırımı Çin yapmaktadır ancak son on yılda bu yatırımlarda düşüş görülmektedir. Çin'in 2019'da ülke dışına 117 milyar dolar yatırımı olmuştur. Bu yatırım 2018'de 143 milyar dolardı.

Grafik 22. Ülke Dışına Yatırım Yapan İlk 5 Ekonomi

Kaynak: UNCTAD

2005 yılından sonra Çin'den doğrudan yabancı yatırım çıkışları hızla arttı ve 2015 yılında ilk defa doğrudan yabancı yatırım girişlerini de geride bırakarak tarihi bir boyut kazandı. 2016'da Çin'in doğrudan yabancı yatırım çıkışları 196,1 milyar dolar ile zirveye ulaştı, ancak 2017 ve 2018'de yeniden düşmeler gözlemlendi.

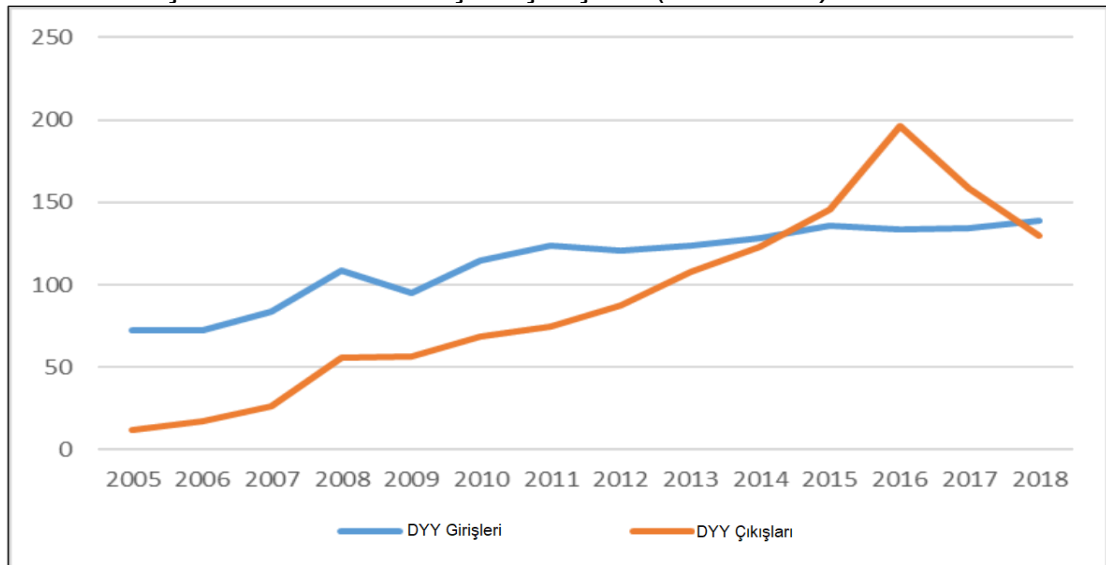
Bu durum bize, Çin'in ileri teknoloji firmaları ve diğer stratejik varlıkları alma çabalarını, Çin hükümetinin bazı yatırımlara yönelik baskısından dolayı Çin'e doğrudan yabancı yatırım niyetindeki yabancı hükümetlerin bu kararlarını daha dikkatle incelediklerini, tekrar gözden geçirdiklerini gösteriyor. Buna rağmen Çin, dünyanın en büyük ikinci doğrudan yabancı yatırım sağlayıcısıdır.

2018 yılında Çin'e DYY girişi 139 milyar dolar oldu ve bu Çin'i ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci doğrudan yabancı yatırım alıcısı yaptı. Bununla beraber Çin'e DYY girişi 2019'un aynı dönemine kıyasla 2020'nin ilk çeyreğinde yüzde 13 azaldı. Çin'de, 2019 itibarıyla yaklaşık 7 milyar dolarlık varlık yönetimi altında olan 95 sürdürülebilirlik temalı fon var. Bunların çoğu son beş yılda oluşturuldu (UNCTAD, 2020).

Günümüzde Çin hükümeti politikaları küresel ölçekte doğrudan yabancı yatırım çıkışlarındaki keskin artış için, firmaları "küreselleşmeye teşvik etmek istemesindendir" diyebiliriz.

Çin'in ekonomisinin önemli bir bölümünü uluslararası ticaret oluşturmaktadır. 2013 yılı sonunda Çin'in küresel ticareti 4.16 trilyon Amerikan dolarını aştı. İlk önce 1988'de 100 milyar dolar, 1994'te 200 milyar dolar, 2001'de 500 milyar dolar, 2004'te 1 trilyon üzeri (1.15 trilyon dolar), 2007'de 2 trilyon dolar üzeri (2.17 trilyon dolar), 2011'de 3 trilyon dolar üzeri (3.64 trilyon dolar) ve 2013 yılında da 4 trilyon dolar üzeri (4,16 trilyon dolar) gelir elde etti.

Grafik 23. Çin'in Yıllık DYY Giriş ve Çıkışları: (2005-2018)

Kaynak: UNCTAD

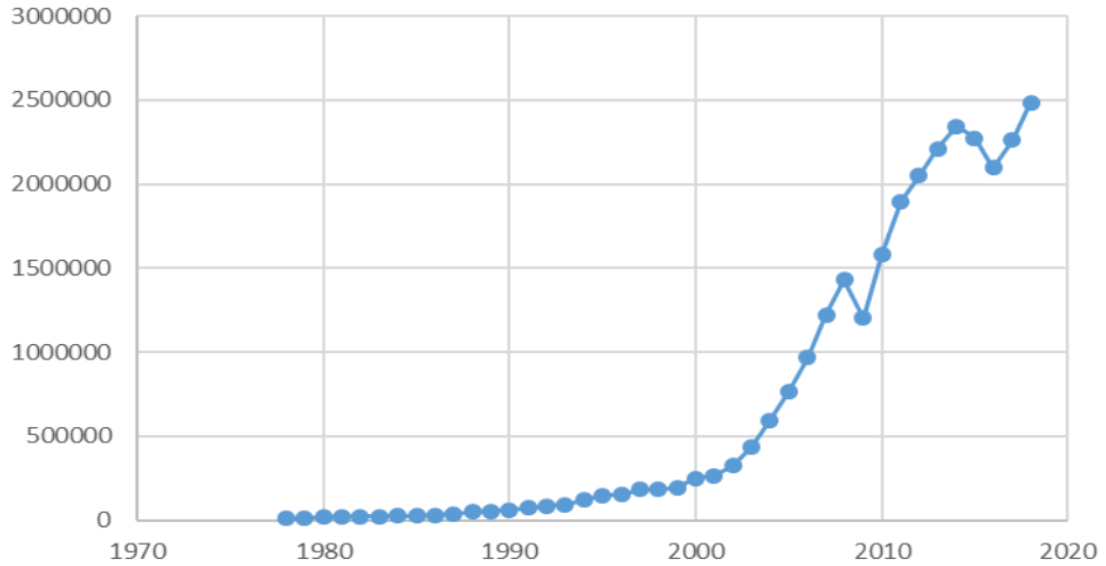
CRS Congressional Research Service

<https://crsreports.congress.gov/RL33534>

3.13. ÇİN'İN İHRACATI

Ekonomik reformlarla birlikte Çin'in İhracatında yavaş yavaş da olsa gözle görülebilir şekilde kıpırdanma ve yükselmeler başlamış, 2000'li yıllardan sonra artmıştır. Bu durum aşağıdaki grafikte gözlenmektedir.

Grafik 24. Çin'in İhracatı (1978-2018) (Milyon \$)

Kaynak: WTO DTÖ

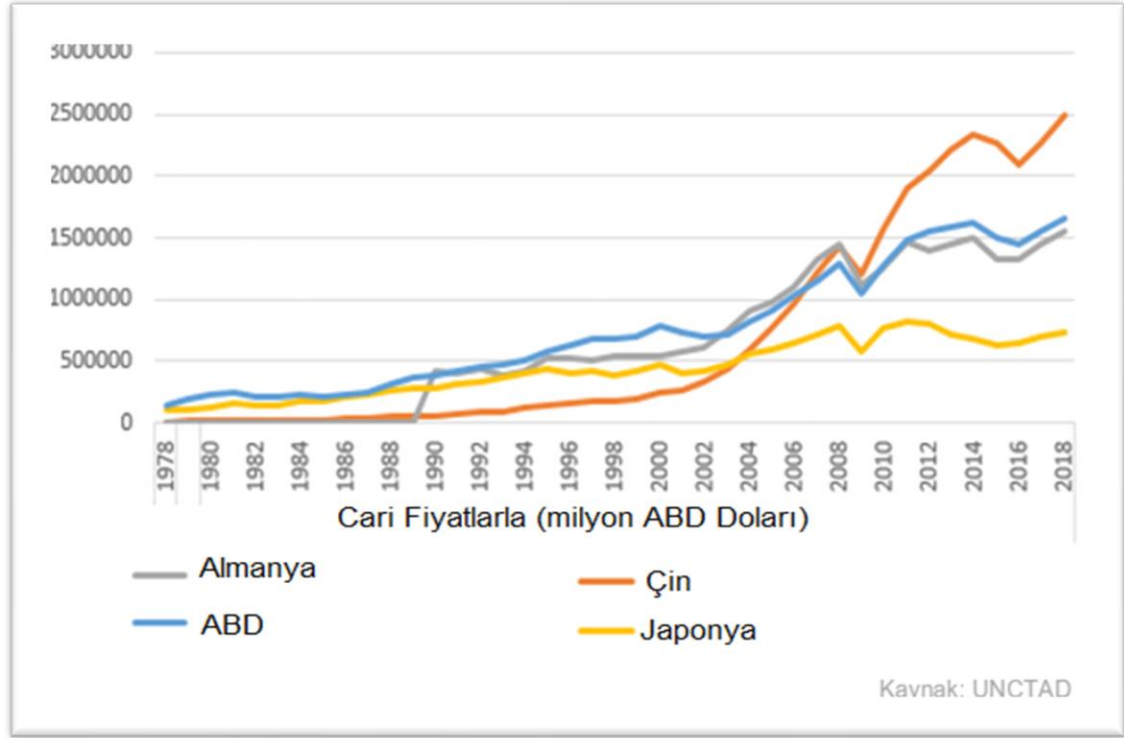
tesadermegi.org/(Tasad) <https://www.tesadermegi.org/cin-halk-cumhuriyetinin-dunya-ekonomisindeki-konumu.html>

DTÖ verilerinin kullanılmasıyla elde edilen yukarıdaki grafikte görülen ürün ihracat grafiği bize 1978'de yapılan reformların Çin'in İhracatındaki önemli etkisini gösteriyor. Asıl bundan sonra 2001 yılında Çin'in DTÖ'ne katılmasının da bu ihracat artışında çok önemli bir ivme kazandığı açıkça görülüyor. 1978'de henüz reformların başladığı zaman ihracat sadece 10 milyar dolar iken, 10 yıllık bir zamanda 1988'de 47,5 milyar dolar olmuştur. 2000 yılında DTÖ ile henüz daha görüşmeleri sürerken Çin'in İhracatı 249 milyar dolar iken, bundan sonra gelen 7 yılda 1 trilyon doları da aşmıştır. Çin'in İhracatının yıllar itibariyle seyrine bakıldığında, dünya toplam ürün ihracatı içindeki başarılı performansı gözler önüne çıkarıyor. Küresel ürün ihracatındaki Çin'in payı 1981'de sadece %1 iken, 2000 yılında %4'e çıkmış, DTÖ'ye kabul edilmesinden sonra daha da yükselerek 2008'de krize rağmen %8'e yükselmiştir. Çin'in ihracatı 2018'de 2,4 trilyon dolardan fazla olmuş, dünya ihracatı içindeki payı da %12,7 olmuştur.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD) verileri ile oluşturulan aşağıdaki

grafik bize dünyanın en büyük diğer ihracat yapan ülkeleri olan ABD, Almanya ve Japonya karşılaştırılmasını gösteriyor.

Grafik 25. Dünyanın Büyük İhracat Yapan 4 Ülkesi

Bu grafiğe göre Çin 2008-2018 arasındaki son on yılda diğer büyük ihracatçı ülkeleri geçmiş ve ihracat şampiyonu olmuştur.

“Çin’in İhracatı 2015-2019 arasında yıllık %4, ithalatı yıllık %7 artmıştır. 2018-2019 döneminde ihracatında azalma olmazken ithalatı %3 düşmüştür. 2019’da Çin’in İhracatı 2,49 trilyon dolar, ithalatı 2,07 trilyon dolar olmuştur. Dış ticaretinde 2019 yılında 429,6 milyar dolar fazla vermiştir.” (Ticaret Bakanlığı, 2020)

Dünya ihracatında 2019’da ilk sırada Çin (%13,3 pay) ve aynı yıl dünya ithalatında da ikinci sırada (%10,9 pay) yer almaktadır. Çin dünyada en fazla dış ticaret fazlası veren ülkesidir.

“Çin’in dış ticaretle ilgili istatistikleri, küreselleşme sürecinden Çin’in elde ettiği faydanın büyüklüğünü gözler önüne sermekte ve mevcut trendlerin devamı halinde Çin’in yakın bir gelecekte dünyanın en büyük ihracatçısı olabileceğini işaret etmektedir” (Yılmaz İ. , 2012).

Tablo 8. Çin'in Ükelere Göre İhracatı (bin dolar)

		2018	2019	2020	Pay (% 2020)	Değişim (%, 2019- 2020)
TOPLAM İHRACAT (Diğerleriyle)		2494 230 195	2498 569 866	2590 607 686	100	3,7
1.	ABD	479 701 581	418 584 250	452 576 771	17,5	8,1
2.	Hong Kong	302 960 301	279 616 724	272 658 016	10,5	-2,5
3.	Japonya	147 235 099	143 223 969	142 641 690	5,5	-0,4
4.	Vietnam	84 015 799	98 004 333	113 813 694	4,4	16,1
5.	G. Kore	109 028 749	110 984 862	112 504 010	4,3	1,4
6.	Almanya	77 908 711	79 706 091	86 823 917	3,4	8,9
7.	Hollanda	73 124 185	73 945 370	79 010 191	3	6,8
8.	İngiltere	56 987 896	62 275 959	72 605 125	2,8	16,6
9.	Hindistan	76 880 637	74 924 285	66 726 981	2,6	-10,9
10.	Tayvan	48 656 780	55 079 733	60 141 641	2,3	9,2
11.	Singapur	49 817 841	54 963 720	57 539 954	2,2	4,7
12.	Malezya	45 848 412	52 481 738	56 427 589	2,2	7,5
13.	Avustralya	47 547 551	48 103 594	53 481 792	2,1	11,2
14.	Rusya	48 005 203	49 484 540	50 584 508	2	2,2
15.	Tayland	42 974 256	45 619 577	50 525 507	2	10,8
...	...	...	...	...	...	...
28.	Türkiye	17 864 201	17 321 763	20 356 568	0,8	17,5

Kaynak: Trademap

Ticaret Bakanlığı: Çin Ülke Profili_18_nisan_2021.pdf

Çin'den yapılan ihracat, Eylül ayındaki yüzde 28,1'lik artışın ardından ve yüzde 24,5'lik piyasa beklentilerine kıyasla, Ekim 2021'de yıllık %27,1 artarak 300,22 milyar ABD dolarına ulaştı. Bu, işlenmemiş alüminyum ve ürünler (%14.49), çelik ürünler (%11.34) ve nadir toprak elementleri ihracatının artmasıyla birlikte, tatil mevsimleri öncesinde güçlü küresel talebin ve güç kesintilerinin hafifletilmesinin ortasında, sevkiyatlarda üst üste 13. ayda çift haneli büyüme oldu. Satışlar Japonya (%16,3), Güney Kore (%33,1), Tayvan (%24,0), Avustralya (%22,3), ABD (%22,7), ASEAN ülkeleri (%18,0) ve AB'den (%44,3) arttı. Yılın ilk on ayına bakıldığında, ihracat bir önceki yıla göre 32,3 artarak 2,7 trilyon ABD dolarına yükselerek 2020'nin tamamını çoktan aşmıştır.

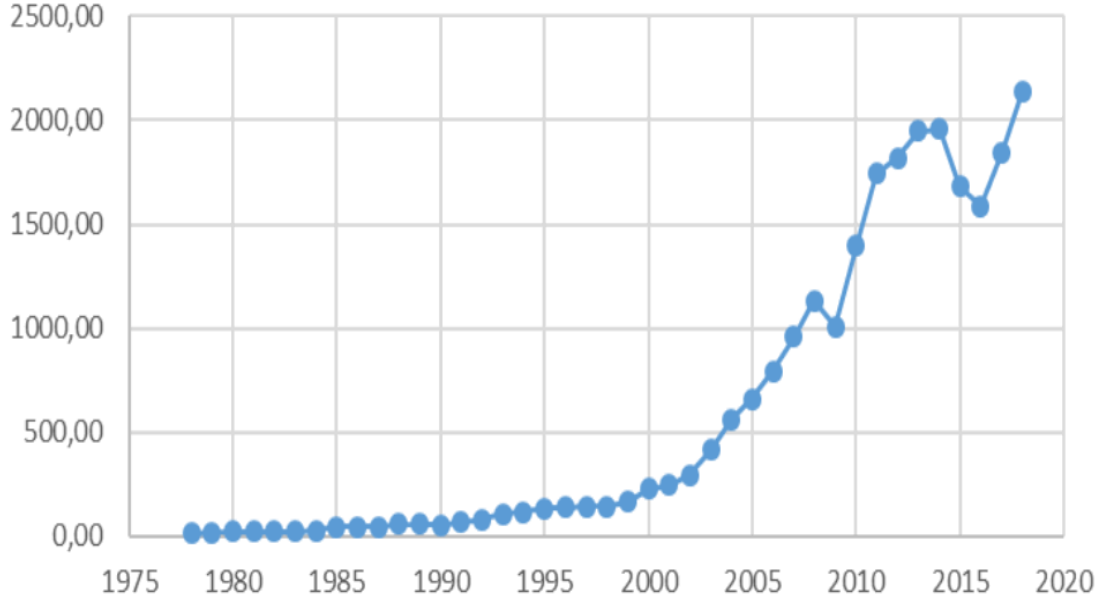
Grafik 26. Çin'in İhracatı (2021)

3.14. ÇİN'İN İTHALATI

Dünya ihracat şampiyonu Çin bu devasa üretimi yapabilmek için gerekli olan çeşitli mineraller, doğalgaz, petrol benzeri hammaddeleri ile henüz kendi teknolojisiyle yapamadığı bazı yüksek teknolojlili ürünleri ithal etmektedir. Çin ithalat grafikleri incelendiğinde ihracat grafiklerine benzer şekilde olduklarını görebiliriz. Daha 1978'den beri Çin'in ithalatı ihracatının altında olarak aynı ihracatında gördüğümüz gibi sürekli ve hızlı artışı sürdürmüş ve halen 2.1 trilyon doları aşarak dünya ithalat hacminin yaklaşık %11'ine tekabül eden bir seviyeye gelmiştir. Aşağıdaki grafik 1978-2018 dönemi Çin'in İthalatını gösteriyor.

Grafik 27. Çin'in İthalatı (1978-2018) (Milyon \$)

Kaynak: WTO DTÖ

tesadernegi.org/(Tasad) <https://www.tesadernegi.org/cin-halk-cumhuriyetinin-dunya-ekonomisindeki-konumu.html>

“Çin ithalat trendi izlendiğinde de yine ihracat trendinde çok benzeyen bir grafikte karşılaşmaktayız. 1978 yılından bu yana ithalat hacmi, ihracat artış yüzdesinin altında olmak kaydıyla devamlı ve hızlı bir şekilde artarak günümüzde 2,1 trilyon doları geride bırakmıştır. Bu rakam ile tüm dünya ithalat hacminin yüzde 10,7’si Çin’deki hane halkı, firmalar ve kamu kesimi tarafından yapılmaktadır. Amerika, Hong Kong, Japonya, Güney Kore ve Vietnam; Çin ile en yüksek rakamlarda ticaret yapan ülkeler olarak dikkat çekmektedir. Çin dünya ihracat şampiyonu olmakla beraber pek çok güney ve doğu Asya ülkesi için aynı zamanda bir numaralı ihracat pazarı durumundadır” (Öztürk R. , 2020).

Dünya Bankası'nın son resmi verilerine dayanan Trading Economics'in projeksiyonlarına göre, Çin'e yapılan ithalat, bir önceki aya göre yüzde 4,7'lik bir artış ve yüzde 6,1'lik bir artışla pazar fikir birliğini kaçırdıktan sonra Kasım 2020'de yıllık yüzde 4,5 artışla 192,65 milyar ABD dolarına yükseldi. Aşağıdaki tabloda Çin'in ülkelere göre ithalatı görülüyor.

Tablo 9. Çin'in Ülkelere Göre İthalatı (bin dolar)

		2018	2019	2020	Pay (% 2020)	Değişim (%, 2019- 2020)
TOPLAM İTHALAT (Diğerleriyle)		2134 987 265	2068 950 255	2055 590 612	100	-0,6
1.	Tayvan	177 345 362	172 800 947	200 664 323	9,8	16,1
2.	Japonya	180 401 786	171 523 312	174 867 747	8,5	1,9
3.	G. Kore	204 566 451	173 553 267	172 756 030	8,4	-0,5
4.	ABD	156 004 357	123 235 656	135 996 513	6,6	10,4
5.	Çin	146 381 812	129 525 387	125 277 787	6,1	-3,3
6.	Avustralya	105 083 923	119 608 314	114 836 642	5,6	- 4
7.	Almanya	106 257 241	105 037 212	105 261 229	5,1	0,2
8.	Brezilya	77 141 726	79 203 569	84 083 784	4,1	6,2
9.	Vietnam	64 087 360	64 078 465	78 474 632	3,8	22,5
10.	Malezya	63 321 954	71 629 893	74 733 134	3,6	4,3
11.	Rusya	58 887 066	60 257 151	57 180 563	2,8	-5,1
12.	Tayland	44 918 670	46 134 732	48 097 894	2,3	4,3
13.	S. Arabistan	45 898 673	54 257 291	39 033 136	1,9	-28,1
14.	Endonezya	34 154 685	33 992 843	37 368 969	1,8	9,9
15.	Singapur	33 638 316	35 230 306	31 550 580	1,5	-10,4
...	...	...	...	...	...	...
59.	Türkiye	3 762 714	3 501 654	3 716 233	0,2	6,1

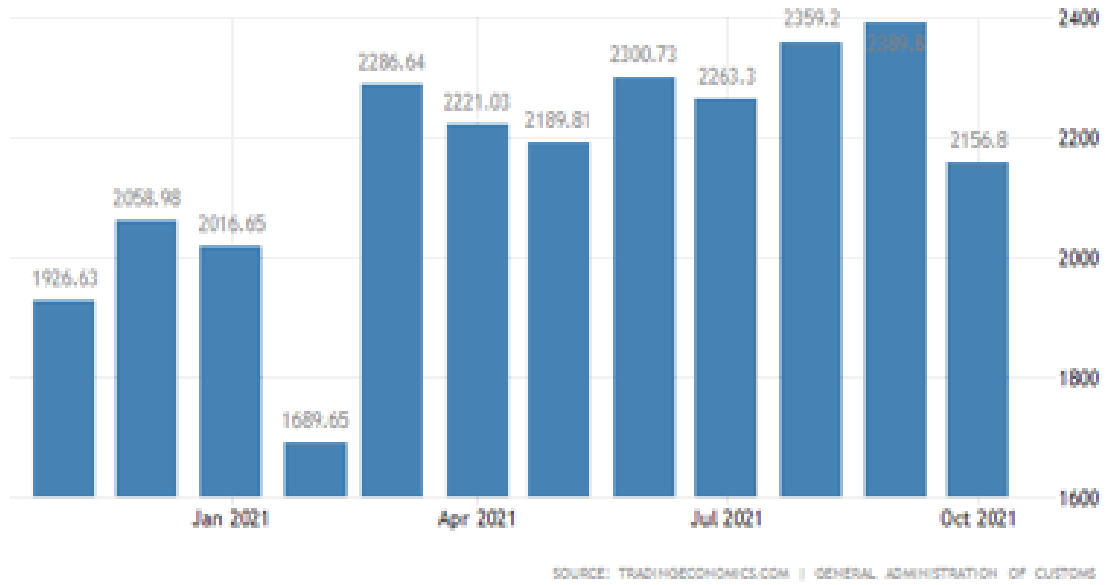
Kaynak: Trademap

Ticaret Bakanlığı: Çin Ülke Profili_18_nisan_2021.pdf

Hong Kong nüfusu 8 milyon civarında ve Çin'e bağlı bir özel bölge olarak kabul ediliyor. Hong Kong'un dünya ihracat hissesi yaklaşık %3'tür. Sadece Çin ile Hong Kong arasındaki ticaret hacmi bile bugün 500 milyar doları aşmaktadır.

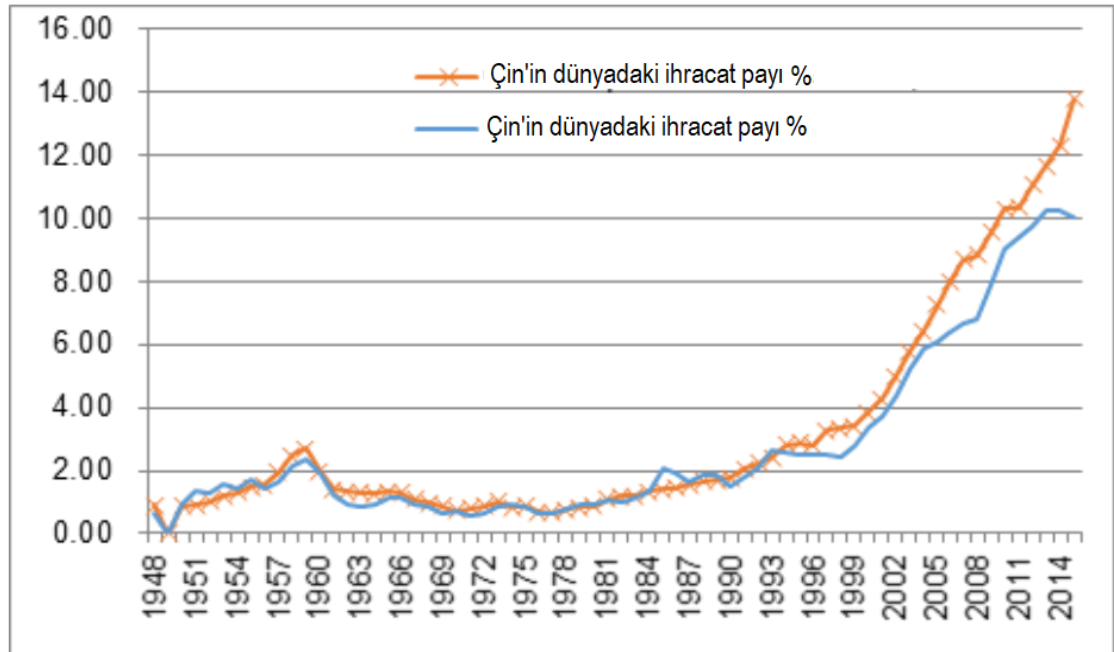
Çin'in ithalatı, Mayıs 2021'de yıllık yüzde 51,1 artışla 218,38 milyar ABD dolarına yükseldi, piyasanın yüzde 51,5'lik artışa dair beklentileri ve bir ay önceki yüzde 43,1'lik artıştan sonra. Bu, güçlenen iç talep, artan emtia fiyatları ve geçen yıla göre düşük baz etkisi nedeniyle, Ocak 2011'den bu yana gelen sevkiyatlarıdaki en hızlı artış oldu. Doğal gaz (%31.67), işlenmemiş bakır (%1.3), bakır cevherleri ve konsantreleri (%15.09), demir cevheri (%3.17), soya fasulyesi (%2.42), yemeklik yağ (%47.59) ve kauçuk (%5.67) alımları arttı. %. Buna karşılık, ham petrol (%-14,6), rafine ürünler (%-40,43), kömür (%-4,62), çelik ürünler (%-5,78) ve et (%-3,31) alımları düştü. Tüm büyük ticaret ortaklarından yapılan ithalat arttı: Japonya (%33,6), Güney Kore (%31,9), Tayvan (%29,5), AB (%57,7), ABD (%40,5), Avustralya (%55,4) ve ASEAN (%53.8). Yılın ilk beş ayına bakıldığında ise ithalat yüzde 35,6 arttı. Üçer aylık dönemler itibarıyla 2021 bilgileri aşağıdaki grafikte görülüyor.

Grafik 28. Çin'in İthalat 2020-2021 Verileri

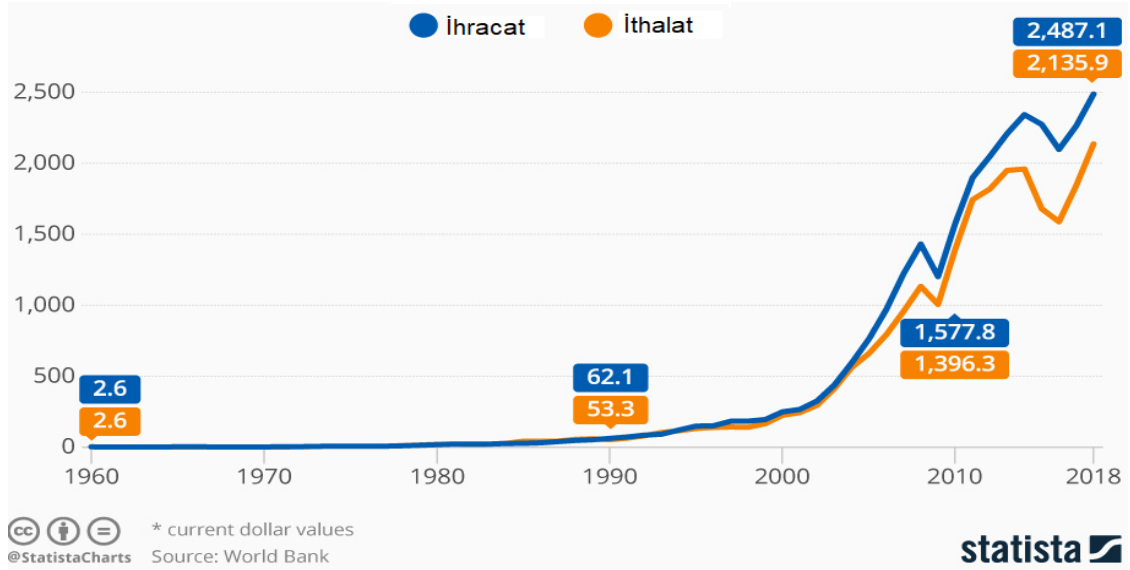
Kaynak: TradingEconomics, General Administrations of Customs

Grafik 29. Dünya Mal Ticaretinde Çin (1948-2015)

Kaynak: Uluslararası Ticaret ve Sürdürülebilir Kalkınma Merkezinden (International Centre for Trade and Sustainable Development) Hong Şarkı'nın DTÖ verilerine dayalı hesaplamaları (Şarkı, 2016) <https://ictsd.iisd.org/opinion/three-reasons-why-china-is-not-the-key-contributor-to-the-world-trade-slowdown>

Grafik 30. Çin'in yıllık ticaret değerleri (ithalat/ihracat) (milyar \$)

Dünya Bankası verilerinin gösterdiği gibi, Çin'in dış ticareti 1990'da ithalatı 53,3 milyar dolar ve ihracatı 62,1 milyara ulaştı, bu 1960'a göre yaklaşık 20 kat daha fazlaydı. 2000'li yıllarla birlikte Çin'in küresel ticaret genişlemesi daha da hızlandı. Çin'in ithalat ve ihracatının değeri 1990 ile 2018 arasında 40 kat arttı. Bugün Çin, yaklaşık üçte biri Afrika'da olmak üzere altmıştan fazla ülkeye yapılan ithalatın ana tedarikçisi konumundadır (Buchholz, 2019).

Tablo 10. İhracatın teknolojiye göre yapısal değişimi: Çin ve Dünya (yüzde)

		1985	1990	1995	2000	2005	2010	2016
Low-tech	China	17.0	40.2	46.4	41.2	15.9	29.3	30.9
	World	14.1	16.6	16.7	14.7	9.7	13.0	14.5
Medium-tech	China	4.9	20.8	18.9	19.6	23.0	24.0	24.5
	World	32.4	33.5	32.6	29.6	26.8	27.6	29.7
High-tech	China	2.1	5.3	13.0	22.4	41.0	34.9	32.6
	World	13.3	15.6	19.6	23.0	18.6	19.6	21.3
Others	China	76.1	31.6	21.1	16.1	19.9	11.4	11.3
	World	37.5	31.1	27.3	27.6	44.6	33.9	27.7

Source: Calculated from UN Comtrade database.

Yazar (Kunwang Li and Wei Jiang) BM Comtrade veri tabanından hesaplanmıştır.

<https://press-files.anu.edu.au/downloads/press/n4267/html/ch28.xhtml?referer=&page=40>

“Son 40 yılda Çin'in ticaretinin yapısında büyük değişiklikler meydana geldi. Önde gelen ihracat, kaynak bazlı ürünlerden hafif tekstil ürünlerine, ardından kademeli olarak mekanik ve elektrik ürünlerine ve ardından yüksek teknoloji ürünlerine dönüştü. İmalat ürünlerinin oranı, reform ve dışa açılmanın ilk döneminde yüzde 50'nin altındayken yüzde 90'ın üzerine çıkmıştır. Yukarıdaki tabloda Çin ve dünya için tüm imalat ürünlerini dört kategoriye (düşük teknoloji, orta teknoloji, yüksek teknoloji ve diğerleri olarak) ayırmaktadır. Düşük teknoloji ihracatın payı her zaman dünya ortalamasının üzerinde olmuştur, ancak Çin'in DTÖ üyeliğinden sonra hızla düşmüştür. Öte yandan, katılımdan bu yana, yüksek teknoloji ürünlerinin oranı dünya ortalamasının çok üzerine çıkarak keskin bir şekilde arttı” (Li & Jiang).

SONUÇ

ÖZET

Çin'de Mao döneminde (1949-1976) sosyalist planlı Sovyet tarzı ekonomi uygulanmıştır. 1953-1957 dönemini kapsayan Birinci, 1958-1962 dönemini kapsayan İkinci Kalkınma Planı ile ekonomik gelişme amaçlanmıştır. 1958'den 1962'ye kadarki "Büyük Atılım" sırasında ve 1966'dan 1976'ya kadarki "Kültür Devrimi" ile ülkede dalgalanmalar, önemli değişimler yaşanmıştır. Çin'in kişi başına düşen GSYİH'sı, Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) temelinde 1950-1978 yılları arasında iki katına çıkmıştır. Ancak otokratik sosyalist sistemiyle halkın günlük hayatında sıkı kontroller uygulamasıyla on milyonlarca insan hayatını kaybetti. Mao'nun ölümünden sonra 1978 yılı sonlarında yerine gelen Deng Xiaoping geleceği önceden fark ederek piyasa ekonomisine doğru yönelişi başlattı. Çin ile ABD arasında 1979'da diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmasıyla Çin yabancı yatırımlara açılmış oldu. Yabancı yatırımcılar ucuz işgücü ve düşük kira maliyeti nedeniyle Çin'e para akıtmaya başladılar. David Mann²² bu dönem için, "1970'lerin sonlarından itibaren tarihteki en büyük ekonomik mucizeye tanık olduk " demiştir. Diğer liderlerin de aynı yolda yaptıkları reformlarla üretim 2000 yılına kadar dört kat artmıştır. Böylece Çin nüfusunun önemli bir kısmında hayat standartları daha iyileşmiştir lakin sıkı siyasi kontroller devam etmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası pek çok kuruluşa katılan Çin daha hızlı büyüdü, küresel erişimini genişletmiş ve 2001 sonunda Dünya Ticaret Örgütü'ne katılması ile Çin'in ekonomisi yeni bir ivme kazanmıştır. Komünist bir yönetim olmasına rağmen Çin devlet kontrollü bir tarz serbest piyasa politikaları ile ekonomik kalkınmasını başarabilmiştir. Komünist devlet yapısı içinde ekonomisini önce serbest ticaret bölgelerinde, kıyı şehirlerinde kademeli olarak serbest piyasa ilkelerine göre aşama aşama reforme etmek suretiyle ülkenin ekonomik büyümesini ve kalkınmasının önü açılmıştır. Batının ürünlerini önceleri taklit ederek, sonra ucuz işgücü ve ekonomik teşviklerle inovasyon ve yüksek teknoloji ürünleri üretebilmeyi öğrenerek aşama aşama belirli bölgelerde serbest piyasa ticaret kurallarına uyumla, sabırla

²² David Mann, Standard Chartered Bank'ın baş ekonomisti. Asya için makro görüşlerden sorumlu olup Çin, Tayvan, Hong Kong, Kore, Hindistan, Singapur, Endonezya ve Tayland merkezli bir ekonomist ekibini yönetmektedir.

ve dünyanın dikkatini fazlaca çekmeden, ekonomik büyüme ve gelişme sağlayabilmiştir.

Liberalizasyon sürecinin getirdiği hızlı ekonomik gelişme, büyüme ve ekonomik kazanım ile Çin, ABD'den sonra dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline gelebilmiş, toplumunun refah seviyesini, yaşam standartlarını yükseltebilmiştir. Komünist yönetim altında Çin tarzı serbest piyasa ekonomisi geliştirebilmiş ve bir dönüşüm gerçekleştirebilmiştir. Bunu bugüne kadar sürdürülebilir kılmıştır.

50 yıl önce kıtlık çeken ve gelişmemiş ülkeler arasında yer alan Çin bu kadar büyük bir nüfusa sahip olmasına rağmen, 40 yıldır sürekli olarak ekonomik gelişme ve hızlı büyüme gerçekleştirebilmektedir. Artık Çin bugün ekonomik anlamda dünyanın ikinci ekonomisi olarak dünya gücü statüsü kazanmış ve dünyaya yön verebilen bir ülke haline gelebilmiştir.

BELLİ BAŞLI BULGULAR

Konumuzun tarihsel sürecine baktığımızda yapılan tüm bu reformlar ile umulan kazanımların oldukça hızlı ve güçlü bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir. Araştırmamız neticesinde belli başlı şu bulgular tespit edilmiştir:

Batının ürünlerini önceleri taklit ederek, sonra ucuz işgücü ve ekonomik teşviklerle inovasyon ve yüksek teknoloji ürünleri üretebilmeyi öğrenmiştir.

1979'dan itibaren Özel Ekonomik Bölgeler oluşturulmuş 1984'de ilaveler yapılmıştır.

1984'de yabancı yatırımlara 14 kıyı kenti açılmıştır.

Serbest ticaret bölgeleri (1990,1992,1995) oluşturmuş, buralarda serbest piyasa kuralları uygulamış, bu bölgelerdeki yararlılıkları aşama aşama diğer bölgelere uygulamıştır (Çin Kültür Merkezi, 2020).

Dünya Ticaret Örgütüne katılımı (Aralık 2001) milat olarak kabul edilebilir.

Dünyaya uyumlu, sabırlı ve fazlaca dikkati çekmeden kalkınmasını gerçekleştirmektedir.

DYY büyüme ve gelişmede çok etkin rol oynamaktadır.

Ar-Ge, inovasyon ve teknolojiye çok önem verilmiştir. Artık ekonomide açıklık ve inovasyon odaklı gelişmeler ekonomik büyüme için itici etkilerde

bulunmaktadır. Çin yönetimi büyümede inovasyon etkisini gözönünde bulundurmaktadır.

Aynı zamanda hem ihracatçı ve hem de ithalatçı, hem yatırım yapan ve hem yatırım çeken, hem dünya çapında üretebilen hem de dünya çapında tüketebilen büyük bir ülke haline gelmiştir. Çin bugün dünyanın en büyük ihracatçısı ve aynı zamanda ABD'den sonra ikinci büyük ithalatçısıdır. Bununla birlikte Çin dünya üzerinde bulunan 124 ülke için en büyük ticaret ortağı konumunu sürdürmektedir.

Bu durum bugünkü gelişmiş ekonomiler olan Avrupa Birliğini ve Amerika Birleşik Devletleri'ni ciddi rahatsız etmektedir. Bundan dolayı liderliğini kaybetme endişesi ile ABD Çin ürünlerine ilave vergiler koymaktadır.

Ancak Çin'de ekonomik başarının olumlu sonuçları devasa nüfusuna eşit paylaşılamamıştır. Bir yanda kalifiye olmayan çok sayıda yoksul köylü ve yaşlanan bir işgücü varken öte yanda ise genişleyen bir orta sınıf ve büyük varlık sahibi insanlar görülmektedir. Ülkede eşitsizlik kırsal ve kentsel kesimler arasında giderek derinleşmiştir.

Çin'in ekonomik başarısının altında istikrarlı hükümetler, büyük ölçüde sabırlı stratejik planlamalar, geleneksel aile bağlarına dayalı disiplinli iş ahlâkı ile üretim, devlet desteğinde dinamik yatırım, ticaret ve sanayi politikaları olduğunu söyleyebiliriz.

Uygulanan makroekonomi politikalarında kamu açıklarının ve enflasyonun sıkı kontrolü ile elde edilen yüksek tasarruf ve buna dayalı yatırım oranları göze çarpmaktadır.

Diğer ülkelerle ilişkilerini bölgesel ve küresel düzeyde iyi kullanması ile Çin bugün artık küresel aktöre dönüşmüştür.

Çin'in ekonomisinin geçirdiği bu süreç ve uyguladığı politikalardan elde edilen olumlu sonuçlar, gelişmekte olan ülkeler için ekonomik kalkınma modeli alternatifi olarak ilham verebilecek değerdedir. Bu ilhamın izlerini özellikle başta doğu ve güneydoğu Asya ülkelerinden başlayarak gelişme sürecindeki ülkelerde belirgin şekilde gözlemleyebilmekteyiz.

Dış ticaret, pek çok ülkede alt yapı yatırımlarına katılma ile dünya ile bütünleşmektedir.

Sonuçları itibariyle bu ekonomik dönüşüm sadece Çin'in değil neredeyse dünyadaki tüm ülkelerin de ulusal ve küresel ekonomik pozisyonlarında önemli etkiler ortaya çıkarmıştır.

Çin günümüzde dünya ekonomisinin başta gelen en önemli ekonomi aktörlerinden biri olabilmeyi başarabilmiştir.

YORUM

Netice itibariyle Çin'in ekonomisi halen kaliteli, verimli ve istikrarlı performansını sürdürmektedir. Çin'in ekonomisi son dört senede yıllık ortalama %7,2 oranında büyümüş ve bu büyüme ile küresel büyümeye güç veren itici güçlerden biri olarak küresel büyümenin %30'undan daha da fazlasına katkısı olmuştur. İnovasyonda çeşitli ekonomik sektörler, altyapı, iş modelleri ve tüketim yöntemlerine öncülük ettiğini görebiliyoruz.

Çalışmamız ile elde edilen sonuç bize, sabırla ve belli stratejilerle bugüne kadar kimsenin hayal edemeyeceği bir kalkınma modelinin gerçekleştirildiğini göstermektedir. Akılcı yatırım için en önemli faktör, ekonominin hangi yöne gittiğini bilmektir. Bu noktayı esas alan Çin, büyümeyi sürdürme ve engelleri aşma politikası uygulamakta olup, durdurulamaz görünmektedir. Yukarı tırmanarak daha yüksek kâr marjları ve dolayısıyla daha yüksek getiri sunan yüksek teknoloji ve hizmetler sektörüne girmektedir.

Çin'in ekonomik büyümesiyle uzun ilerlemesi sürmekte ve bu da dünyayı etkilemekte ve değiştirmektedir. Çin, diğer büyük ülkelerden daha hızlı büyümeye devam etmektedir. Artık Batı'nın önceleri sıklıkla "*işe yaramaz dev*" olarak eleştirdiği Çin bugün hem ekonomik olarak kalkınmasını gerçekleştirmiş ve hem de bununla birlikte sürdürülebilir bir büyüme ivmesi de yakalayabilmiş, proaktif "*Chinese Way*"i gerçekleştirebilmiştir. Bununla birlikte bölgeleri arasındaki ve gelir dağılımındaki adil olmayan dengesizlik, enerji, çevre vs. sorunları öncelikle çözmesi gerekmektedir. ABD ile yaşamakta olduğu ticaret savaşından da etkilendiği açıktır. Bugünlerde uyguladığı ekonomi reformları ve politikaları ile eskiye oranla nispeten daha olumlu bir ekonomik görüntü vermektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, S., & Gültekin-Karakaş, D. (2017). Dünyada ve Türkiye'de Serbest Bölgeler. *Marmara İktisat Dergisi*, 21-35.
- Akça, T. (2020, 7 7). *Satın alma gücü bazında Türkiye 2,3 trilyon dolarla 13'üncü sırada yer aldı.* [www.bloomberght.com: https://www.bloomberght.com/satin-alma-gucu-bazinda-turkiye-2-3-trilyon-dolarla-13-uncu-sirada-yer-aldi-2259579](https://www.bloomberght.com/satin-alma-gucu-bazinda-turkiye-2-3-trilyon-dolarla-13-uncu-sirada-yer-aldi-2259579) adresinden alındı
- Akın, A. (2021, Ağustos 22). *Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) Nedir, Nasıl Hesaplanır?* Stratejik Analiz Merkezi: <https://www.stratejikanalizmerkezi.com/gayri-safi-yurt-ici-hasila-gsyih-nedir-nasil-hesaplanır/> adresinden alındı
- Akiş, E. D. (2010). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Aktuğ, D. S. (2010). *Kavramsal Açıdan Ekonomik Büyüme Ekonomik Kalkınma ve Bölüşüm İlişkileri*. www.sosyalpolitika.info.
- Arslan, M. (2020, 2 20). *Araştırma Yöntem ve Teknikleri Ders Notları*. [acikogretim.istanbul.edu.tr: https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/cocuk_gelisimi_arastirmalari/1/index.html](https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/cocuk_gelisimi_arastirmalari/1/index.html) adresinden alındı
- Aysan, M. N. (2013, Şubat 4). *Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik Kalkınma Süreci*. [researchgate.net/: https://www.researchgate.net/publication/327751502_Cin_Halk_Cumhuriyetinin_Ekonomik_Kalkinma_Sureci/citation/download](https://www.researchgate.net/publication/327751502_Cin_Halk_Cumhuriyetinin_Ekonomik_Kalkinma_Sureci/citation/download) adresinden alındı
- Barre, R. (1969). *Economie Politique*. Paris: PUF.
- Buchholz, K. (2019, Ekim 2). *China's Rise to Commercial Superpower, (Çin'in Ticari Süper Güç Yükselişi)*. [statista.com: https://www.statista.com/chart/19535/exports-and-imports-china/](https://www.statista.com/chart/19535/exports-and-imports-china/) adresinden alındı
- Cai, F., & Wang, M. (2010). Growth and Structural Changes in Employment in Transition China. *Ideas*, 71-81.
- Cairns, R., & Llewellyn, J. (2019, Eylül 24). *The First Five-Year Plan*. [alphahistory.com: https://alphahistory.com/chineserevolution/first-five-year-plan/](https://alphahistory.com/chineserevolution/first-five-year-plan/) adresinden alındı
- Çakı, C., Çakı, G., Aksoğan, M., & Gülada, M. O. (2019). Çin Milliyetçi Partisi Tarafından Japon İşgali'ne Karşı Yürütülen Ulusal Seferberlik Propagandası. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, E-Dergi*, Cilt:8, Sayı:1, 43-64.

- Çalık, Ü. (2011). Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem). *Liberal Düşünce*, 185-206.
- Çelik, Y. (2006). Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Sağlık. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, Cilt:9, Sayı:1, 19-37.
- Çin 12. Beş Yıllık Plan inceleme. (2015, Aralık 28). The State Council, The People's Republic of China: http://english.www.gov.cn/news/video/2015/12/28/content_281475262177333.htm adresinden alındı
- Çin Kültür Merkezi. (2020, Ekim 23). *Çin Ekonomisi*. Çin Kültür Merkezi: <http://cinkultur.com/cin-ekonomisi/> adresinden alındı
- DAKA-İran Masası. (2021, Ocak 03). *Serbest ve Özel Ekonomik Bölgeler*. www.dakairanmasasi.com/: <https://www.dakairanmasasi.com/discover-iran/slider-alt/serbest-ve-ozel-ekonomik-bolgeler> adresinden alındı
- Demir, O., Üzümcü, A., & Duran, S. (2006). İçsel Büyümede İçselleşme Süreçleri: Türkiye Örneği. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 27-46.
- Deniz, T. (2014). Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Stratejik Hamleleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 188-212. <https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TVRZMk1qUTVPUT09> adresinden alındı
- Deniz, Y. (2018). Çin'in Ekonomik Dönüşümü ve Üçüncü Dünya. *TESAM Akademi (Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi)*, 1-25.
- Dura, C. (2009, Ocak 31). *Ekonomik Büyüme ve Gelişme Kavramları Üzerine*. Prof. Dr. Cihan Dura: <http://www.cihandura.com/tr/makale/-EKONOMIK-BUYUME-VE-GELISME-KAVRAMLARI-UZERINE494> adresinden alındı
- Durbin, T. (1971, Mayıs 19). China Transformed by Elimination of 'Four Olds'. *The New York Times*, s. 14.
- Eğilmez, M. (2012, Mayıs 30). *Ekonomi Nedir? Neyi İnceler?* Kendime Yazılar: <https://www.mahfiegilmez.com/2019/01/ekonomi-nedir-neyi-incer.html> adresinden alındı
- Ergün, N. (2009). Teknolojik Açıdan Gelişmiş Bir Türkiye İçin: Tasarım Ar-Ge ve İnovasyon. *Çerçeve*, 6-10.
- Ertekin, M. S. (2017). Çin'de Ekonomik Büyüme, Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği: Dünya Ekonomisinde Konumu. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 13-37.
- Göçer, İ. (2013). Ar-Ge Harcamalarının Yüksek Teknolojili Ürün İhracatı, Dış Ticaret Dengesi ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri. *Maliye Dergisi*, 215-240.

- Göktürk, A. (2019, Temmuz 16). *Çin: Tarihi, iklimi, ekonomisi, yönetimi, dini ve dili*. ungo.com.tr/: <https://ungo.com.tr/2019/07/cin-hakkinda-bilgiler/> adresinden alındı
- Harrison , V., & Palumbo, D. (2019, Ekim 01). *Çin Halk Cumhuriyeti 70 yaşında: 'Ekonomik mucize' nasıl gerçekleşti?* BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49880943> adresinden alındı
- Huawei. (2019, Temmuz 18). *Huawei Tüketici İş Grubu 2018 İş Sonuçları*. <https://consumer.huawei.com/tr/press/news/2019/news-190329/>: <https://consumer.huawei.com/tr/press/news/2019/news-190329/> adresinden alındı
- İnançlı, S., & Kamacı, A. (2010). Küreselleşme Sürecinde Çin Ekonomisi ve Türkiye ile Dış Ticaretinin Yapısal ve Sektörel Analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 135-162.
- istmer, (. m. (2021, Haziran 16). *İstatistik ve Analiz Süreçlerinin 6 Adımda Tasarlanması*. istmer (istatistik merkezi): <https://www.istmer.com/istatistik-ve-analiz-surecleri-6-adim/> adresinden alındı
- Keskin, S. (2021, Şubat 01). *Orta gelir tuzağını inovasyonla aşmak*. Sanayi Gazetesi: <https://www.sanayigazetesi.com.tr/orta-gelir-tuzagini-inovasyonla-asmak-makale,1966.html> adresinden alındı
- Kızıltan, A. (2004). Tek Kutuplu Bir Dünyada Çin Halk Cumhuriyeti'nin Süper Güç Olabilirliği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 56.
- Li, K., & Jiang, W. (tarih yok). *China's 40 Years of Reform and Development: 1978–2018*. Australian National University: <https://press-files.anu.edu.au/downloads/press/n4267/html/ch28.xhtml?referer=&page=40> adresinden alındı
- Lieberthal, K. G. (2020, Mart 27). Kültür Devrimi. K. G. Lieberthal içinde, *Cultural Revolution (Kültür Devrimi)*. <https://www.britannica.com/event/Cultural-Revolution>.
- Maddison, A. (2007). *Uzun Dönemde Çin Ekonomik Performansı*. Paris: OECD Development Centre Studies.
- Michael J. Boyle, T. I. (2021, Kasım 10). *What Is Purchasing Power Parity (PPP)?* <https://www.investopedia.com/>: <https://www.investopedia.com/updates/purchasing-power-parity-ppp/> adresinden alındı
- Morrison, W. M. (2019). *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*. Washington: CRS (Congressional Research Service) RL33534. <https://sgp.fas.org/crs/row/RL33534.pdf> adresinden alındı

- Morrison, W. M. (2019). *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*. Congressional Research Service, © 2019 Nova Science Publishers, Inc. Nisan 21, 2021 tarihinde <https://www.everycrsreport.com/reports/RL33534.html> adresinden alındı
- Nakiboğlu, A., & Ergin, A. (2016). "Yeni Normal" Düşüncede Çin Ekonomisine Genel Bakış. *Turkish Studies*, 521-550.
- Naughton, B. (2007). *The Chinese Economy Transitions and Growth*. London, England: The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- New York Times. (2010, Aralık 15). Mao'nun Kıtılığa Büyük Atılımı (Mao's Great Leap to Famine). *New York Times*.
- Nur, H. B., & Dilber, İ. (2017). Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımları Belirleyen Temel Unsurlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15-45.
- OECD Factbook, O. (2008). *Economic, Environmental and Social Statistics*. OECD.
- OECD ve Eurostat. (2006). *Oslo Kılavuzu: Yenilik Verilerinin Toplanması ve Yorumlanması için İlkeler*. Ankara: TÜBİTAK.
- Orbis. (2019, 7 8). *Çin Halk Cumhuriyeti Hakkında Genel Bilgiler*. Orbis Yurtdışı Eğitim: <https://orbisedu.com.tr/yurtdisinda-universite/cin/cin-halk-cumhuriyeti/> adresinden alındı
- Overholt, W. H. (2011). *Asya, Amerika ve Jeopolitiğin Dönüşümü*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Örmeci, O. (2013, Ağustos). 21. Yüzyılda ABD-Çin Rekabeti. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-14.
- Özel, S. (2000). *Türkiye'de Enflasyon, Devalüasyon ve Faiz*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Öztopcu, A. (2016). İktisadi Düşüncede Yenilikçilik ve Ekonomik Kalkınmadaki Yeri. *Akademik Bakış Dergisi*, 367-379.
- Öztürk, R. (2020, 03 28). *Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ekonomisindeki Konumu*. www.tesadernegi.org/ (Tesad): <https://www.tesadernegi.org/cin-halk-cumhuriyetinin-dunya-ekonomisindeki-konumu.html> adresinden alındı
- Öztürk, S. (2011). Küresel Ekonomik Krizin Çin Ekonomisine Etkileri: Çin'in Büyüme Stratejisinin Sürdürülebilirliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:2011/2, Sayı:14, 123-139.

- Öztürk, S., Sözdemir, A., & Gövdere, B. (2006). ÇİN: Washington Uzlaşmasından Beijing Uzlaşmasına. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı1, 7(1), 61-73.
- Parasız, İ. (2003). *Büyüme Teorileri*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Rabinovitch, S. (2018). World in 2018. *The Economist*, 81.
- Saray, M. O., & Gökdemir, L. (2007). Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 661-686.
- Schumpeter, J. A. (1934, 1983). *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*. New Brunswick, New Jersey: Harvard Economic Studies, ISBN 9780674879904.
- Shanshan, W. (2018, 12 21). *Çin planı sonuna kadar uygulanacak*. CRI Online Türkçe: <http://turkish.cri.cn/1781/2018/12/21/1s195109.htm> adresinden alındı
- Sönmez, A. (2003). *Doğu Asya Mucizesi ve Bunalımı: Türkiye için Dersler*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları,.
- Sullivan, A. (2003). *Economics: Principles in action*. New Jersey: Needham, Mass. : Prentice Hall, ©2003.
- Şarkı, H. (2016, 13 Aralık). *Three reasons why China is not the key contributor to the world trade slowdown*. ictsd (International Centre for Trade and Sustainable Development: <https://ictsd.iisd.org/opinion/three-reasons-why-china-is-not-the-key-contributor-to-the-world-trade-slowdown> adresinden alındı
- TASAM. (2020, 12 12). *Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü ve Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Sonuçları*. TASAM (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi): https://tasam.org/tr-TR/Icerik/3170/cin_ekonomisinin_yapisal_do- adresinden alındı
- Taymaz, E. (2016, Ağustos 17). *Yenilik Kavramı ve Yenilik Politikaları*. metu.edu.tr: <http://users.metu.edu.tr/etaymaz/yenilik-kavrami.html> adresinden alındı
- Teid, E. v. (2014, Eylül 01). *Çin'i Anlamak*. Etik ve İtibar Derneği: <https://www.teid.org/cini-anlamak/> adresinden alındı
- Telatar, O. M., & Terzi, H. (2010). Nüfus ve Eğitimin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 197-214.
- Ticaret Bakanlığı. (2020). *Çin - Ülke Profili*. Ankara: T.C.Ticaret Bakanlığı Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü.

- Timurtaş, M. E. (2018). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik ve Siyasi Geçmişinin Bugünkü Gelişim Sürecindeki Rolü. *Sakarya İktisat Dergisi*, 52-69.
- TMMOB. (2007). *Ülke Örnekleri ile Kalkınma ve Sanayileşme Modelleri*. Ankara: TMMOB.
- Turan, T. (2008). *İktisadi Büyüme Teorisine Giriş*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- UNCTAD. (2020). *World Investment Report 2020*. Geneva: United Nations. Kasım 10, 2021 tarihinde <https://unctad.org/webflyer/world-investment-report-2020> adresinden alındı
- Uslu, Ş. (2020, 1 6). *SAGP doları nedir SAGP doları kaç TL?* finanstaksi.com: <https://finanstaksi.com/sagp-dolari-nedir-sagp-dolari-kac-tl/> adresinden alındı
- Vikipedi, Ö. A. (2021, ŞuBAT 12). *Özel Ekonomik Bölge*. [wikipedia.org/: //tr.wikipedia.org/w/index.php?title=%C3%96zel_ekonomik_b%C3%B6lge&oldid=24916127](https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=%C3%96zel_ekonomik_b%C3%B6lge&oldid=24916127) adresinden alındı
- Yalçın, D. (2007). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dışa Dayalı Büyüme Modeli. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 177-190.
- Yiğın, S. (2009). *Çin Ekonomisi ve Dış Ticaret İlişkileri*. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Yıldırım, N. (2020, Nisan 20). *Çin Ekonomisi Nasıl Gelişti?* <http://www.bolugundem.com/>: <http://www.bolugundem.com/cin-ekonomisi-nasil-gelisti-16608yy.htm> adresinden alındı
- Yılmaz, İ. (2012). *Çin Ekonomisinde Büyümenin Dinamikleri*. Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu.
- Yılmaz, Y. (2020). Çin'in Gelişen Ekonomisi ve Vergi Sistemi. *Vergi Raporu*, 38, 53.
- Yumuşak, İ., & Özgür, A. (2007). Yeni Ekonominin İktisadi Etkileri ve İktisat Politikaları. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi*, 2(2), 18-55.